

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 34ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1971

Άριθ. 317

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ Σ.Χ.Σ. «Ο ΑΠ. ΠΑΥΛΟΣ» ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΓΡΑΦΕΙ!...

«Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἀκαρποί». (Τίτ. γ' 14).

Μέσα στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ κόσμου, ὁ Χριστιανισμὸς ἀποτελεῖ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ κήρυγμα, ποὺ ἀκούστηκε διὰ πρώτη φορά, πρὶν ἀπὸ δύο χιλιάδες χρόνια, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, στὰ μακρυνὰ ἀκρογιαλίας τῆς Γαλιλαίας, ἀνοιξε καινούργιους ὀρίζοντες διὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος. «Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου εἶδε φῶς μέγα», γράφει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Τὸ θεϊκὸ φῶς, αὐτὸ τὸ ἴδιο φῶς, ποὺ ἀκτινοβόλησε τότε, ἀπὸ τὸ κήρυγμα καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα», αὐτὸ τὸ ἴδιο φῶς φωτίζει καὶ σήμερα τὰ σκοτάδια τῆς γῆς καὶ ἀπλώνεται στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Αὐτὸ τὸ ἴδιο φῶς εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα, ποὺ ἀπομένει καὶ διὰ τὸν σημερινὸ πλανώμενο ἄνθρωπο. «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας».

Μιά πολὺ γενικὴ καὶ ἀμυδρὴ εἰκόνα τῆς προσπαθείας αὐτῆς μᾶς παρέχει ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων ποὺ ἀκολουθεῖ ἀμέσως. Καὶ ὅταν λέγωμεν τὰ «πεπραγμένα», ἐννοοῦμεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιγραμματικῆς ἐκθέσεως μερικῶν ἐξ ὧσων ἔφθασαν μέχρι τῶν γραφείων τῶν Σωματείων μας, διότι ὑπάρχουν πάρα πολλά, τὰ ὁποῖα παραμένουν ἀφανῆ.

ΣΥΛΛΟΓΟΣ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἐπῆρχε ἀπὸ παλαιὰ ὁ Σύλλογος «Ἀπόστολος Παῦλος». Τότε ἦταν παράρτημα τοῦ ὁμωνύμου Συλλόγου τῶν Ἀθηνῶν.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1966 ἰδρύθη Σύλλογος «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» Θεσσαλονίκης. Ἐχει Καταστατικὸ, ὅμοιο πρὸς τὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐχει κύριο σκοπὸ τὴν ἱεραποστολή, τὴν ἴδρυσι σχολείων, οἰκοτροφείων, βιβλιοθηκῶν, ἀναγνωστηρίων, κατασκηνώσεων, ἐξορμήσεων, συσσιτίων, τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν συμπαράστασι πρὸς κάθε ἄνθρωπο, ἀναλόγως τῶν οικονομικῶν του δυνατοτήτων καὶ ιδιαίτερα πρὸς τοὺς νέους σπουδαστὰς καὶ ἐργαζομένους, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς ὑπαίθρου, ιδιαίτερα τῶν ἀκριτικῶν περιοχῶν τῆς πατρίδος μας.

Ὁ Σύλλογος διατηρεῖ Πρόνοιαν τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων, τῆς ὁποίας τὸ ἔργο τείνει νὰ ἐπεκταθῆ καὶ καλύψῃ ὅλο καὶ περισσότερες ἀνάγκες.

Συντηρεῖ τὰ δύο Οἰκοτροφεία Ἀρρένων καὶ Θηλέων μὲ μία διαρκῆ φροντίδα διὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ των. Ἔργον του ἔχει τὴν ὑλικὴ καὶ πνευματικὴν συμπαράστασι τοῦ συνανθρώπου. Πιστεύει ὅτι ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν Θεὸ περνᾷ ἀπὸ τὸν συνάνθρωπο.

«Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1969, μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1970 ἡ ΧΕΕ ὠργάνωσε ἑβδομαδιαῖες ἀγιογραφικὰς μελέτες διὰ

πνευματική καλλιέργεια τῶν μελῶν της καὶ τῶν φίλων ἐπιστημόνων.

Τὶς συγκεντρώσεις αὐτὲς παρηκολούθησαν πολλὰ πρόσωπα, ἐπιστήμονες ὄλων τῶν εἰδικότητων, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔφερε μίαν ἐλπίδα καὶ ἕνα φῶς εἰς τὶς ψυχὰς μας ἀπὸ τὴν ὑπερκόσμια πραγματικότητα. Χωρὶς ὑπερβολὴ οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς ἦσαν διὰ τὰ μέλη τῆς ΧΕΕ μιά μυσταγωγία καὶ μιά ἀποκάλυψι τοῦ Θεοῦ. Ὁργάνωσε ἐπὶ πλέον δύο διαλέξεις, μὲ εἰδικὰ θέματα, διὰ τὸ ἐπιστημονικὸ κοινὸ τῆς Θεσσαλονίκης μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία. Καθὼς καὶ ἐξορμήσεις εἰς διάφορα ἰδρύματα καὶ χωριά. Ἐξυτηρέτησε πολλὰς περιπτώσεις τῆς Προνοίας, ἐπρωτοστάτησε στὴν ἀποφυλάκισι κρατουμένων καὶ συνέβαλε οἰκονομικῶς στὴν ἀποκατάστασι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Συντηρεῖ σχεδὸν ἕξι ὀλοκλήρου τὴν στέγην τοῦ ἀπόρου φοιτητοῦ τῆς Χ.Φ.Ε., καὶ συμμετέχει στὴν διοίκησι τοῦ Συλλόγου τοῦ Ὁρφανοτροφείου «Μ. Ἀλέξανδρος».

Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη της συμμετέχουν στὶς ἐργασίες τῶν ἄλλων Σ.Χ.Σ. ὡς σύμβουλοι, κυκλάρχαι καὶ ἠθικοὶ συμπαραστάται.

Ἡ ΧΕΕ ἔχει πολλὰς δυνατότητες καὶ μπορεῖ νὰ δώσῃ πολλὰ εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν τομέα τοῦ χριστιανικοῦ ἔργου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν.

«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ»

Τὸ σωματεῖον ἢ «Χριστιανικὴ Φοιτητικὴ Ἐνωσις», ἂν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ φοιτητὰς μὲ πολλὰς φροντίδες ἐπιβίωσης διὰ πολλοὺς καὶ μορφώσεως δι' ὄλους, διότι τὰ μαθήματα εἶναι πάντοτε πολλὰ, ὅμως μὲ τὸν δικὸν της τρόπο ἔδωκε ἕνα ζωντανό, «παρῶν» καὶ κατὰ τὸ ἔτος ποῦ ἐπέρασε.

Μετέφερε τὸ μῆνυμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος εἰς πολλὰ ἀκριτικὰ χωριά. Διένειμε περισσότερα ἀπὸ 20 τσουβάλια ἱματισμοῦ στοὺς πτωχοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου. Προσέφερε ψυχολογικὰς καὶ πνευματικὰς εὐκαιρίας μὲ ὁμιλίαι, μὲ συντροφιά, μὲ τὴν παρου-

σία της, ἐκεῖ ποῦ εἶναι τόσο δύσκολο, μὲ τὰ χιόνια καὶ τὸν παγωμένο χειμῶνα, νὰ φθάσῃ ὁ καθένας. Ἐκράτησε ἀνοιχτὴ τὴν στέγη τοῦ φοιτητοῦ, ὅπου ἀρκετοὶ ἀποροὶ εὗρισκαν καταφύγιον.

Ὁργάνωσε περισσότερες ἀπὸ δέκα ὁμαδικὰς ἐπισκέψεις σὲ ἰδρύματα, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα καὶ τὸ Κέντρον Νοσημάτων Θώρακος.

Ἐδῶκε ἕνα θετικὸ «παρῶν» εἰς τὴν ἔκθεσι τοῦ χριστιανικοῦ βιβλίου, ποῦ ὠργάνωσε ἡ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης.

Εἶχε πλατεῖα συμμετοχὴ εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, τὶς Χριστιανικὰς Μαθητικὰς Ὁμάδες καὶ τὰ Κυκλάμινα, μὲ 100 περίπου μέλη της.

Ἐβοήθησε μὲ ὑπομονὴ εἰς τὸν Οἶκον τῶν Τυφλῶν, ἰδιαιτέρα εἰς τὴν ἀνάγνωσι τῶν μαθητῶν καὶ φοιτητῶν τῶν τυφλῶν ἀδελφῶν μας. Ὁργάνωσε ἐξόρμησι βιβλίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μὲ χριστιανικὸν ζῆλον. Ἀκούστηκε, σπάνιον διὰ τὴν ἐποχὴ μας, τὸ χαρούμενον μῆνυμά της, ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἡπείρου μέχρι τοῦ Ἀρχαγγέλου τῆς Ἀλμωπίας. Διετήρησε καὶ ἐβελτίωσε τὴν ἑβδομαδιαία ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ της γιὰ τοὺς νέους, ποῦ γίνεται κάθε Παρασκευὴ θράδου 10-30'-11 μ.μ. Ἐπέτυχε μίαν δημοσίαν συζήτησιν μὲ θέμα «Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος», μὲ ἀρίστην ἐμφάνισιν.

Γενικῶς παρουσίασε μίαν δρᾶσιν πλουσίαν, παρὰ τὴν κρίσιν τῶν καιρῶν. Εἶναι καὶ τοῦτο μιά ἀκόμη ἀπόδειξις ὅτι ὑπάρχει πολλὴ παρακαταθήκη δυνάμεων πνευματικῶν στὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ ἰδιαιτέρα τῆς νεολαίας μας.

«Ἡ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ»

Ἡ ΧΕΕΝ παρὰ τὸ δύσκολον τοῦ ὠραρίου ἐργασίας καὶ τὴν συμμετοχὴν ὄλων σχεδὸν τῶν νέων της στὶς τεχνικὰς νυκτερινὰς σχολὰς καὶ στὶς σχολὰς εἰδικεύσεων, ὠργάνωσε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο Κύκλους μελέτης Ἁγίας Γραφῆς διὰ τὰ μέλη της.

Κάθε Τετάρτη θράδου τὸ ἐντευκτήριον τῆς ΧΕΕΝ ἔχει πολλὰ νὰ πῇ. Μιά ἀτμόσφαιρα ἀγάπης καὶ ἡρεμίας ὕστερα ἀπὸ τὸν θόρυβον τῆς ἐργασίας ἐπλημμύρισε

τὴν καρδιά καὶ τὴ σκέψι ὄλων. Ἐπὶ πλέον ἐλειτούργησαν ὁμάδες μαθητῶν Τεχνικῶν Σχολῶν με ἀρκετὴ ἀπόδοσι. Ἐπίσης ἡ ΧΕΕΝ ἐκράτησε μιὰ σειρά ὀμίλιων διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ ἐργαζομένους μετὰ προβολῶν καὶ ἄλλων ψυχαγωγικῶν εὐκαιριῶν κάθε Κυριακὴ θράδου ἐπὶ 5/μηνον.

Ἡ χορωδία τῆς ΧΕΕΝ ἔκανε ἀρκετὲς ἐξορμήσεις στὴν ὑπαιθρον με πολλὴν ἐπιτυχίαν τε ἐπικοινωνία καὶ οικοδομὴ τοῦ ἀγροτικοῦ μας κόσμου. Διότι μετὰ τὴν ἱερὴ ὕμνωδιὰ στὸν ναό, ἀκολουθοῦσε ἡ ἐπικοινωνία καὶ γνωριμία με τὸν ἀγρότη.

Ἡ ΧΕΕΝ ἔχει ἕνα λαμπρὸ καὶ μεγάλον μέλλον. Χρειάζεται ὅμως πολλὴ ἐργασία καὶ ἀρκετὲς διευκολύνσεις, πού δὲν τίς ἔχει σήμερα. Χρειάζεται ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος πού θὰ βοηθήσῃ. Ἐλπίζομεν ὁ Θεὸς νὰ δώσει.

«Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ»

Ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν», παρὰ τίς λίγες δυνατότητες πού ἔχει λόγω τοῦ φόρτου ἐργασιῶν τῶν μελῶν τῆς, μὰς ἔδωσε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἀρκετὲς πνευματικὲς εὐκαιρίες. Ἐκτὸς ἀπὸ τρεῖς διαλέξεις πού ὠργάνωσε διὰ τὰ μέλη καὶ τοὺς φίλους τῆς, ἐκράτησε μεγαλύτερη ἐπικοινωνία με τοὺς νέους σπουδαστὰς καὶ σπουδαστριάς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Πρὸς χάριν τῶν νέων σπουδαστῶν ἐπρογραμματίισε εἰδικὲς διαλέξεις κάθε Πέμπτῃ θράδου, με θέματα πού ἐνδιαφέρουν τὸν σημερινὸ δάσκαλο.

Διετήρησε δύο Κύκλους λύσεως ἀποριῶν καὶ ἀγιογραφικῶν θεμάτων, τοὺς ὁποίους παρηκολούθησαν ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ τομεὺς τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἶναι ζωτικὸς καὶ οἱ ὑπεύθυνοι ἔχουν πολλὰ νὰ σκεφθοῦν. Ἄς εὐχηθοῦμε νὰ διδῇ ὁ Θεὸς χάριν στοὺς φέροντας τὸ θάρρος τοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς προσφορᾶς. Διότι ὄλοι τὸ λέγουν ὅτι ἕνας καλὸς δάσκαλος εἶναι ἡ μεγαλύτερη εὐλογία τοῦ Θεοῦ σὲ μιαν κοινότητα.

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1971

«ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΟΜΑΔΕΣ»

Ὅ,τι ὠραιότερο ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἕνας ὀργανισμὸς εἶναι ἡ συνέχεια καὶ ἡ ἐπέκτασις. Αὐτὸ ἐκφράζεται στὸ χριστιανικὸ ἔργο με τὴ νέα γενεὰ πού ἔρχεται.

Καὶ ἡ νέα γενεὰ εἶναι οἱ Χριστιανικὲς Μαθητικὲς Ὅμαδες.

Παιδιὰ τοῦ Γυμνασίου, νειάτα, πού μπαίνουν στὴν πορεία τῆς ζωῆς. Νέοι, πού χρειάζονται ἕνα ὀδηγὸ καὶ ἕνα στήριγμα γιὰ μιὰ αὐριανὴ ἐπιτυχία, εἶναι τὰ μέλη τῶν Χ.Μ.Ο.

Σ' αὐτὸν τὸν τομέα ἐργάζονται ἀρκετοὶ ἐπιστήμονες καὶ φοιτηταί. Περισσότερες ἀπὸ 100 ὁμάδες, με μιὰ ποικίλη δρᾶσι, ὄλο τὸ ἔτος κινοῦνται πρὸς ἐπιτέλεσι δυσκόλων ἐργων.

Συγκεντρώσεις, γιορτές, ἐξορμήσεις, θεῖες Λειτουργίες, συμμετοχὴ εἰς κοινωνικὰ ἔργα καὶ κατασκηνώσεις, εἶναι οἱ ἐπικεφαλίδες τοῦ ἔργου τῶν Χ.Μ.Ο.

Πότε μερικὲς Ὅμαδες ἀνεβαίνουν δι' ἕνα τριήμερο στὰ χωριά τοῦ Σικρᾶ, πότε στὶς κορυφές τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ πότε στοὺς φυλακισμένους τῆς Κασσάνδρας. Ἐδῶ νὰ παρηγορήσουν, ἐκεῖ νὰ ἐνθαρρύνουν καὶ ἄλλοι νὰ ψυχαγωγήσουν. Παντοῦ μιὰ δημιουργία καὶ μιὰ ἀναγέννησις. Αἱ Χ.Μ.Ο. εἶναι ὁ καινούργιος στρατὸς τοῦ καλοῦ ἀγῶνος, πού ἐτοιμάζονται διὰ τὴν αὐριο. Καὶ σ' ὄλα αὐτὰ δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ ἔκτακτες ἐξορμήσεις διὰ τὴν διάδοσι τοῦ καλοῦ θιθλίου, διὰ τὰ Κάλανδα καὶ τόσα ἄλλα.

Εἶναι ἕνας τομεὺς ἐργασίας με ἀφάνταστες δυνατότητες. Ὁ Θεὸς νὰ φωτίζη ἰδιαίτερα διὰ τὴν καθοδήγησι αὐτῶν τῶν νέων. Εἶναι ἡ γενεὰ πού ἔρχεται νὰ μᾶς φθάσῃ. Εἶναι ἡ γενεὰ πού ζητᾷ νὰ τῆς παραδώσωμε τὰ κλειδιὰ τῶν διαφόρων τομέων τῆς ἐργασίας. Εἶναι τὸ προσδοκώμενον αὐριο.

ΤΑ ΚΥΚΛΑΜΙΝΑ

Εἶναι καὶ αὐτὰ ἕνας νέος στρατὸς, πού φθάνει ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια εἰς τὸν ὠραῖο χριστιανικὸ δρόμο. Παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου αὐτὰ, ἀξιῶνται ἀπὸ τὰ παιδικὰ τους χρόνια νὰ ζήσουν μέσα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. Ἴσχύει καὶ διὰ τὰ παιδιὰ αὐ-

τά εκείνο που γράφει δια τὸν Τιμόθεο ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «ἀπὸ θρέφους τὰ ἱερά γράμματα οἶδας».

Τὰ Κυκλάμινα ἐκτός ἀπὸ τὶς ἐβδομαδιαῖες τοὺς συγκεντρώσεις ἔχουν καὶ γενικὲς ἐόρτιες ἐκδηλώσεις. Ἐκδρομές, κατασκηνώσεις καὶ ἐξορμήσεις, εἶναι μέσα στὸ πρόγραμμά τους. Ἀρκετὲς χιλιάδες εἶναι τὰ ἡμερολόγια τσέπης ποὺ κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὰ Κυκλάμινα. Φυτρώνουν ἐκεῖ ποὺ κανεὶς ἄλλος δὲν μπορεῖ. Τὰ βλέπεις καὶ στὸ πρόσωπό τους ἀντικρῦζει τὸ μικρὸ στρατιωτάκι τοῦ Χριστοῦ, τοὺς αὐριανοὺς σκαπανεῖς τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Εἶναι οἱ «μεγάλοι μυστηριώδεις πιτσιρίκοι», ποὺ σὲ λίγα χρόνια θὰ μᾶς δώσουν πολλὰ στὴν ἐπιστήμη, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἐκκλησία. Εἶναι ἡ τρίτη γενεὰ ποὺ ἔρχεται ὀλοταχῶς διὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ κάποιους ἄλλους.

«Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΓΟΝΕΩΝ»

Κύριον ἔργον τῆς Ἑνώσεως Γονέων εἶναι ἡ κατὰ Χριστὸν ψυχικὴ καλλιέργεια τῶν μελῶν τῆς καὶ ἡ ἀναγεννητικὴ ἐπίδρασις μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν πρὸς δημιουργίαν ἑνὸς καλύτερου κόσμου, ἑνὸς κόσμου ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διοργανῶναι διαλέξεις με ἐιδικά θέματα, κύκλους μελέτης Ἁγίας Γραφῆς, φροντιστήρια μητέρων καὶ Πρόνοιαν διὰ τὴν ἀνακούφισιν ἢ καὶ πρόληψιν τοῦ πόνου.

Εἰδικὰ οἱ Φιλικοὶ Κύκλοι, 120 περίπου τὸν ἀριθμὸν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καλλιεργοῦν εἰς θάθος καὶ καταρτίζουν τὸν πιστὸ στὴν χριστιανικὴ ζωὴ.

Εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι, ποὺ ὁμολογοῦν τὸ ἠθικὸ κέρδος, ποὺ παίρνουν ἀπὸ τὴν συμμετοχὴ τους στοὺς Κύκλους αὐτοὺς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἄλλωστε καὶ ἡ φοίτησις δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Εἶναι προαιρετικὴ. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτο ὅτι τὰ 80% τῶν μελῶν δὲν παρουσιάζουν οὔτε μίαν ἀπουσίαν. Οἱ Φιλικοὶ Κύκλοι εἶναι μιὰ ἀθόρυβη, ἀλλὰ θετικὴ προσφορὰ πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησία. Τὸ πατριωτικὸ καὶ τὸ θρησκευ-

τικὸ φρόνημα καλλιεργοῦνται κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπο. Οἱ Φιλικοὶ Κύκλοι μπορεῖ νὰ ὀνομασθοῦν ἐργαστήρια καὶ τόποι πνευματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ.

Ἡ Πρόνοια εἶναι ἕνας ἄλλος τομεὺς ποὺ κινεῖται πιὸ ἔντονα μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὰ καλὰ ἔργα.

Ἡ Πρόνοια ἔτρεξε μὲ δέματα, μὲ τρόφιμα, μὲ φάρμακα, μὲ ρουχισμό, μὲ αἷμα καὶ ἐκάλυψε πολλὰς ἀνάγκες στὸν συνάνθρωπό μας. Σὲ ἄλλους εὐρήκε ἐργασία, ἄλλους ἐτόνωσε μὲ τὴν ἠθικὴ συμπαράστασι. Ἐκεῖ ποὺ ἦταν ἀνάγκη, ἔκανε περισσότερες ἐπισκέψεις. 69 παιδιὰ ἐδέχθησαν τὸ θάπτισμα. Πολλὰ σπίτια καὶ κλινικὲς καὶ νοσοκομεῖα ἐδέχθησαν τὴν Ἁγία Γραφή. Πολλοὶ ἀπεφυλακίσθησαν καὶ πάρα πολλοὶ ἔνοιωσαν τὴν ἀγάπη καὶ τὴν στοργὴν στὴν δύσκολη ὥρᾳ τῆς ζωῆς τους. Παντοῦ ὑπῆρχε ἕνα προνοιακὸ χέρι καὶ μιὰ ἄμεση συμπαράστασι.

Ἄγγελοι τῆς ἀγάπης μετέφερον πότε καυσόξυλα στὴν πτωχὴ γειτονιά, πότε τὸ κροτοσάκι μὲ τὰ βιβλία στὸ νοσοκομεῖο, πότε τὸν ἱερέα κοντὰ στὸν ἄρρωστο, πότε ἕνα ποσὸ διὰ προικοδότησι κάποιας πτωχῆς νέας, πότε στὰ γηροκομεῖα, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, παντοῦ ἕνα μάτι ἔτοιμο διὰ νὰ δώσῃ μιὰ πρώτη βοήθεια καὶ μιὰ πνευματικὴ καὶ ὕλικήν συμπαράστασι. Ὅλα τὰ μέλη τῶν Κύκλων αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ βλέπουν προνοιακά. Εἶναι παραγγελία τοῦ θείου Παύλου: «Μαθησθέντες καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προϊστασθαι, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι». Καὶ δὲν κάνει ὁ καθένας ὅπως νομίζει. Ὅλα γίνονται μὲ μιὰ καθοδήγησι. Ὑπάρχει μιὰ γραμμὴ. Τὸ κάθε τι μὲ σκέψεις, μὲ σχέδιο, ὥστε ἡ ὠφέλεια νὰ εἶναι πολλοπλή. Καὶ πολλοὶ νὰ ἐργάζονται, καὶ πολλοὶ νὰ δίδουν καὶ ὅλοι νὰ ὠφελοῦνται.

Φροντιστήρια μητέρων. Ἐνας νέος τομεὺς ἐργασίας, ποὺ λειτουργεῖ συστηματικὰ ἀπὸ διαιτίας, εἶναι τὰ φροντιστήρια μητέρων.

Μὲ αὐτὰ παρέχεται ἡ δυνατότης εἰς ἕνα πλῆθος μητέρων τῆς πόλεως καὶ τῶν συνοικισμῶν διὰ νὰ γνωρίσουν πολ-

λές απόψεις γύρω από το θέμα της αποστολής των εις την σύγχρονη κοινωνία. «Ἡ μητέρα ὡς σύζυγος», «Ὡς παιδαγωγός», «Ἡ προσχολικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ», «Ἡ ψυχαγωγία τοῦ παιδιοῦ», «Τὸ παιδικὸ ψέμα», «Πορτραῖτα μητέρας», «Νὰ μανθάνωμε τὰ παιδιὰ μας νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεό, τὸν ἄνθρωπο, τὴν φύσι», «Μητέρα καὶ σχολικὰ προβλήματα τοῦ παιδιοῦ της», νὰ μερικὲς ἐπικεφαλίδες ἀπὸ τρεῖς σειρὲς θεμάτων πού ἀνεπτύχθησαν καὶ θὰ ἀναπτυχθοῦν αὐτὴ τὴν χρονιά.

Οἱ κρίσεις καὶ οἱ ἐντυπώσεις ὑπῆρξαν πολὺ ἐνδιαφέρουσες ἀπὸ γονεῖς καὶ ἐκπαιδευτικούς. Πιστεύομε ὅτι καὶ ἡ ἐπίδρασις εἶναι ἐξ ἴσου ἀξιόλογη στὰ πλήθη τῶν μητέρων πού εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουν τέτοια θέματα.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ μαθήματα αὐτὰ υἱοθέτησε καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Γεωργίας. Δι' εἰδικοῦ ἐγγράφου τοῦ ἐξήτησε ἀπὸ τὸν «Ἀπόστολον Παῦλον», τὴν παραχώρησι τῶν θεμάτων καὶ διὰ τῶν 53 ἐντεταλμένων του τὰ προσέφεραν εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν.

Κατὰ τὸ ἔτος πού μᾶς ἐπέρασε ἔγιναν 120 περίπου συγκεντρώσεις μητέρων σὲ 15 ἀκράϊες περιοχὲς τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Ἦδη ζητοῦνται ἀπὸ περισσότερα μέρη καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο. Ζητοῦνται ὅμως καὶ κατάλληλα πρόσωπα διὰ νὰ μεταδώσουν αὐτὰ τὰ θέματα. Καὶ ἐδῶ προκύπτει ἡ ἀνάγκη Σχολῆς Στελεχῶν. Πιστεύομεν ὅτι ὁ Κύριος θὰ βοηθήσῃ καὶ ἡ Μεγάλῃ Μητέρα, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος θὰ εὐλογήσῃ πολὺ καὶ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, πού ἀποβλέπει ἰδιαίτερα εἰς τὴν μητέρα.

ΧΟΡΩΔΙΕΣ

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ δύο χορωδίες τῶν ΧΜΟ Ἀρρένων καὶ Θηλέων καὶ ἡ τῆς ΧΕΕΝ, ἔδωκαν ἓνα ζωντανὸ «παρῶν» εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Θεσσαλονίκης.

Δύο συναυλίες ἀπὸ τῆς ΧΜΟ καὶ μία ἀπὸ τὴν ΧΕΕΝ μᾶς παρουσίασαν καὶ μιὰ ἄλλη ὄψι τῆς ζωῆς. Διότι δὲν εἶναι μόνον ὅτι καλλιεργεῖται τὸ καλλιτεχνικόν.

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1971

κὸ συναίσθημα στοὺς νέους μας, εἶναι καὶ μιὰ ὠραιότητα ἀπασχόλησις, ἡ ὁποία βοηθεῖ στὴν καλύτερη διέξοδο τοῦ δυναμικοῦ τοῦ νέου κατὰ τῆς ἐλεύθερες ὥρες του.

Διὰ τῆς χορωδίας ἔχουν ἀκουσθῆ πολλοὶ ἔπαινοι καὶ πολλὰ κολακευτικὰ λόγια. Εὐχόμεθα νὰ ἀποδεικνύουν οἱ νέοι μας μὲ τὴν ζωὴ τους καὶ μὲ τῆς ἐπιδόσεις τους πραγματικότητες τὰ ὅσα καλὰ ἀκούονται καὶ γράφονται. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄλλο ἐλπιδοφόρο σημεῖο στὴν σύγχρονον ἐποχὴ. Σημεῖο ὅτι οἱ νέοι μας, ὡς νέοι τῆς Ἑλλάδος, πρωτοποροῦν σὲ ἓνα βαθμὸ. Ἄρκεῖ νὰ ἔχουν ὁδηγούς.

ΦΥΛΑΚΕΣ – ΣΑΝΑΤΟΡΙΟΝ

«Ἐν φυλακῇ ἤμην» καὶ «ἀσθενὴς ἤμην». Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἰδρύματα δέχονται κάθε ἑβδομάδα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁμάδα προνοίας καὶ ἀγάπης, καὶ δύο ὁμιλητὰς τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου». Κάθε ἑβδομάδα. Οἱ «ἐν φυλακῇ» καὶ οἱ «ἐν ἀσθενείᾳ», ὅπως εἶναι τὸ Ἑπταπύργιο καὶ τὸ Ἀσβεστοχωρι, δέχονται τὸν θεῖο Λόγον, τὴν ψυχαγωγικὴν προσφορά καὶ μὲ ὅτι καὶ ὅσα ἡ ἀγάπη μπορεῖ νὰ συνοδεύῃ τὴν διδασκαλίαν. Καὶ ἐδῶ ἔχει τὸν λόγο «τὸ ταμεῖο» καὶ τὸ «μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου». 28 ὁμιλίαι στῆς φυλακῆς. 30 ὁμιλίαι στῆς φυματικῆς. Εἶναι μιὰ παρουσία τοῦ ἱεραποστολικοῦ μας ἔργου καὶ αὐτῆ.

Ἄφθονο ἔντυπο, ποικίλα ὑλικά πράγματα διενεμήθησαν κατὰ καιροῦς ἐκεῖ.

ΟΙ ΚΩΦΑΛΛΟΙ

Εἶναι μιὰ ἄλλη τάξις. Ἐξαιρετικὲς συνθήκες ζωῆς. Κάθε μῆνα τοὺς παρέχεται ἡ αἰθουσα ἐπὶ δώρων διὰ τὰ μαθήματα, τῆς προβολῆς καὶ τὴν ψυχαγωγίας τους. Ἡ αἰθουσα τοῦ «Φάρου» γεμίζει ἀπὸ ἄφρονους ἀνθρώπους ἢ ἀπὸ ἀναρθρες κραυγῆς, πού ὄλοι θέλουν νὰ ποῦν ἓνα ὄνομα. Τὸ Ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός.

ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΑ

Τὸ ὄλο ἔργο τῶν σωματείων μας θὰ ἦτο πλημμελές, ἂν δὲν ἀνεφέροντο καὶ

τά δυο Οικοτροφεία μας Ἀρρένων καὶ Θηλέων. Ἐδῶ περισσότερο ἀπὸ 150 νέοι ἄνθρωποι εὐρίσκουν περιβάλλον οἰκογενειακῆς στοργῆς καὶ φροντίδος καὶ παίρνουν ἓνα σύστημα ἐργασίας καὶ ἓνα τρόπο ζωῆς χριστιανικῆς με ἀρκετὰ ἱεραποστολικά στοιχεῖα.

Ἡ πεῖρα τῶν περασμένων ἐτῶν μᾶς δικαιολογεῖ πλήρως ὅλες τὶς θυσίες ποὺ γίνονται γιὰ τὰ δυο Οἰκοτροφεία. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἀπὸ αὐτὰ θὰ προέλθῃ ἡ διάδοχος κατάστασις με καλλιεργημένους ἄνθρώπους γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο. Τὰ οἰκοτροφεία θὰ μᾶς δώσουν καλλιεργημένους ἐπιστήμονας καὶ ἠθικῶς χαρακτήρας, ὅπως χρειάζεται καὶ περιμένει ἡ κοινωρία μας.

Ὁ Σύλλογος παρέχει στέγην χωρὶς καμμίαν πληρωμὴν, πνευματικὴν βοήθειαν καὶ συμπαραστάσιν, καθὼς καὶ ὅσες ἄλλες ὑγιεῖς καὶ ἠθικὲς βοήθειες δύνανται.

* * *

Με αὐτὰ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, παρέχεται μιὰ ἀμυδρὰ εἰκόνα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ χριστιανικοῦ ἔργου τῆς Θεσσαλονίκης. Μιὰ εἰκόνα δράσεως καὶ προσφορᾶς.

Υπάρχει ὁμως καὶ ἡ ἄλλη πλευρά. Εἶναι ἡ πνευματικὴ μας τροφοδοσία. Εἶναι ὁ πνευματικὸς ἀνεφοδιασμός ὅλων τῶν συνεργατῶν καὶ φίλων τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Αὐτὸς ὁ βασικὸς τομεύς, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸ δεσμὸ μεταξύ μας καὶ τὴν πνευματικὴν μας ἐνότητα καὶ τὴν ὑπακοή μας ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπιτυγχάνεται, με τὴ θερμὴ πίστι, τὴν προσεκτικὴ μελέτη τοῦ θεοῦ Νόμου καὶ με τὴν μυστηριακὴ καὶ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὅλη μας ἡ προσπάθεια, χωρὶς αὐτὰ τὰ βασικά, δὲν ἔχει νόημα. Εἶναι κάτι τὸ συλλογικὸ, τὸ συνεταιριστικὸ, τὸ χωρὶς πνεῦμα καὶ ζωὴ Χριστοῦ. Γι' αὐτό, ἀπ' ἀρχῆς ὁ π. Εὐσέβιος Ματθόπουλος καὶ ὁ π. Σεραφεῖμ Παπακώστας, ἐδῶ δὲ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὁ π. Λεωνίδα, ἔθεσαν σὰν πρώτη θάσι τοῦ χριστιανικοῦ ἔργου τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ κα-

θενός, τὸν πνευματικὸν καταρτισμὸν τοῦ μέλους. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι κάτι τὸ νέο. Εἶναι δίδαγμα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ. «οὐκ ἂν λάθοις παρά τοῦ μὴ ἔχοντος», «ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν γίνονται καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐκτός ἀπὸ τὰ φροντιστήρια, τοὺς Κύκλους μελέτης Ἀγίας Γραφῆς, καὶ εἰδικὲς θεῖες Λειτουργίες τόσο εἰς τὸ παρεκκλήσιο τῆς Ἐνώσεώς μας, τὸν Ἅγιον Βασίλειον Πανοράματος, ὅσο καὶ εἰς τὸ Ναῦδριον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου ὡς καὶ ἀλλαχοῦ.

Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ὅσα γίνονται καὶ ἦτο δυνατόν νὰ περιγραφοῦν καὶ νὰ λεχθοῦν ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης.

Εὐχαριστοῦμε ὅλους τοὺς συνεργάτας οἱ ὅποιοι ἰσυνέβαλον οἰκονομικῶς, ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἢ καθ' οἰονδήποτε τρόπον εἰς τὴν συνέχισιν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἔργου τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων «ὁ Ἀπόστολος Παῦλος».

Εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερα τὰ Δ. Συμβούλια τῶν Σωματείων μας διὰ τὴν ὀμαλὴν καὶ δημιουργικὴν τῶν συνεργασίαν.

Εὐχαριστοῦμε καὶ εὐλογοῦμε με ὅλη τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴν θερμότητα τῆς καρδιᾶς μας τὸν Πανάγαθο Θεό, ποὺ μᾶς ἔδωκε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, μαζί με τὴν ὑγείαν καὶ τόσα πολλὰ καὶ εἰς κάθε τομέα τοῦ ἔργου. Εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερα τὸν Μητροπολίτην μας π. Λεωνίδα, διὰ τὸ στοργικὸν του ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς κάθε ἐκδήλωσιν τοῦ ἔργου ὅλων τῶν χριστιανικῶν σωματείων τῆς Θεσσαλονίκης.

Τέλος, ἅς σκεπτόμεθα διαρκῶς τὶς παραλείψεις μας καὶ τὰ λάθη μας καὶ τὰς ἀδυναμίας μας καὶ ἅς ἐπαναλαμβάνωμεν μετὰ τοῦ Προφήτου: «μὴ ἡμῖν Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν». Διότι εἰς τὸν Θεὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις καὶ ἅς ἐργαζώμεθα μετὰ ζῆλον Θεοῦ μέχρι τέλους.

ΛΟΥΚΑΣ ΚΟΚΟΛΙΟΣ
Θεσσαλονικὴν

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΜΑ!

Οι άνθρωποι στις ημέρες μας έχουν αναλάβει ένα τεράστιο τρέξιμο δια την αναζήτησιν του χρήματος και ταυτόχρονα δια την εξεύρεσιν χρόνου πού, όπως φαίνεται, δεν έχουν ποτέ αρκετόν εις την διαθέσιν των.

Ακόμη δημιουργούν μίαν καταφανή σχέση μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐνοιῶν. Ἐλπίζουν δηλαδή οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἀποκτώντας ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἕνα ὀρισμένο χρηματικὸν ποσόν, θὰ μπορούσαν χάρις εἰς αὐτὸ νὰ ἐκέρδιζαν ἀντίστοιχο ἀριθμὸ ὥρῶν.

Καὶ καθὼς ὁ σύγχρονός μας κόσμος νομίζει ὅτι διαρκῶς ἔχει ἔλλειψι χρημάτων καὶ λατρεύει τὸ χρῆμα, παρομοίως ὑποφέρει κυνηγώντας τὸν χρόνο καὶ λατρεύοντας τὸν χρόνο ὡς θεότητα. Ἔτσι μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἥρωας τῆς ἡμέρας ἐκεῖνος πού θὰ ἔχη καλῶς 800 μ. πορείας ἢ 10.000 χιλ. διὰ τοῦ αὐτοκινήτου ἐντὸς τοῦ μικροτέρου χρονικοῦ διαστήματος. Αὐτὸς π.χ. τοῦ ὁποίου οἱ μηχανές παράγουν ἀνά ὥρα 100 τεμάχια προϊόντος περισσότερο ἀπὸ ἄλλους, μπορεῖ νὰ θεωρηθῆται ἕνας δαίμονιος ἄνθρωπος, διότι κερδίζει περισσότερο.

Νά, γιατί δὲν διαθέτουμε καμμίαν ἐλευθερίαν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ χρόνου μας. Διότι ἡ μηχανὴ εἶναι ἐκεῖνη, πού καθορίζει τὸν ρυθμὸ τῆς ζωῆς μας. Πρέπει νὰ βιαστοῦμε! Τὸ τραῖνο ἀναχωρεῖ εἰς τὰς 10.53'. Ὁ ἐργάτης πρέπει νὰ ἐργασθῆ συμπληρωματικὰς ὥρας, ὥστε νὰ παραδώσῃ τὴν ἐργασία του εἰς τὴν καθωρισμένην προθεσμίαν, ὃ θετέχνης ὀφείλει νὰ ὀργανώσῃ δι' ὀρθολογιστικὸν τρόπον τὴν ἐργασίαν του, ὥστε νὰ ἀντιμετώπισῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν του. Προκειμένου ἄλλος νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰ ἔξοδα τῶν μηχανῶν του πρέπει νὰ διευρύνῃ τὴν ἀγοραστικὴν του κίνησιν καὶ νὰ ἐργασθῆ περισσότερο καὶ πλέον ἀποδοτικὰ. Ὡς ἐκ τούτου ὑποχρεῶναι τοὺς ἄλλους βιοτέχνας, αὐτομάτως, νὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἴδιον ρυθμὸ

τῆς ἐργασίας, προκειμένου νὰ ἐπιζήσουν. Ὅπως πάλι ἡ ἀργολήντης ὁμοζυγία εἰς ἕνα πολυσύχναστον δρόμον εἶναι ἕνα σοβαρὸ ἔμπόδιον εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος πού δὲν μπορεῖ νὰ συγχρονισθῆ μὲ τὸν ρυθμὸ τοῦ περιβάλλοντος εἶναι κατὰ ἀδιανόητον μέσον εἰς τὸν πολιτισμὸν μας.

Εἴμεθα ὅλοι σὰν κυνηγημένοι, ἐρεθισμένοι, παρασύροντες καὶ τοὺς ἄλλους μέσα εἰς αὐτὴ τὴν ἀλόγιστον βιασύνῃν.

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ὑπερεκτιμῆσεως τῆς ἀξίας τοῦ χρόνου εἶναι ὁ πανικόβλητος φόβος μήπως καὶ χάσωμε χρόνον. Θυμώνουμε ὑπερβολικὰ, ὅταν τύχῃ καὶ χάσωμε ἕνα τρόλλεϋ, καὶ θὰ χροειασθῆ νὰ περιμένωμε λίγο ἢ ὅταν ἕνας πελάτης δὲν ἔρχεται εἰς τὴν ὥραν τοῦ ραντεβου του ἢ πάλιν ὅταν τὸ τηλέφωνον εἶναι ἀπασχολημένο κατὰ τὴν ὥραν πού θὰ θέλαμε νὰ τὸ χρησιμοποιήσωμε. Θεωροῦμε τὴν ἀπώλεια τοῦ χρόνου ὡς ἀπώλεια χρήματος.

Παρὰ ταῦτα ὑπάρχουν ἄλλοι ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἔχουν περίσσειαν χρόνου: οἱ ἀσθενεῖς τῶν σανατορίων, οἱ ἄνεργοι πού περιμένουν εἰς τὴν σειράν, διὰ νὰ σφραγίσουν τὸ δελτίον τῆς ἀνεργίας, οἱ ἀδειοῦχοι στρατιῶτες, οἱ ὑπάλληλοι, οἱ συνταξιούχοι. Μήπως ἀρὰ γε κατὰ διαφορικὸν θὰ συνέβαινε μὲ αὐτούς; Ὅχι ἀσφαλῶς. Ἡ ἐκτίμησις τοῦ χρόνου εἰς χρῆμα ἰσχύει καὶ γι' αὐτούς, ἀλλὰ εἶναι, θὰ λέγαμε ὃ χρόνος τους ὡς χρῆμα ἠλαττωμένης ἀξίας. Ὁ χρόνος τους ὁμοιάζει μὲ τὸ χρῆμα τῆς ἐποχῆς τοῦ πληθωρισμοῦ, πού σὰν νὰ τοὺς καίῃ μέσα εἰς τὴν τσέπην τους καὶ δι' αὐτὸ βιάζονται νὰ τὸ ξοδεύσουν ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορώτερα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπιζητοῦν νὰ περάσῃ ὃ χρόνος τους ὅσο τὸ δυνατόν γρηγορώτερα, χρησιμοποιοῦν ὅλα τὰ μέσα, τὰ χαρτιά, τὸν κινηματογράφον, τὸ τσιγάρον, τὸ σταυρόλεξον.

Σήμερον θεωρεῖται ὅτι τὸ χρῆμα δὲν ἔχει ἀξίαν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ μόνον

ἐν σχέσει πρὸς τὰ πράγματα πὸν μᾶς ἐπι-
τρέπει νὰ ἀποκτήσωμε. Ἡ θεωρεῖται ἀπὸ
τὸν φιλόλογον ὡς εἶδωλο, πὸν πρέπει νὰ
διαφυλαχθῆ ἀχρησιμοποίητο μέσα σὲ μιὰ
μάλ्लινη κάλτσα ἢ μέσα εἰς ἓνα χρηματοκι-
βώτιο. Ἐφ' ὅσον ἐκλάβωμε τὸν χρόνον ὡς
χρῆμα πρέπει νὰ παραδεχθῶμε, ὅτι δὲν
ἔχει ἀξία καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ μόνον ἐν σχέ-
σει μὲ τὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων μποροῦμε
νὰ τὸν γεμίσωμε. Ὑπάρχουν καὶ οἱ φιλόλο-
γοι τοῦ χρόνον, οἱ ὅποιοι οικονομοῦν
ὄρες καὶ δευτερόλεπτα, ἀλλὰ τὰ ζοῦν ἀνώ-
φελα μέσα εἰς τὴν ἀνησυχία, δίχως χαρά.
Ὅπως οἱ ἄνθρωποι φοβοῦνται μὴ χάσουν
τὸ χρῆμα τους, ἔτσι φοβοῦνται καὶ διὰ τὸν
χρόνον πὸν εἶναι ἐμπρὸς τους· κατὰ βά-
θος κάθε φόβος ἐκφράζεται ὡς ἀγωνία διὰ
τὸ τί μπορεῖ νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον· αὐ-
τὸς ὁ φόβος γεννᾶται ἐκ τοῦ γεγονότος
ὅτι ἀναπαριστᾶμε τὸν χρόνον ὡς ἓνα
διάστημα ἀδειανό, πὸν ἀγνοοῦμε μὲ τί πρό-
κειται νὰ γεμίση. Διὰ νὰ εἴμεθα βέβαιοι
λοιπόν, ὅπως θέλομε νὰ πιστεύωμε, κα-
ταρτιζόμε προγράμματα μέλλοντος, συνά-
πτομε ἀσφάλεια ζωῆς, κάνουμε προμήθειες
καὶ προσπαθοῦμε νὰ σηκώσωμε τὸν πέπλο
τοῦ μέλλοντος, συμβουλευόμενοι χαρτομάν-
τιδες καὶ ὄροσκόπους. Καὶ ὅμως δὲν γνω-
ρίζομε κατὰ πόσον ἡ καρδιά μας θὰ ἐξα-
κολουθῆ νὰ κτυπᾷ μετὰ ὃ'. Ὁ ἄδειος χρό-
νος πὸν εἶναι ἐμπρὸς μας εἶναι ἀπρόσω-
πος, δι' αὐτὸ καὶ μᾶς προκαλεῖ φόβον.

Ἄλλὰ ὁ πραγματικὸς χρόνος διαφέρει
οριζικὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ χρήματος. Δὲν
εἶναι διάστημα κενόν, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον
θὰ ἠμπορούσαμε νὰ συμπυκνώσωμε ὅσο τὸ
δυνατὸν περισσότερα γεγονότα. Δὲν εἶναι
ἓνα ἀδηφάγον κενόν, πὸν πρέπει νὰ τὸ γε-
μίσωμε μὲ διασκεδάσεις. Δὲν εἶναι νομί-
σματα πὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ συσσωρεύση.

Ὁ χρόνος δὲν εἶναι χρῆμα, ἀλλὰ μᾶλ-
λον τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ζωῆ,
ἢ ὅποια μυστηριωδῶς μᾶς ἔχει δοθῆ, ἢ
ὅποια κυλᾷ μὲ τὸν ἰδικόν της ἀναλλοίωτο
ρυθμὸ καὶ πὸν σταματᾷ μὲ τὸν ἴδιον μυστη-
ριώδη τρόπο, διὰ νὰ μετασχηματισθῆ εἰς
αἰώνια ζωῆ. «Ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα», εἴ-
ναι ἀπὸ τὰ πῶ ψεύτικα καὶ καταστρεπτικὰ
συνθήματα, πὸν δημιούργησε ὁ πολιτισμὸς
μας. Ἄν μπορούσαμε νὰ ἐλευθερωθῶμε

ἀπὸ τὴν κυριαρχία του, ἂν ξεφεύγαμε ἀπὸ
τὴν συμφορὰ τοῦ συνεχοῦς ἐκνευρισμοῦ
κνηγώντας τον, ὅταν δὲν θὰ ἐπιζητούσαμε
πῶ νὰ τὸν κάνωμε νὰ περάση, τότε πρά-
γματι ὁ πολιτισμὸς μας θὰ ἦταν εἰς τὴν
ἀνατολὴν μιᾶς καινούργιας ἐποχῆς.

★ ★ ★

Ὑπάρχει τρόπος διὰ νὰ ἐ-
ξευρίσκωμε χρόνον;

Διὰ νὰ ἀποφύγωμε τὸ ἄγχος τῆς ἐλλεί-
ψεως χρόνον καὶ τοὺς ἐκνευρισμοὺς πὸν ὑ-
φιστάμεθα, ἔχουν προταθῆ διάφοροι μέ-
θοδοι.

Ὑπάρχει κατὰ πρότον ἡ μέθοδος τῶν
ζητούντων «θετικὰ ἀποτελέσματα». Αὐτοὶ
ἐδῶ καθορίζουν ἓνα πρόγραμμα ἐργασίας
καὶ τὸ εφαρμόζουν μὲ μίαν σκληρὴ ἐνερ-
γητικότητα. Ὅτι δὲν ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ πρό-
γραμμα παραμερίζεται, οἱ ψυχαγωγίες
καὶ ἄλλες διασκεδάσεις καθορίζονται ὀρθο-
λογιστικὰ. Ἀσφαλῶς, ὅπως εἶναι φυσικόν,
αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι προσφέρουν ἓνα κατα-
πληκτικὸν ἀποτέλεσμα ἐργασίας· ἐναπομέ-
νει ὅμως νὰ μάθωμε κατὰ πόσον αὐτὸς ὁ
τρόπος ζωῆς δημιουργεῖ δι' αὐτοὺς εὐ-
τυχία· ἰδίως διὰ τὴν οἰκογενεῖαν των... Ἄν-
τιθέτως ὑπάρχουν οἱ «ἄνθρωποι τῆς στι-
γμῆς». Αὐτοὶ δὲν καθορίζουν πρόγραμμα
ἢ σχέδιον καὶ δὲν ἐνεργοῦν παρὰ κατὰ τὴν
ἐμπνευσιν τῆς στιγμῆς. Πάντοτε ἔχουν χρό-
νον δι' αὐτὸν πὸν συναντοῦν, εἶναι διαθέ-
σιμοι, ὅταν τοὺς καλοῦν, ὅλος ὁ κόσμος
τοὺς ἀγαπᾷ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὅμως
δὲν μποροῦν νὰ ἀνταποκριθῶν σὲ καμμιά
εὐθύνη πὸν ἀνέλαβαν. Πάντοτε τὴν τελευ-
ταία στιγμή παρουσιάζεται κάτι πὸν τοὺς
ἐμποδίζει νὰ εἶναι συνεπεῖς. Εὐκόλα μπορεῖ
νὰ ἀρχίζουν μίαν ἐργασίαν, ἀλλὰ δὲν τὴν
ἀποτελειώνουν ποτέ, διότι ἐν τῷ μεταξύ
δέκα ἄλλες ἐργασίες ἔχουν ἀναληφθῆ καὶ
ἐγκαταλειφθῆ. Ἀνάμεσα εἰς τὶς δύο αὐ-
τὲς ἀκρότητες, στεκόμεθα ὅλοι ἐμεῖς, πὸν
προσπαθοῦμε νὰ κάνωμε μίαν ἀποδοτικὴν
ἐπιλογὴν, μέσα εἰς τὸν ὄγκον τῶν ὑποχρεώ-
σεών μας. Οἱ μὲν ἐκτελοῦν πρῶτα τὶς ὄχι
εὐχάριστες ἐργασίες των καὶ δὲν τὰ βγά-
ζουν πέρα ποτέ. Ἄλλοι ἀρχίζουν ἀντιθέ-
τως ἀπὸ τὶς εὐχάριστες καὶ ἔτσι οὐδέποτε
ἐκπληρώνονται οἱ ὀλιγώτερον εὐχάριστες.
Οἱ πρῶτοι ἐπιζητοῦν πρῶτα ὅτι θὰ τοὺς

αποδότηση χρήμα. Οί δεύτεροι δ,τι θά τούς χαρίση τιμές, ανθρώπινες συμπάθειες ή έρωτικούς έρεθισμούς. Ό τρόπος διά τού όποιου χρησιμοποιούμε τόν χρόνο μας είναι ένας πιστός καθρέπτης τών μουσικών ή και άσυνειδήτων επιθυμιών μας.

Ή Milani Comparetti, προτείνει να κάνουμε τό ακόλουθο test: Να συντάξουμε μία λίστα εκ τών κυριωτέρων ανθρώπινων ενδιαφερόντων (π.χ. οίκογένεια, φίλιες, καριέρα, σπόρ, τέχνη, θρησκεία, κοινωνικά έργα και να τά αριθμηήσουμε από τó 1 έως τά 10 κατά την άξία πού τούς αποδίδομε. Είς μίαν δευτέραν στήλη θά σημειώσουμε τόν χρόνο πού την κάθε ήμέρα αφιερώνουμε διά τó καθένα από αυτά.

Θά εκπλαγούμε από την διάστασι πού υπάρχει μεταξύ της ιδεώδους άξίας πού αποδίδομε είς τó κάθε ενδιαφέρον και τού πραγματικού χρόνου πού τού αφιερώνουμε.

Όλοι όμως οί τρόποι πού προσφέρονται έχον αυτό τó κοινό σημείο διά την εξεύρεσι τού χρόνου, ότι θεωροϋν τόν χρόνο άποκλειστικά και μόνον ως ποσότητα, πού θά πρέπει να μοιραστή είς διαφόρους άπασχολήσεις.

Όσο και άν είς αυτή την κατανομή προέχη ή έννοια τού καθήκοντος ή οί διανοητικές άπασχολήσεις ή ή ψυχαγωγία, ή ιδέα περιόχου ως ποσότητος, δέν αλλάζει.

Παίονο ένα πρακτικό παράδειγμα από την επαγγελματική μου ζωή:

Κατά την διάρκεια της ήμερησίας μου άπασχολήσεως τών δέκα ώρών, θά πρέπει να εκτελεστοϋν οί παρακάτω εργασίες:

Συμβουλευτική συνεργασία	6 ώρες
Μία επίσκεψις	1 ώρα
Να γραφοϋν 10 επιστολές	1 ώρα 40'
5 τηλεφωνικές συνδιαλέξεις	20'
Να γραφή 1 άρθρο	2 ώρες
Να έτοιμαστή μία διάλεξις	1 ώρα
Μελέτη επαγγελματικής φιλολογίας	40'
Λογιστική	20'
Σύνολο	13 ώρες.

Έάν ή χρησιμοποίησις υπολογισθή ποσοτικώς, τó αποτέλεσμα είναι σαφέστατο: Είμαι δηλ. υποχρεωμένος να συμπληρώσω τίς 3 ώρες πού μου λείπουν, ή κατά την διάρκεια τής νύχτας ή κατά τίς πρώτες πρωινές ώρες. Είς αυτήν όμως την περίπτωσι θυσιάζω άλλα πράγματα: Π.χ. την

οίκογένειάν μου, τούς φίλους μου, τά καλλιτεχνικά μου ενδιαφέροντα. Θά μπορούσε όμως άκόμη να σήσω μερικές δουλειές από τó πρόγραμμά μου, άλλα ή έπομένη ήμέρα θά είναι υπεργρωτομένη ή άκόμη τά επαγγελματικά μου καθήκοντα παρημελημένα.

Όλοι εύρισκόμεθα εμπρός είς αυτό τó δίλημμα. Έτσι, καθώς θά θέλαμε να εκπληρώσουμε όλες μας τίς υποχρεώσεις και να μην αφήσουμε καμμία—να ικανοποιήσουμε την πελατεία μας και συγχρόνως να μην άμελήσουμε και την οίκογένεια—καταφεύγομε είς κάποιον συμβιβασμό.

Μικραίνουμε λίγο την διάρκεια τής συμβουλευτικής έπισκέψεως, ή υποχρεώνουμε τόν άλλον να περιμένη λίγο περισσότερο και προσπαθοϋμε να στριμώξουμε μία τρίτη εργασία άνάμεσα είς τίς δύο: επιστρέφουμε πιό άργά διά τó δείπνο και σπενδομε να κάνωμε και 3 τηλεφωνήματα, ένω ή οίκογένεια περιμένη καθισμένη είς τó τραπέζι διά τó γεϋμα. Σχεδιάζουμε την δομή τής διαλέξεως, ένω εύρισκόμεθα έν κινήσει με τó αυτοκίνητο και άσφαλώς κινδυνεύομε από έλλειψι προσοχής να πάθωμε δυστύχημα.

Όπως και ένας άνέντιμος έμπορος κάμνει νοθεΐες, κλέβομε τόν χρόνο, θυσιάζοντας τόν ύγιή και σωστό τρόπο ζωής. Άλλά και όλα αυτά δέν προσφέρουν καμμίαν λύσιν. Άλλωστε δέν υπάρχει δι' αυτής τής τακτικής λύσις... Ή ζωή είναι ώργανωμένη από την άνάποδη, είς την πραγματικότητα δέν ζοϋμε άληθινά, παρά μόνον είς την περίοδον τών διακοπών... άλλα και πάλι, διά να μπορέσουμε να προσφέρουμε είς τόν έαυτό μας διακοπές, απαιτούνται συμπληρωματικές δουλειές και έτσι είμαστε περισσότερο ένκνευρισμένοι. Δυστυχώς ή οίκογένεια άδυνατεί να τó καταλάβη καλά αυτό τó πράγμα. Στο κάτω κάτω, δέν ζή κανείς αιωνίως και τέλος δίδομε την λύσιν με τó ότι πεθαίνοντας θά γνώρίσωμε επί τέλους την άνάπαυσιν... Ποιός άλήθεια άνθρωπος τής εποχής μας δέν άφησε τόν έαυτόν του να κάμη αυτόν τόν μονόλογο;

Μά... για να δοϋμε λοιπόν, τί ακριβώς συμβαίνει; Μήπως ή βάση τού υπολογισμού μας ήταν έσφαλμένη; Έάν τόν χρόνο δέν

έκλαμβάναμε ότι είναι αυτή ή ποσοτική μάζα υποκειμένη εις μαθηματικές πράξεις, τί θά μπορούσε τότε νά συμβή; Θά μπορούσε ίσως τότε ό χρόνος νά συνίσταται εις μίαν ποιοτικήν πλέον ροήν και νά εκληφθή με αυτή πλέον την άποιν. Π.χ. εάν έτίθετο ή ερώτησις, πόσος χρόνος απαιτείται, διά νά φυτρώσουν τά καρόττα, ή απάντησις θά ήτο διαφορετική, αναλόγως της εποχής, κατά την όποιαν θά έγίνετο ή ερώτησις: άνοιξιν ή φθινόπωρον. Διότι μία γενική απάντησις, ποσοτικού χαρακτήρος, δέν θά μπορούσε νά δοθί. Παρομοίως θά μπορούσε, ή ημέρα μας, ή ένα άλλο χρονικό κομμάτι μεγαλύτερο νά έχουν έναν ειδικό χαρακτήρα, ώστε ή διάρκεια μιās ώρισμένης εργασίας θά εξηρηάτο από ποία στιγμή έχει αναληφθή και από την διάθεσιν της ευφορίας ή της απογοητεύσεως, με την όποιαν θά έπραγματοποιείτο.

Γνωρίζομεν όλοι ότι ώρισμένες άπασχολήσεις, ειδικά ή πνευματική εργασία, έχει μέτρια αποτελέσματα, όταν γίνη μετά από ένα πλούσιο γεύμα, ή σέ μίαν κατάστασιν κοπώσεως. Ένώ κατά τις πρώτες ώρες της ημέρας ή εις κάποιαν άλλη κατάλληλο στιγμή εκτελείται πιό άνετα, χωρίς τόση προσπάθεια.

Άν λοιπόν τώρα ξανακυττάξω τó πρόγραμμα της εργασίας μου υπό τó πρίσμα αυτής της ποιοτικής αντίληψως περί χρόνου, θά τοποθετούσα την διανοητικήν μου εργασία (έπιστημονικές ανταλλαγές απόψεων, προετοιμασία διαλέξεως) εις χρόνο κατάλληλο και θά την εκτελούσα καλύτερα και γρηγορότερα. Θά άπαντούσα άμέσως εις τά γράμματα πού έλαβα, πράγμα πού θά με άπαλλάξη από τόν κόπον νά τά ξαναδιαβάσω. Έάν αυτά τά τρία σημεία της εργασίας μου (έπιστημονική ανταλλαγή απόψεων, έτοιμασία διαλέξεως, απαντήσεις εις γράμματα), γίνουν εις τόν κατάλληλον χρόνο, δέν θά είμαι ούτε κουρασμένος ούτε υπερφορτωμένος, αλλά αντίθετως εις καλύτεραν φόρμα. Τότε όί ώρες πού απαιτεί ή συμβουλευτική εργασία, θά άπέδιδον καλύτερα. Κατά παρόμοιον τρόπο θά μπορούσε νά εφαρμοσθή μία άπίθανη καταβολή ενεργείας και εργασίας: τó νά κάνη δηλαδή κανείς σέ 10 ώρες ένα σύνολο έρ-

γασίας πού, θεωρούμενο καθ' έαυτό, θά άπαιτούσε 13 ώρες και αυτό κατά τρόπον άπειρώς άνώτερο από κάθε πρόβλεψιν.

***

Άς καταλήξουμε λοιπόν εις ένα πρώτον και σημαντικό συμπέρασμα: Πρώτον, δέν υπάρχει εργασία «καθ' έαυτήν» ούτε χρόνος ξεχωρος «καθ' έαυτόν», αλλά ό χρόνος άποτελεί μίαν ζωντανή μελωδία μέσα εις την όποία ή εργασία μας πρέπει οργανικά νά ένταχθή.

Δεύτερον, δέν μπορούμε νά διαμοιράσουμε τόν χρόνο μας άθαιρέτως: Έχει τά ύψη και τά βάθη του, την μεγάλην χωρητικότητα του και την πυκνότητά του, τις ειδικές μεταλλαγές και άποχωρώσεις του. Συνεπώς ή ζωή μας θά πρέπει νά συμπεριλάβη όλα αυτά εις ένα άρμονικό σύνολο.

Όλη ή τέχνη συνίσταται εις τó νά λάβωμε συνείδησιν αυτής της ξεχωριστής δομής του χρόνου. Και νά άδράξωμε την πλέον κατάλληλη στιγμή, προκειμένου νά κάνωμε μία ώρισμένη εργασία ή νά πάρωμε μία συγκεκριμένη άπόφασι. Ένα είναι τó μυστικό, πού όί άστρολόγοι πριν από χιλιετηρίδες προσπάθησαν νά άποκαλύψουν, τελευταίως δέ πίστεψαν ότι διέκριναν κύματα «βιορρυθμικά», τά όποία θά κυβερνούσαν τόν χρόνο μας.

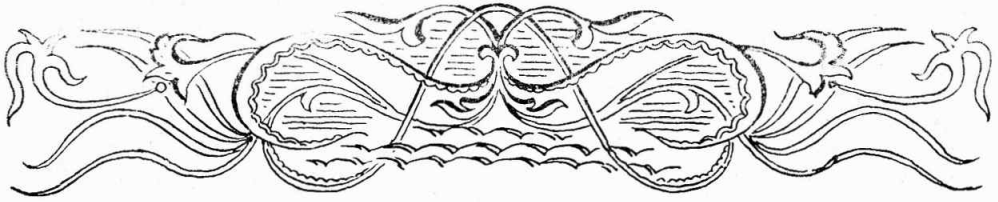
Και δυστυχώς ό σύγχρονος άνθρωπος ρίχνεται εις αυτές τις μεθόδους, έχοντας συνείδησι ότι ό χρόνος είναι γι' αυτόν ένα δράμα.

Δέν θά προσπαθήσουμε εδώ νά εξετάσουμε τó μέρος της αληθείας, πού περιέχει ή άστρολογία, αλλά ένα είναι βέβαιον: Όποιοσδήποτε έμπιστεύεται εις την άστρολογίαν νά ρυθμίση τόν χρόνο και την ζωήν του εύρισκεται εις μίαν επικίνδυνη περιπέτεια.

Η δομή του χρόνου μας είναι τόσον λεπτή και προσωπική, πού όποιοσδήποτε ξεφεύγει από κάθε άριθμητικό ύπολογισμό και θά πρέπει διά μέσου αυτής της ίδιας της ζωής νά την συλλάβωμε.

ΤΗ. BOVET

Άπόδοσις: Μ. ΡΑΠΤΟΥ

ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Ἡ πνευματικὴ ὁδοιπορία, τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς ἀκολουθοῦν μαζί με τὰ παιδιὰ των εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἔρχεται βασικά νὰ συναντήσῃ τὸ μήνυμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς, τὸ βασικὸν ἀγγελμα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ νέου.

Εἶναι λοιπὸν μία εὐκαιρία νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ κοντὰ αὐτὸ τὸ σπουδαῖο μήνυμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς, πὺ ἔφερε ὁ Χριστὸς στὸν κόσμον, ὄχι σὰν κάτι ἐπεισοδιακὸν καὶ παροδικὸν, ἀλλὰ σὰν κάτι βασικὸν καὶ πρωταρχικὸν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μάλιστα τοῦ σημερινοῦ παιδιοῦ. Μία ἀγωγή, πὺ θὰ εἶχε ὡς μοτίβο τῆς τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς καὶ τὴν εὐδοκίαν εἰς τὸν ἀνθρώπον, θὰ ἦταν ὁμολογουμένως μία ἀγωγή, πὺ θὰ διεμόρφωνε ἕνα ἀληθινὰ ἄρτιον ἀνθρώπον.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι διὰ πολλοὺς λόγους ἡ ἀγωγή αὐτὴ εἶναι ἀπλῶς ἕνα αἴτημα πὺ περιμένει τὴν πλήρωσίν του καὶ σήμερα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Ὁ ρόλος τῆς οἰκογενείας εἶναι πρωταρχικός. Ἡ οἰκογένεια σημειώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὸν ἀνεξάλειπτον. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς περνοῦν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μέσα εἰς τὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον καὶ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον διαμορφώνονται εἰς τὸ βάθος τοῦ ψυχικοῦ κόσμου στάσεις συμπεριφορᾶς πὺ δὲν ξεριζώνονται εὐκόλως. Ἐδῶ δέχεται τὸ παιδί τὰς ἰσχυροτέρας ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι διαμορφώνουν τὴν ζωὴν του. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς οἰκογενείας, ἡ παράδοσις, αἱ ἠθικαὶ ἀρχαί, συνήθειαι καὶ ἰδεώδη ἀπορροφῶνται ἀσυνειδητῶς καὶ διαμορφώνουν τὰς ἀπόψεις καὶ τὸν χαρακτήρα του. Ἡ μητέρα ἰδίως μεταβιβάζει εἰς τὸ

παιδί τοὺς φόβους τῆς, τὰς προλήψεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῆς ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς. Ἀλλὰ καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἰδικῆς τῆς ψυχῆς. Αἱ ἐντυπώσεις αἱ ὁποῖαι γίνονται ἔστι δεκταὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς ἡμπορεῖ νὰ εἶναι εἴτε εὐεργετικαὶ εἴτε καταστρεπτικαί.

Εἰς τὸ βίωμα τῆς τάξεως καὶ τῶν ὁρίων ἢ εἰς τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ τοῦ βιώματος ὀφείλεται ἐὰν ἕνας ἀνθρώπος ἀργότερον ὑποτάσσεται εἰς τὴν τάξιν, λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοὺς ἄλλους, ἐὰν εἶναι εὐγενῆς ἀπέναντί των, ἢ ἐὰν γίνῃ αὐθάδης, χωρὶς σεβασμὸν, αὐτοκυριαρχίαν, θέλησιν, καχύποπτος, ἐχθρικός πρὸς τοὺς ἄλλους, ὑπουλός. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ χαρακτήρ ἀναπτύσσεται ἀσυνειδητῶς, θὰ εἶναι δύσκολον νὰ τακτοποιηθῇ ἀργότερον μετὰ τὴν μεσολάβησιν τῆς συνειδήσεως. Ἡ ἔννοια περὶ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν σχηματίζει ὁ ἀνθρώπος, ἐξαρτᾶται περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἕως τώρα ἐφανταζόμεθα, ἀπὸ τὰς πρῶτας ἀντιλήψεις περὶ Θεοῦ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ.

Μέσα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας καὶ τὸν τρόπον ζωῆς των, τὸ παιδί θὰ μαντεύσῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ· κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ριζώνεται προοδευτικῶς ἡ στάσις τῆς ἐμπιστοσύνης ἢ τοῦ φόβου, τῆς γενναιοφροσύνης ἢ τοῦ κλεισίματος εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ὅταν ἡ μητέρα ἐνώνῃ τὰ χέρια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ διὰ νὰ προσευχηθῇ, ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκῃ ἡδὴ διὰ πρώτην φοράν ἡ ἀντίληψις τοῦ μυστηριώδους, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσδοκωμένου καὶ ἐξαιρετικῶς ἀγαπητοῦ καί, πρὶν ἀρχίσῃ ὅποιαδήποτε διδασκαλία εἰς τὸ σχολεῖον, αἰσθάνεται τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα ὑπακοῆς εἰς ἡ-

θικούς νόμους.

Μέσα εις τήν οικογένειαν καί χάρις εις τήν επίδρασιν τῶν γονέων, τὸ παιδί ἀφυπνίζεται εις τήν γνῶσιν καί τήν ἐλευθερίαν. Ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως αὐτὴ ἡ ἀφύπνις εἶναι πρωταρχικῆς σημασίας· τὸ βασικὸν ἀντικείμενον τῆς γνώσεως θὰ εἶναι ὁ Θεὸς ἢ τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου τούτου, τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα παράγει, παρέρχεται καὶ χάνεται. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας θὰ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ καπρίτσιο καὶ τὸ πάθος;

★ ★ ★

Πολλὰ πράγματα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς καλοῦνται νὰ προσφέρουν ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ δημιουργία καταλλήλου, ἐξυψωτικῆς ἀτμοσφαιρας.

Ἀσφαλῶς εἶναι καὶ τὸ δυσκολότερον στοιχεῖον. Διότι ἡ οικογενειακὴ ἀτμόσφαιρα εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον διαμορφῶνουν πάρα πολλοὶ παράγοντες, ἀνεξάρτητοι κάποτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν θέλησιν τῶν γονέων. Ἀκόμη ὁ πλοῦτος ἢ ἡ φτώχεια τῆς οικογενείας, τὸ σπίτι, τὰ ἔπιπλα· ἡ ἀπουσία, ἡ ἀσθένεια, ὁ θάνατος κάποιου ἀπὸ τοὺς γονεῖς... Τὰ παιδιὰ ζοῦν καὶ ἀναπνέουν τὴν ἀτμόσφαιραν τὴν ὁποίαν ἕνα πλῆθος παραγόντων ἔχει διαμορφώσει γύρω των. Ἐν τούτοις ἀποφασιστικὸς παράγων εἶναι τὰ πρόσωπα τῶν γονέων.

Ἄς ἀναφερθῆ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον κάτι διὰ τὰς δυσμενεῖς προϋποθέσεις τὰς ὁποίας δημιουργοῦν, προκειμένου περὶ τῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως, αἱ δύο ἄκραι καταστάσεις τῆς πτώχειας καὶ τοῦ πλοῦτου.

Ἡ οικονομικὴ πίεσις, ὁ ἀγὼν διὰ τὸ ψωμί, κάνουν καταθλιπτικὴν τὴν ἀτμόσφαιραν εἰς τὸ σπίτι· ἡ ἀθλιότης σκοτίζει καὶ ζαλίζει τὸν ἀνθρώπον. Ὅταν οἱ γονεῖς ἀγωνιοῦν διὰ τὸ καθημερινὸ ψωμί, ὅταν εἶναι ἀβεβαία ἡ ζωὴ τῆς ἐπομένης, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ σκεφθοῦν τὴν ζωὴν τῆς πίστεως καὶ ἡ σκέψις τοῦ Θεοῦ πολλάκις ἐπισκιάζεται χω-

ρὶς νὰ λείπουν βέβαια καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν φροντίδα περὶ τῆς οικογενείας, ὡς πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ. Διὰ τὰ παιδιὰ ἐξ ἄλλου ἢ ἔνδεια δημιουργεῖ προβλήματα ὄχι μόνον σωματικά, ἀλλὰ καὶ ψυχικὰ καὶ συναισθηματικά.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς οικογενειακῆς ζωῆς, ὥστε ἡ οικογένεια νὰ εἶναι πρᾶγματι ἐργαστήριον ἀγωγῆς, ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς καὶ ἡ προμήθεια εἰς ὄλους ἀσφαλείας, ὥστε νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἐπιτακτικὰ ἔργα αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ προωθήσουν τὴν θρησκευτικὴν διαπαιδαγωγήσιν.

Οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ βοηθηθῆ ἡ ζωὴ τῆς πίστεως, εἰς οικογένειαν ὅπου τὰ πάντα ἔχουν τοποθετηθῆ μέσα εἰς τὴν δίνην τοῦ κέρδους καὶ τοῦ πλοῦτου. Εἶναι ἕνα συνηθισμένον φαινόμενον, ποὺ φέρει ἡ εὐμάρεια, καὶ δημιουργεῖ πλάϊ εἰς τὰ οικονομικά, πολὺ σπουδαιότερα, ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ προβλήματα. Μεταξὺ τῶν εὐπορωτέρων τάξεων, ὅπου τὸ ξενοδοχεῖον συχνὰ παίρνει τὴν θέσιν τοῦ σπιτιοῦ, ἢ τὸ αὐτοκίνητον, τὸ πνεῦμα ἐπίσης δὲν εὐρίσκει ἄνεσιν· ἐκεῖ ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα συνεχὲς ταξίδι, χωρὶς κανένα σημεῖον προσανατολισμοῦ, μέχρις ὅτου τὸ ὄραμα πεθαίνει καὶ σθῆναι εἰς τὸ φῶς τῆς καθημερινότητος. Καὶ πόσον γίνεται πεζὴ ἡ ἡμέρα, πόσον μονότονος καὶ χωρὶς ἔμπνευσιν, πόσον χωρὶς φῶς, μέσα εἰς τὴν λάμψιν τοῦ κόσμου! Ὑπὸ τοιαύτης συνθήκας σπανίως ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ κάποια θρησκευτικὴ ἀγωγή εἰς τὴν οικογένειαν.

Κάποια πειθαρχία ἐκ μέρους τῶν γονέων, κάποιος περιορισμὸς τῶν προσωπικῶν τῶν ἀπαιτήσεων, εἶναι αὐτονόητα πράγματα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ἀτμόσφαιρα εἰρήνης καὶ χαρᾶς. Ἡ αὐστηρότης δὲν πρέπει ποτὲ νὰ φθάνη εἰς σημεῖον ὥστε νὰ διερωτᾶται κανεὶς: ποῦ εἶναι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χαρὰ, ὅλη ἡ χαρὰ τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι τὸ μήνυμα τοῦ Θεοῦ δὲν ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ παιδιὰ παρὰ μέσα εἰς ἡρεμον καὶ εἰρηνευτικὴν ἀτμόσφαιραν· εἰς ἀτμόσφαιραν

άρμονίας και ισορροπίας· η άγγελία του προετοιμάζεται εις κλίμα χαράς και χάριτος, μέσα εις έξυφωτικήν ατμόσφαιραν. Οί γονεΐς πού θά όδηγήσουν τό παιδι εις έναν ώραϊον κήπον, πού θά του άνοιξουν τό παράθυρον διά νά ιδή τόν γαλανόν ούρανόν ή τό άνθισμένον δένδρον, άνοιγουν τά παράθυρα τής ψυχής εις μίαν πραγματικότητα, πέραν τής όποίας θά είναι δυνατόν εις τό παιδι νά αισθανθῆ τήν παρουσίαν του Θεου.

Πόσον ώραϊον, όταν κάποιαν ήμέραν ένα μικρό παιδι τρέχῃ εις τήν μητέρα του διά νά τήν έρωτήσει μέσα εις τήν μονότονον, σκληράν και δύσκολον καθημερινήν έργασίαν: Πές μου μαμά διατί είσαι πάντα τόσον χαρούμενη;

***

Έάν πιστεύωμεν εις τόν Χριστόν, πώς πρέπει νά φαίνωνται τά σπίτια μας; Είναι αυτός ό Χριστός, μόνον τό σύμβολον μιās θρησκείας, τήν όποιαν έθέσπισαν ρωμαντικοί άνθρωποι διά νά καθισχάσουν τούς φόβους των; "Η ή Ιστορία του Χριστου είναι γεγονός και δέν συνέβη εις κάποιαν γωνίαν, αλλά εις τό φώς τής ήμέρας; Δέν θά έπρεπε αυτό τό φώς νά καίη και εις τās ήμέρας μας και νά φωτίζη τά πάντα μέσα μας και γύρω μας; Πίστις εις τόν Χριστόν σημαίνει εις Κάποιον ό όποιος ζῆ πράγματι κοντά μας, ότι γνωρίζομεν αυτήν τήν παρουσίαν και ζώμεν, όμιλούμεν, ενεργούμεν, φερόμεθα, τήν ήμέρα και τήν νύκτα, έτσι ώστε εις τό παιδι νά κάνη έντύπωση: έδω υπάρχει κάτι περι του όποιου πρέπει νά μάθω, διά νά άντιληφθώ τήν σοβαρότητα με τήν όποιαν τό άντιμετωπίζουν ό πατέρας και ή μητέρα. Ένα μυστικό είναι κρυμμένο, τό όποιον πρέπει όπωσδήποτε νά μάθω.

Διά νά είμεθα εις θέσιν νά βοηθώμεν τά παιδιά μας εις τήν πίστιν, πρέπει νά δεχώμεθα τήν παρουσίαν του Χριστου κάθε στιγμήν τής ζωής μας με τόσην σοβαρότητα, ώστε όχι μόνον ήμεΐς, αλλά και τά παιδιά μας, και οι γείτονες, ό ζητιάνος, πού κτυπά τήν πόρτα, νά μὴν ήμπορούν νά φαντασθούν

τήν ζωήν μας χωρίς αυτήν τήν παρουσίαν. Αυτό θεβαίως είναι πολύ μεγάλο, τόσο μεγάλο, ώστε νά κόβεται ή άναπνοή. Άλλά όποιος δέν αισθάνεται νά του κόβεται ή άναπνοή, όταν καλή τά παιδιά νά πλησιάσουν τόν Χριστόν, καλύτερον νά σιωπή! Τό λέγει ό Weizburger πού έμελέτησε συστηματικά τήν «άγωγήν κατά τό Εύαγγέλιον», πού θά δώση δύναμιν και πάθος διά τήν ζωήν.

Οί γονεΐς όφείλουν νά προσφέρουν εις τά παιδιά των μαρτυρίαν αύτου πού πιστεύουν. Νά είναι εις τά μάτια των ένα είδος πρώτης εικόνας του Θεου. Τέσσαρα χαρακτηριστικά θά εμφανίζονται κυρίως: ή άγάπη και ή καλωσύνη, ή λατρεία ή όποία θά έκδηλώνεται διά τής εύσεβείας, ή ταπεινώσις και ή χριστιανική καύχησις πού θά δώση δύναμιν και πάθος διά τήν ζωήν. Μέσα από τούς γονεΐς τό παιδι ήμπορεί κατά ένα τρόπον νά δοκιμάζη τήν άγάπην, τήν πρόνοιαν και τήν άγιότητα του Θεου. Η χαρά τήν όποιαν αισθάνεται διά τήν άγάπην τών γονέων του θά είναι ή πρώτη πρόσκλησις διά νά δεχθῆ κάποιαν ύψηλοτέραν άγάπην, ή γενναιοφροσύνη με τήν όποιαν περιβάλλουν οι γονεΐς τό παιδι, θά είναι ή εμφάνισις τής μεγαλοψυχίας του Θεου, και ή ταπεινή και γεμάτη σεβασμόν στάσις των πρό μιās μυστηριώδους παρουσίας, ή όποία τούς ξεπερνά, θά προσανατολίζη τήν ψυχήν του παιδιου προς τό μυστήριον του ζώντος και προνοούντος Θεου.

"Ας εμφανίζεται αυτή ή στάσις άκόμη και από τόν ήσυχον σεβασμόν με τόν όποιον χρησιμοποιούν τό όνομα του Θεου. Έάν χρησιμοποιούν αυτό τό όνομα με άνυπομονησίαν, χωρίς σεβασμόν, με άδιαφορίαν, ή εις τό τέλος με κάποιαν δυσκολίαν (διότι εις τό βάθος έντρέπονται διά τήν πίστιν των), τότε και τά παιδιά, αύτοι οι άνελέητοι παρατηρηταί τών πράξεών μας, δέν θά δεχθούν ποτέ με σοβαρότητα τήν πρόσκλησίν των νά τά φέρουν κοντά εις τήν πίστιν.

«Γελάς όταν είναι μπροστά ό Βασιλιās;» "Ε, ό Θεός είναι μεγαλύτερος από τόν Βασιληά», λέγει ένα άδελφάκι σε ένα άλλο, τό όποιον έγελοϋσε κατά

τῆς ὥραν τῆς προσευχῆς. Πῶς θὰ φθάσῃ τὸ παιδί εἰς αὐτὸν τὸν σεβασμὸν, ἐὰν δὲν βοηθηθῆ ἀπὸ τὴν στάσιν τῆς μητέρας καὶ τοῦ πατέρα;

Ὁφείλουν ἐπίσης οἱ γονεῖς νὰ μέτεχουν μαζί μὲ τὰ παιδιὰ των εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν προσευχῆς καὶ πιστότητος. Ὅχι ἀπλῶς νὰ ὀδηγήσουν τὰ παιδιὰ των εἰς τὴν προσευχὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐνώνῃ συχνὰ μιά κοινὴ προσευχή. Ἐξ ἄλλου οἱ γονεῖς θὰ βοηθοῦνται νὰ πλησιάζουν τὸν Θεόν, καθὼς θὰ πληροφοροῦνται διαρκῶς καλύτερον ὅτι ἡ ἰδικὴ των πρόοδος ἐπιδρᾷ εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῶν παιδιῶν των. Χωρὶς οἰκογένειαν, ἡ ὁποία προσεύχεται, δὲν ὑπάρχει θρησκεία ἡμπορεῖ νὰ λεχθῆ μὲ βεβαιότητα.

Τὸ μήνυμα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δεκτόν, παρὰ ἀπὸ προετοιμασμένης ψυχᾶς. Θὰ πρέπει νὰ ἀφυπνισθοῦν εἰς τὸ παιδί ψυχικαὶ διαθέσεις, αἱ ὁποῖαι τὸ καθιστοῦν ἱκανὸν νὰ διακρίνῃ τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Θὰ εἶναι κυρίως κάποια αὐτοκυριαρχία διὰ τῆς ὁποίας θὰ ξεπερνᾷ τὰ καπρίτσια καὶ τὰ μικρὰ του πάθη. Ἐπίσης κάποιο ἀνοιγμα πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ κάποια ἐννοια γενναιοφροσύνης. Πολὺ στοιχειώδης βεβαίως εἰς τὸ βρέφος θὰ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς ἐνθαρρύνσεως κινήσεων διὰ τῶν ὁποίων στρέφεται πρὸς τοὺς ἄλλους, τὸ χαμόγελο, τὸ νὰ δίνη· ἐνῶ συγχρόνως θὰ ἐμποδίζονται μὲ προσοχὴν κινήσεις ἐπιθετικαὶ ἢ ὑπερβολικὰ κατακτητικαὶ (τὸ ἄρπαγμα ἐνὸς ξένου δώρου, ὁ θασανισμὸς τῶν ζώων). Ἀλλὰ κυρίως εἶναι τὸ ὅλον οἰκογενειακὸν κλίμα, ἡ στάσις τῶν γονέων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀναπτύσσεται τὸ ἀνοιγμα

τῆς ψυχῆς τοῦ παιδιοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους.

Τρίτη ψυχικὴ διάθεσις θὰ εἶναι ὁ θαυμασμὸς, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ κάποιο πρᾶγμα, ὅχι ἀπλῶς διὰ νὰ φάγῃ ἢ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ, ἀλλὰ καὶ μόνον διὰ νὰ τὸ θαυμάσῃ. Ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀνοίξῃ ὁ δρόμος εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγαλύτερος καὶ ὠραιότερος ἀπὸ ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ μεγάλα πράγματα, τὰ ὁποῖα τὸ παιδί ἡμπορεῖ νὰ θαυμάζῃ. Τὸν νυκτερινὸν οὐρανόν, τὴν θάλασσαν, τὰς μεγάλας ἐκτάσεις τῶν ὀρέων ἢ τῶν πεδιάδων.

★ ★ ★

Ἡ οἰκογένεια διαθέτει πλῆθος παιδαγωγικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ χρησιμοποιοῦν ἐπωφελῶς διὰ τὰ παιδιὰ των. Ἡ οἰκογένεια εἶναι τόπος ζωῆς· ἐκεῖ ἐργάζονται· παίρνουν δύναμιν διὰ τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς τροφῆς, ψυχαγωγοῦνται, ἀσκοῦνται σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, προσεύχονται μαζί. Ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις, ἐμπνευσμένη καὶ συνετῆ, θὰ συνδέεται μὲ τὰς διαφόρους αὐτὰς δραστηριότητας· ἰδιαίτερος ἄς σημειωθῆ ἡ σημασία τῶν συζητήσεων, τῶν ἀναγνωσμάτων, τῆς προσευχῆς καὶ πιθανῶς τῶν οἰκογενειακῶν ἑορτῶν. Μία ἀλυσίδα εὐκαιριῶν διὰ νὰ καταλάβουν ὅλα τὰ παιδιὰ πόσον πολύτιμον ἄγγελμα εἶναι γιὰ τὴν γῆν μας ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐδοκία. Ἐνα ἔργον πνευματικόν, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ κληθοῦν νὰ γίνουν μέτοχοι καὶ νὰ διακονήσουν καὶ αὐτοὶ αὔριον.

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ ΚΑΘΙΕΡΩΝΕΙ

ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ(*)

Διὰ τὸν ἄνθρωπον τῶν Γραμμάτων καὶ μάλιστα τὸν Ἑλληνα θρησκευόμενον οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν. Ἄλλωστε ἡ ἀπαρχὴ τῆς καθιερώσεως τῆς ἐορτῆς ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα διαμάχης κατ' ἀρχὴν καὶ συμφωνίας κατόπιν τῶν λογίων περὶ τὰ πρόσωπα τῆς τριανδρίας: τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν, τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Λέγει ὁ συναξαριστὴς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς, δηλαδὴ τὴν 30 Ἰανουαρίου ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσις γέγονε παρὰ τῶν ἐλλογιμῶν καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν⁽¹⁾. Οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς, οἱ ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων, ἤριζον περὶ τοῦ ποῖος τῶν τριῶν ἀνδρῶν εἶναι σπουδαιότερος.

Αὐτὴν τὴν διαφορὰν ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ ὁ Ἰωάννης ὁ Μαυρόπους⁽²⁾. Λόγιος

καὶ πεπαιδευμένος ὄχι μόνον εἰς τὰ θρησκευτικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ κλασικὰ γράμματα καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἤκμασε τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Παφλαγονίαν, ἀλλ' ἐσπούδασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀκολούθως παρέμεινεν ὡς διδάσκαλος. Εὕρισκετο εἰς σχέσεις πρὸς τὸ παλάτιον καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, τοῦ ὁποῦ καὶ συνέταξε τὴν σχετικὴν μετὰ τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Κων) πόλεως νεαράν. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του διακρίνεται ὁ Μιχαὴλ Ψελλός. Ἄργότερον ἐκλέγεται μητροπολίτης Εὐχαΐτων καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν ἔδραν του θὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὴν ποιήμασιν τοῦ λαοῦ, θὰ ἐκφωνήσῃ λόγους καὶ θὰ συγγράψῃ ἀκολουθίας καὶ θίους ἀγίων διὰ τὴν πλουτίσῃ τὴν λειτουργικὴν περιουσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Φίλοι του καὶ μαθηταὶ του, ἰδιαιτέρως ὁ Μιχαὴλ Ψελλός καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος, θὰ φροντίσουν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος εἶναι πλούσιον καὶ πολυσχιδές. Πληθος ἔργων του σφύζεται ἀκόμη ἀνέκδοτον εἰς διάφορα χειρόγραφα, ἀλλ' ἐξ ὧν ἔχουν ἐκδοθῆ ἡμποροῦμεν νὰ σχηματίσωμεν μίαν εἰκόνα τῆς λογιότητος καὶ τῆς παιδείας τοῦ ἀνδρός⁽³⁾. Διὰ τὰ

(*) Τὸ μείζον μέρος τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀπετέλεσεν ὁμιλίαν εἰς ραδιοφωνικὴν ἔκπομπὴν τοῦ Ἐθνικοῦ προγράμματος.

1) Μηναῖον τοῦ Ἰανουαρίου, περιέχον ἅπαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἀκολουθίαν, διορθωθὲν τὸ πρὶν ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου καὶ παρ' αὐτοῦ αὐξηθὲν τῇ τοῦ Τυπικοῦ προσθήκῃ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἣς τῇ ἐγγράφῳ ἀδείᾳ ἀναθεωρηθὲν καὶ ἀκριβῶς ἐπιδιορθωθὲν. Ἀθῆναι [Ἐκδόσις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος] 1961, σελ. 250.

2) Γενικῶς περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος βλ. Enrica Follieri, Giovanni Mauro-pode, Metropolita di Eucaita, Otto Canonici Paracletici A. N. S. Gesu Cristo. (Ρώμη 1967), ἰδιαιτέρως τὰς σελ. 3-30, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία. Ἀπὸ ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας βλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἰωάννης ὁ Μαυρό-

που, μητροπολίτης Εὐχαΐτων. Ἐναίσιμα Χρυσαστόμου Παπαδοπούλου. Ἀθῆναι 1931, σελ. 405-437. Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἰωάννης, ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων ὁ Μαυρόπους. Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 7, Ἀθῆναι 1965, στ. 4-6.

3) Ἀρκετὸς ἀριθμὸς ἔργων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Μαυρόποδος εἶναι ἀνέκδοτος, ἀλλὰ καὶ

τιμήση διαφόρους άγιους έξεφώνησεν όμιλίαις, όπως εις τήν σύναξιν τών άγίων άγγέλων, εις τόν μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον, εις τόν τροπαιοφόρον Γεώργιον, εις τήν κοίμησιν τής Θεοτόκου, εις τήν όσίαν Εύσεβίαν (τοπικήν άγίαν τής μητροπόλεώς του), εις τόν όσιον Δωρόθεον τόν νέον. Έξεφώνησεν όμιλίαις και διά διάφορα γεγονότα τά όποία συνεκίνησαν τόν λαόν, όπως όταν τό πρώτον ήλθεν εις τήν μητρόπολιν του ή κατά τήν διάρκειαν συμφορών ή άκόμη μετά από πολιτικά άναταραχάς. Αί έπιστολαί του δέν έχουν μόνον πρακτικόν χαρακτήρα, αλλά πέρα τών ιστορικών και άλλων πληροφοριών έχουν κομψότητα εις τό ύφος και άποπνεύου τήν όλην παιδείαν του άνδρός.

Όμως εκεί όπου διεκρίθη ό 'Ιωάννης ό Μαυρόπουδς είναι ή ποιήσις⁽⁴⁾. Τό πλήθος τών ποιητικών του έργων είναι άκόμη άνέκδοτον, άλλ' έξ ύσων γνωρίζομεν, ήσυχολήθη με τήν οικείαν εκείνην εις τούς βυζαντινούς ένασχόλησιν, τό έπιγράμμα. Τά περισσότερα έπιγράμματά του αναφέρονται εις θρησκευτικά θέματα και διακρίνονται διά τήν τελειότητά των. Έγραψεν επίσης και έπιγράμματα άναφερόμενα εις κοσμικά ή εύκαιριακά θέματα, έτσι δέ άπέβη ένας εκ τών άξιολογωτέρων βυζαντινών έπιγραμματοποιών. Είχε δέ συνείδησιν τής ποιήσεώς του, ώστε ό ίδιος έξέδωκε και Άνθολογίαν τών έπιγραμμάτων του. Εις τήν άλλην ποιήσιν διεκρίθη κυρίως

τά μέχρι τουδε εκδοθέντα είναι διάσπαρτα εις διαφόρους δημοσιεύσεις. Μείζονα συλλογήν έργων του άνδρός έξέδωκεν ό Paul de Lagarde, *Johannis Euchaitorum Metropolitanæ quae in Codice Vaticano Graeco 676 supersunt*. Γοττίγη 1882 (ένθα εκδίδονται έπιγράμματα, έπιστολαί και λόγοι). Περι άλλων εκδόσεων βλ. εις τήν άνωτέρω σημειωθείσαν βιβλιογραφίαν.

4) Πλήν τών έπιγραμμάτων τά όποία έξέδωκεν ό P. de Lagarde, ένθ' άνωτ., κανόνας του 'Ιωάννου του Μαυρόποδς έξέδωκεν ό Σωφρόνιος Εύστρατιάδης (Θεσοκόριον. Chennevières - sur - Marne 1931, οι αριθμοί 1-4, 30, 40-45, 60, 62, 76-81), άναφερομένους εις τήν Θεοτόκον. 'Η Enrica Follieri, ένθ' άνωτ., έξέδωκε κανόνας άναφερομένους εις τόν Κύριον ήμών 'Ιησούν Χριστόν.

ως συγγραφεύς κανόνων, του βασικού αυτού ποιητικού είδους τής άκολουθίας του όρθρου. Άλλά διεκρίθη κυρίως και ως διορθωτής τών εκκλησιαστικών βιβλίων, ιδιαιτέρως δέ τών Μηνάίων, τά όποία είχαν φθαρή κατά τό κείμενον. Έτσι ό Μαυρόπουδς δέν ήτο ό ίδιος μόνον ποιητής, αλλά και φιλόλογος, διότι ένδιεφέρθη όπως τά ποιητικά έργα, τά όποία εύρίσκοντο εις τά λειτουργικά βιβλία άποδοθοούν όρθά.

Πολυμερής και λογία μορφή ό 'Ιωάννης ό Μαυρόπουδς συγκρίνεται και ύψώνεται εις σημείωσιν του κώδικος του Βατικανού, όπου σώζονται έργα του, υπεράνω του Δημοσθένους μέχρις αυτού του λογίου Έρμου⁽⁵⁾. Και τουτο διότι ό Δημοσθένης ήσυχολήθη μόνον με τήν ρητορείαν, όχι δέ με τήν ποιήσιν και τās έπιστολάς. Άλλά τό χαρακτηριστικόν και αξιόλογον του Μαυρόποδς είναι ό άνθρωπισμός του, ή άγάπη του προς τούς άρχαίους Έλληνας κλασικούς. «Είναι διάσημος, ως παρατηρεί ό καθηγητής Τωμαδάκης, «διότι δύο περίπου αιώνας πρό του θανάτου του Δάντου Άλνικέρη, του ύψηλοτάτου 'Ιταλου ποιητου, έδικαίωσε τούς κλασικούς Έλληνας συγγραφείς»⁽⁶⁾.

5) .....

Δημοσθένης γέγραφε γενναίους λόγους και πάντας ειλε ως άκρος τεταγμένος, πλην άλλ' εκείνου μέτρον εύρύν ουδέπω ποιητικής γάρ ουδέν ώργιάκέ τι, πολλού γε και δεί τών έπιστολών πάλιν' ώστε προσέσται και κατ' αυτού σοί κράτος και παντός άλλου του καθ' έν μόνον σκέλος κλέος φέροντας, τών δυσίν στερουμένου' και χαιρε λοιπόν, χαιρέ μοι νίκην φέρων πάντων κατ' άνδρών τών θυόντων τοίς λόγοις, έως τόν Έρμήν τοίς λόγοις υπερβάλοις.

(Βλ. Paul de Lagarde, ένθ' άνωτ., σελ. V).

6) Οι Τρεις 'Ιεράρχαι και 'Ιωάννης ό Μαυρόπουδς έν Νικολάου Β. Τωμαδάκη, 'Η Έκ-

Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἄνδρα, τὸν Ἰωάννην τὸν Μαυρόποδα, ἀνετέθη νὰ συνενώσῃ τὰ διεστώτα καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν περὶ τοὺς τρεῖς ἄνδρας, τὸν Βασίλειον, τὸν Γρηγόριον καὶ τὸν Χρυσόστομον διαμάχην. Ἐπεξετάθη δὲ ἡ διαμάχη αὕτη διότι ὡς λέγει ὁ συναξαριστής, οἱ μὲν ὑπερετίμων τὸν Βασίλειον ὡς «ὕψηλόν», «τὴν τῶν ὄντων φύσιν ἐξερευνήσαντα τῷ λόγῳ» καὶ παραμιλλώμενον κατὰ τὰς ἀρετὰς πρὸς τοὺς ἀγγέλους, οἱ δὲ τὸν Χρυσόστομον «ὡς ἀνθρωπικώτερον διακεείμενον», οἱ δὲ τὸν Γρηγόριον ὡς κομψὸν καὶ πεποικιλμένον τὴν φράσιν καὶ «πάντας τοὺς ἐπὶ τῇ ἑλληνικῇ παιδείᾳ διαθοήτους ὑπερθάντα» (7). Κατεστάλη δὲ ἡ διαμάχη διότι ὁ Ἰωάννης ἐκτιμήσας τὴν ἀξίαν ἐνὸς ἐκάστου κατ' ἰδίαν καὶ ἀφοῦ διέκρινεν ὅτι καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ συμφώνου, ἀλλὰ διαφοροτρόπως καθεῖς, ἔδρασαν εἰς τὸν κόσμον τῶν Γραμμάτων πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, συνήνωσεν αὐτοὺς εἰς κοινὴν ἑορτὴν, τὴν ὅποιαν καθιέρωσεν εἰς τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου (8).

Ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ καθιερώσῃ μόνον τὴν ἑορτὴν εἰς ὠρισμένην ἡμέραν. Συνέταξε καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἑορτῆς. Πρὸς τοῦτο συνέγραψε δύο κανόνας εἰς τοὺς ἀγίους τρεῖς Ἱεράρχας, οἱ ὅποιοι (μαζί με ἄλλον κανόνα τοῦ ἰδίου πρὸς τὴν Θεοτόκον) ἀποτελοῦν τὴν θάσιν τῆς ἀκολουθίας. Ὁ πρῶτος κανὼν ἀκροστιχίζει καὶ σχηματίζει τὸν

κλήσις τῆς Ἑλλάδος. Θέματα Ἱστορίας καὶ Φιλολογίας (Ἔρθρα καὶ Ὀμιλίες). Περιοδικὸν «Ἐκκλησία» 1954-1956 καὶ ἀνεξαρτήτως Ἀθῆναι 1956, σελ. 3. Ἐπίσης Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἑορταστικοὶ λόγοι. Ἀθῆναι (1969), σελ. 113).

7) Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 250-251.

8) Περὶ τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν βλ. (ἰδιαίτερος περὶ τῆς σχετικῆς εἰκονογραφίας) Νικολάου Β. Δρανδάκη, Εἰκονογραφία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἰωάννινα 1969. Ἐπίσης τὸ παλαιὸν ἄρθρον τοῦ Eu. Lamerand, La Fête des Trois Hierarques dans l' Eglise Grecque. Bessarione, τόμ. 4 (1898), σελ. 164-176. Βλ. ἐπίσης τὸ ἄρθρον τοῦ Γεωργ. Δ. Μεταλληνοῦ, Τρεῖς Ἱεράρχαι. Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 11, Ἀθῆναι 1967, στ. 841-842, ἐνθα καὶ βιβλιογραφία.

στίχον· «Τρισήλιον Φῶς τρεῖς ἀνήψεν ἡλίους». Ὁ δεύτερος κανὼν δὲν ἀκροστιχίζει. Ἐὰν ἀναλύσωμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου κανόνος θὰ διακρίνωμεν ὅτι τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ συνενωθοῦν καὶ οἱ τρεῖς εἰς ἑορτὴν κοινὴν καὶ ἐνασχολεῖται μὲ τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι προσέφεραν εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων. Τὸ κεντρικὸν θέμα τοῦ δευτέρου κανόνος ἀναφέρεται μὲν εἰς τὰ δύο προηγούμενα θέματα, ἀλλ' ἐπεκτείνεται διὰ νὰ τονίσῃ τὴν παιδείαν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν σημασίαν τῶν κυρίως εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας.

Ἄς ἴδωμεν τὸ δεύτερον τροπάριον τῆς πρώτης ὥδης τοῦ πρώτου κανόνος (9).

Ῥητορικαὶ γλώσσαι καὶ ἔθνοι καὶ μέθοδοι

καὶ πᾶσα λόγων δύναμις,
νῦν εἰς ὑπόθεσιν συγκινεῖσθωσαν μίαν,
καὶ τοὺς τετιμηκότας ἀντιτιμάτωσαν.

Καὶ τὸ θ' τροπάριον τῆς ὀγδῆς ὥδης τοῦ πρώτου κανόνος (10).

Ἦνώθησαν οἱ τρεῖς θεοκῆρυκες ἐνώσαντες τὴν Τριάδα

καὶ τὸν ἀμέριστον ἐν πᾶσι τετηρηκό-
τες τῇ θεῖᾳ φύσει

μίαν παρ' αὐτῆς ἀντέλαθον ἀμέριστον
δόξαν

εἰς ἔπαινον ἕνα συγκαλουμένην
τοὺς ὑπερυψοῦντας αὐτὴν εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας.

Τὰ τροπάρια τοῦ δευτέρου κανόνος ἀναφέρονται περισσότερο εἰς τὰς λογίας ἀρετὰς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Τὸ δεύτερον τροπάριον τῆς τρίτης ὥδης χαρακτηρίζει τὰς ἀρετὰς ἐκάστου πνεύμα ἐπιστήμης διὰ τὸν Βασίλειον, πῦρ ὑψηγορίας διὰ τὸν Γρηγόριον, στόμα Χριστοῦ διὰ τὸν Χρυσόστομον.

Τὸ δεύτερον τροπάριον τῆς πέμπτης ὥδης εἶναι χαρακτηριστικόν. Δίδει τὸ θαυότερον πλαίσιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκινήθησαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι. Εἶναι δὲ

9) Μηναιὸν Ἰανουαρίου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 246.

10) Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 253.

αὐτὸ τοῦτο· διὰ τοῦ λόγου των παρου-
σίασαν εἰς τὸν κόσμον τὴν θεῖαν διδα-
σκαλίαν κατὰ τρόπον εὐληπτον, γλυ-
κύν⁽¹¹⁾.

Τὸ πικραίνον καὶ στῦφον τῶν πρὸς
σωτηρίαν φαρμάκων ἐγλύκαναν
ταῖς σοφαῖς τῶν λόγων ἐπωδαῖς τε
καὶ τέχναις
καὶ χάρισι τῶν ψυχῶν οἱ θεῖοι θερα-
πευταί·
θέλγεσθε πάντες εὐσεβεῖς καὶ τερπό-
μενοι σῶζεσθε.

Μὲ αὐτοὺς τοὺς κανόνες καὶ τὴν ὄ-
λην ἀκολουθίαν πρὸς τοὺς τρεῖς Ἱεράρ-
χας ὁ Ἰωάννης ὁ Μαυρόπουλος ἐπέβαλε
τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, εἰς
τὴν ὁποίαν προσέδωκε καὶ θρησκευτι-
κὸν χαρακτήρα, ἀλλὰ καὶ παιδευτικόν.

Μὲ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας ἡσχολήθη καὶ
ἄλλως ὁ Μαυρόπουλος. Σῶζεται ἐπίγραμ-
μα πρὸς αὐτοὺς (ἐκτὸς τοῦ μακροσκε-
λοῦς τὸ ὁποῖον παρατίθεται εἰς τὰ Μη-
ναῖα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱε-
ραρχῶν) ὅπου τονίζεται ὅτι

Τριάς μὲν εὗρεν ἰσαριθμούς συμμά-
χους,
ὑπερμάχους δ' ἔστησε πίστις ἐνθά-
δε⁽¹²⁾.

Ἐπίσης σῶζονται καὶ δύο ὁμιλίες του.
Εἰς αὐτάς θὰ τονίσῃ καὶ πάλιν τὴν προσ-
φορὰν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὴν ἐκ-
κλησιαστικὴν γραμματείαν. Θὰ ἐπιση-
μάνῃ τὴν ἐνότητα καὶ ὁμόνοιαν τῶν ἀν-
δρῶν. Προσέτι θὰ σημειώσῃ «τὴν τῶν
ἀνθρωπίνων ψυχῶν κηδεμονίαν καὶ πρό-
νοιαν»⁽¹³⁾ τῶν τριῶν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν

11) Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 249.

12) Ἰωάννου Εὐχαΐτων, Εἰς τοὺς τρεῖς
ἄμα, στ. 1-2 (Ἐκδ. Paul de Lagarde, ἔνθ'
ἄνωτ., σελ. 10).

13) Ἰωάννου τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου
Εὐχαΐτων λόγος εἰς τοὺς τρεῖς ἀγίους πατέ-

θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἀγαπητὸν συνδети-
κὸν κρίκον τῶν τριῶν τούτων προσώ-
πων τὸν λόγον. Ἔχουν δὲ αὐτοὶ οἱ ἄν-
δρες «κομψότητα, ὄχι σοφιστικὴν καὶ
φλύαρον, ἀλλὰ εὐτεχνον καὶ γλαφυ-
ράν»⁽¹⁴⁾. «Συμβιβάζουσι ἄριστα τὸ
γράμμα τῷ πνεύματι καὶ πρὸς συμφω-
νίαν συνάγουσι τὴν χάριν τῷ νόμῳ»⁽¹⁵⁾.
Τόση δὲ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰωάννου
τοῦ Μαυρόποδος πρὸς τὸν λόγον τῶν
τριῶν Ἱεραρχῶν, ὥστε δὲν διστάζει νὰ
τοὺς χαρακτηρίσῃ ὄχι μόνον ρήτορας
καὶ φιλοσόφους, ἀλλὰ καὶ ποιητάς⁽¹⁶⁾.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ
Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσό-
στομος συνεδέθησαν εἰς κοινὴν ἑορτὴν,
τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Εἶναι
ἡ συγγένεια ἡ ὁποία συνέδεσε τὰ πρόσω-
πα αὐτά; Οὐδεις ἐξ αὐτῶν συνεδέετο
συγγενικῶς. Εἶναι ὁ τόπος καταγωγῆς
κοινός; Οὔτε αὐτό. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον
συνέδεσε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἄνδρας εἰς
κοινὴν ἑορτὴν εἶναι πνευματικὸς σύνδε-
σμος. «Ὅτι ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ἀγίους
συνεδύασαν πρὸς τὴν πίστιν τὴν ἔκφρα-
σιν, πρὸς τὴν χριστιανικὴν πράξιν τὴν
γλυκύτητα. Ἀκόμη, ὅπως θὰ τονίσῃ ὁ
καθηγητὴς Τωμαδάκης, ὅτι «ὑπῆρξαν
καὶ οἱ τρεῖς γεννήματα τοῦ συνδυασμοῦ
τοῦ χριστιανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πνεύμα-
τος»⁽¹⁷⁾.

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ρας καὶ διδασκάλους, Βασίλειον τὸ μέγαν, Γρη-
γόριον τὸν Θεολόγον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσό-
στομον (Ἐκδ. Paul de Lagarde, ἔνθ' ἄνωτ.,
σελ. 114).

14) Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 115.

15) Αὐτόθι.

16) «Ὅρῳ τοὺς ἐμοὺς φιλοσόφους ἄμα
καὶ ρήτορας, εἰ δὲ βούλει καὶ ποιητάς - χωρὶς
τῶν ψευσμάτων καὶ τῶν πλασμάτων» (Ἐνθ'
ἄνωτ., σελ. 116).

17) Ν. Β. Τωμαδάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 6-7
(σελ. 116).

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΙΑΤΡΟΣ

Ὡς Χριστιανοί, κατέχομε εἰς τὴν κοινω- νία ὑπεύθυνη θέσι λόγω τοῦ ὅτι ἔχο- με «κληθῆ καὶ ἐπιλεγῆ... νὰ εἴμεθα πι- στοί»⁽¹⁾. Ἔτσι, εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς καθημερινῆς μας ἐργασίας, «τὰ καθή- κοντα εἶναι δικὰ μας, τὰ ἀποτελέσματα εἶναι τοῦ Κυρίου»⁽²⁾. Τὸ καθήκον μας καὶ τὸ προνόμιό μας εἶναι νὰ ἐπιδιώκω- με «... μίαν ἔντιμον καὶ νόμιμον ἀπασχό- λησιν ἀρμόζουσαν εἰς τὸ ταλέντο καὶ τὰς δυνάμεις μας»⁽³⁾. Ἐπομένως, ὁ Χρι- στιανὸς ἰατρός ἄς πάρῃ θάρρος γνω- ρίζοντας ὅτι ἡ καθημερινή του ἐργασία εἶναι ἡ κυρία ὑπηρεσία του πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ Canon Smyth ἔχει ὑπογραμμί- σει πῶς ἡ ἐπιτυχία τοῦ Charles Simeon εἰς τὸ Καϊμπριτζ προήρχето ἀπὸ τὴν ἰ- κανότητά του νὰ χειρίζεται μιὰ συγκε- κριμένη κατάστασι. «Δὲν ἦταν ἕνας ἀ- καδημαϊκὸς θεωρητικὸς, ἦταν οὐσιαστι- κὰ ἕνας πρακτικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀντιμετώπιζε πρακτικὰς δυσκολίας καὶ ὁ ὁποῖος τὶς ἐχειρίζετο θαρραλέα καὶ ἀποφασιστικὰ εἰς τὸ φῶς τῆς κοινῆς λο- γικῆς»⁽⁴⁾. Αὐτὸ πρέπει νὰ κίνη ὁ οἰ- κογενειακὸς ἰατρός—ἀρχίζοντας ἀπὸ ὅ- που εὐρίσκεται (καὶ ὄχι ἀπὸ ὅπου ἐπι- θυμεῖ νὰ μποροῦσε νὰ εἶναι) καὶ ἐπι- τυγχάνοντας εἰς τὴν καθημερινήν του ἐργασίαν. Ἐχοντες αὐτὰς τὶς σκέψεις ὑπ' ὄψιν ἄς ἐρωτήσωμε:

Ποία ἡ διαφορὰ;

Ἐδῶ πρέπει νὰ εἴμεθα πολὺ προσε- κτικοὶ γιὰ νὰ μὴ μᾶς καταλάβῃ ἔπαρ- σις ἢ αὐταπάτη μὲ τὸ νὰ «κτυτάζωμε τὰ ἰδικὰ μας «λάμποντα» πρόσωπα εἰς τὸν «καθρέπτη. Εἶναι τόσο εὐκόλο νὰ κρί-

νῆ κανεὶς τοὺς ἄλλους! Ὑπάρχει κίνδυ- νος καὶ νοητὴ κρίσις εἰς τὸ νὰ εἶναι κα- νεὶς γνωστὸς ὡς «Χριστιανὸς» ἰατρός, ἢ ὅτι ἄσκει «χριστιανικὸ» ἰατρικὸ ἐπάγ- γελμα. Εἶναι δυνατὸν μερικὲς φορὲς νὰ εἶναι ἀληθινὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ὁμολογεῖ πίστιν, εἶναι περισσότερο ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἐργασία του, ἢ ὁ- ποία εἶναι ὀλόκληρη ἡ ζωὴ του, καὶ εἶ- ναι δυνατὸν νὰ εἶναι περισσότερον ἐνη- μερωμένος λόγω προσθέτου διαθεσίμου χρόνου. Ὅπως ὅποτε, ἡ ἀπόδοσις δὲν πρέπει καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς διαφεύγῃ.

Μᾶλλον, ὠρισμένες διακεκριμένες ἰ- διότητες τῆς ζωῆς πρέπει νὰ εἶναι ἐμ- φανεῖς, ὅπως π.χ.: α) Ἄ ξ ι ο π ι σ τ ί α. Ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ τηρῇ τὸν λόγον του, δὲν λησμονεῖ οὔτε παραμελεῖ τὰ κα- θήκοντά του, καὶ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπαρ- κῆ χρονικῶς. β) Ἐ π ι μ ο ν ῆ. «Πρὸς τί ὄλες οἱ ἄλλες ἀρετές, ἐὰν ἐγκαταλεί- πωμε μιὰ προσπάθεια πρὶν ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπός;»⁽⁵⁾. Μᾶς ἔχει ἀνατεθῆ νὰ φρον- τίζωμε τοὺς ἰ δ ι ο υ ς ἀνθρώπους μὲ τὰ ἰ δ ι α προβλήματα, μέχρις ὅτου ἀποσυρθοῦμε ἢ ἐγκαταλείψωμε αὐτὴ τὴν κοινωνικὴ θέσι. Παραλλήλως πρὸς αὐτὰ ὑπάρχει τὸ καθήκον νὰ διατηρήσωμε καὶ νὰ ἐπεκτείνωμε τὶς ἰατρικὰς γνώ- σεις. Εἶναι ἐπίσης ζωτικῆς σημασίας νὰ διατηροῦμε καὶ νὰ τροφοδοτοῦμε τὴν πνευματικὴν μας ζωὴ, μήπως «ἐφυσχά- σομε» καὶ «κατόπιν «μωρανθοῦμε». γ) Ε ὑ θ ὄ τ η ς. Δὲν πρέπει νὰ φοβοῦμε- θα τὴν ἀλήθεια ἢ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας ἔχομε, εἰς ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον καὶ σύνολον πε- ριστάσεων. Οὔτε πρέπει νὰ ἀποφύγωμε μιὰ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἕνεκα προκυπτούσης προσωπικῆς

(1) Ἀποκάλ. ιζ' 14.

(2) Samuel Rutherford: «Letters».

(3) John Flavel: «Thy Mystery of Provi- dence».

(4) Canon Charles Smyth: «Simeon and Church Order».

(5) Phyllis Thompson: «Climbing on Track».

έμπλοκής εις μίαν κατάστασι όπου γνωρίζομε ότι ὁ Θεὸς μόνον ἔχει τὴν τελευταία ἀπάντησι. δ) Μ ε τ ρ ι ο φ ρ ο σ ύ ν η. Χρειαζόμεθα μία προθυμία νὰ ἀναγνωρίζωμε κάποιον σφάλμα παρελθόν ἢ παρὸν καὶ νὰ ζητοῦμε συγγνώμη.

Ποία θέσι πρέπει νὰ κατέχη εἰς τὴν κοινωνίαν ὁ οἰκογενειακὸς ἱατρός;

Θὰ ἤθελα νὰ προτείνω ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι καμμία ἰδιαιτέρως. Ἡ χριστιανικὴ ἐπίδρασις θὰ ποικίλλῃ εἰς τὴν δομὴν τῆς προσωπικότητος, καὶ ἔτσι θὰ ἐκφρασθῇ κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ζητοῦμε μεγάλα πράγματα διὰ τὸν ἑαυτόν μας; Δὲν πρέπει. Ὁ Σίμων ὁ μάγος ἐνόμιζε ὅτι τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ μπορούσε νὰ ἐξαγορασθῇ μὲ χρήματα. Ἐσφαλ-λε, καὶ ἡ δύναμις νὰ βοηθήσουμε ἢ νὰ ἐπηρεάσουμε δὲν προέρχεται ἀπὸ οἰαν-δήποτε θέσι εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν οἱ φιλοδοξίες μας εἶναι εὐλογημέναι καὶ τὰ χαρίσματα μας ἀφιερωμένα, (καὶ κατέχωμε διαφορετικὰ χαρίσματα), τότε ὁ Θεὸς θὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς σκοποὺς Του, καὶ «ἐν ἡμῖν» καὶ «δι' ἡμῶν».

Πόση ἄμεση πνευματικὴ ἐργασία;

Ὁ Παῦλος ἔγραφε μία παραγγελία στὸν Ἄρχιπτο, «...Βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαθες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς»⁽⁶⁾.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἔχομε κάποιο προνομιακὸ χριστιανικὸ λειτούργημα εἰς τὴν πρᾶξι, ἀλλὰ βασικά ἔρχεται ἡ ἱατρικὴ μας ἐπαφὴ καὶ ὑπηρεσία. Πολλὰ θὰ ἀρχίσουν καὶ θὰ τελειώσουν ἐδῶ. Στὴν ἐποχὴ μας θὰ ἐφαίνετο ὅτι μεταξὺ 5 καὶ 10% τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ Πρόγραμμα Ἐθνικῆς Ὑγείας θὰ ἔχουν ζητήσῃ κάτι ἀπὸ τὸν ἱατρὸ ἐντὸς μιᾶς δεδομένης ἐβδομάδος. Τὰ ἐνεήγη-τα τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀσθενειῶν θὰ θεραπευθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἱατρὸ. Ἀκριβῶς εἰς τὸν κίνδυνον αὐτόν τοῦ νὰ εἴμαστε ὑπεραπασχολημένοι πρέπει νὰ ἐξασφαλίσουμε ὥστε ἡ ἰδιαίτερη κλήσις μας ὡς

ιατρῶν νὰ μὴν ἐπισκιάζῃ τὴν γενικὴν μας κλήσι ὡς Χριστιανῶν. Ἡ εἰδικὴ πνευματικὴ ἐργασία θὰ εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν πραγματικότητα πίστεως καὶ τὴν ἐμπειρία τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἄτομον. Νὰ εἶσαι πνευματικὸς εἰς τὴν φυσικὴ σου ζωὴ καὶ φυσικὸς εἰς τὴν πνευματικὴ σου ζωὴ δὲν ἐπιτυγχάνεται «ἐν μιᾷ νυκτί».

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωμε τὴν ἱκανότη-τα νὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὶς ἀλήθειαις τὶς ὁποῖαι κηρύττομε. Ὁ Παῦλος ἦταν ἀρκετὰ δυνατὸς καὶ ἀρκετὰ Χριστιανὸς ὥστε νὰ παροτρύνῃ τοὺς φίλους του νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του, τὸ ὁποῖον εἶχε διαμορφωθῇ σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου. Πολὺς ἀπὸ τὸ χρόνο τοῦ ἱατροῦ θὰ καταναλωθῇ εἰς τὸ νὰ στηρίξῃ καὶ θασάσῃ στὴν πορείαν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἔλθει διὰ νὰ θασισθοῦν εἰς αὐτόν καὶ ἐξαρτη-θοῦν ἀπὸ αὐτόν. Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι σωστό, ὅταν ἐπιτρέπη εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀσθενοῦς μας νὰ ἐνισχυθῇ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ συμβουλή. Μερικὲς φορές αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ εἰδικὰ χωρία ἀπὸ τὴν Βίβλον καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν περισσό-τερο ἔμμεση πρόσβασιν τῆς «πνευματι-κῆς προνοίας». Εἶναι σπουδαῖο νὰ γνω-ρίζωμε ἱερεῖς, ομάδες ἢ ἄτομα, τὰ ὁ-ποῖα εἶναι πιθανὸν νὰ μποροῦν νὰ βοη-θήσουν ἕνα δεδομένον ἄτομο.

Πάντως, εἶναι λάθος νὰ ἐπιχειρήσωμε νὰ ὠθήσωμε τοὺς ἀνθρώπους πέρα ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν τοὺς δυνατότητα, καὶ ὑπάρ-χουν περιπτώσεις ὅπου γενικὰ μπορούμε μόνον νὰ ἐνθαρρύνωμε κατὰ ἕνα τρόπο γενικὸ. Ἡ σωπητὴ μαρτυρία μιᾶς χρι-στιανικῆς ζωῆς εἶναι ἐξ ἴσου ζωτικὴ ὁ-πως ἡ προφορικὴ ἐπικοινωνία. Οἱ εὐκαι-ρίες πρέπει νὰ πιάνωνται μᾶλλον παρὰ νὰ δημιουργοῦνται, καὶ «ἐὰν χρησιμο-ποιούμε τὶς εὐκαιρίες γιὰ νὰ μιλοῦμε εἰς τοὺς ἄλλους, ὁ Θεὸς θὰ μᾶς δώσῃ ἄφθο-νες»⁽⁷⁾. Ἡ γνώσις τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἡ διάρκεια τῆς σχέσεως εἶναι προνό-μια τὰ ὁποῖα μᾶς δίνουν τὴν ἱκανότητα νὰ εἴμεθα ἄμεσοι καὶ συγκεκριμένοι ἄλ-λες φορές.

(6) Κολοσ. α' 17.

(7) R. M. McCheyne.

Τὰ χρήματα εἶναι παγίδα;

Καὶ ἡ ἔλλειψις τους μπορεῖ νὰ εἶναι! Ὅ,τιδήποτε μπορεῖ νὰ ἀποτελῆ παγίδα—ὕπάρχουν πολλὰ ἄλλα ἐμπόδια διὰ τὸν οἰκογενειακὸ ἱατρό. Ἐπὶ παραδείγματι, ὑπερβολικὴ ἀπασχόλησις, τὰ αἰσθήματα τῆς ἀναγκαιότητος, ἡ «παράδοσις» εἰς τὴν ἐργασία, ὁ ἔπαινος τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὁ φόβος τοῦ ἀνθρώπου—διὰ νὰ ἀναφέρω ὀλίγα. «Οἱ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα...»⁽⁸⁾. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸν πραγματικὸν μας θησαυρόν. Ἐὰν συμβαίῃ μερικοὶ νὰ κερδίζουν περισσότερα ἀπὸ ἄλλους, αὐτὸ θὰ φέρῃ πρόσθετη εὐθύνη. Θὰ ὑπάρξουν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως θὰ δεχθοῦν τὴν βοήθειάν μας. Κάποια δέσμευσις εἰς τὰς ὑποχρεώσεις ἀναμφιβόλως βοηθεῖ. Λέγεται ὅτι ὁ John Wesley^(*), εἶπε: «Λάβε πᾶν ὅ,τι δύνασαι. Ἐξοικονόμησον πᾶν ὅ,τι δύνασαι. Δίδε πᾶν ὅ,τι δύνασαι». Ἡ συνειδήσει ἐπένδυσις τῶν χρημάτων ἀποτελεῖ μέρος τῆς διαχειρίσεώς μας τοῦ χρήματος. Ἡ Καινὴ Διαθήκη τὸ ξεκαθαρίζει ὅτι πρέπει νὰ προνοοῦμε «τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων»⁽⁹⁾. Οἱ κίνδυνοι τῆς ὑπεραπασχολήσεώς μας δυνατὸν νὰ ἐπηρεάσουν τὴν μακροβιότητα.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ χρόνου.

Εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς Γενικῆς Ἱατρικῆς ἔχομε τὸ προνόμιον νὰ μπορούμε νὰ ρυθμίζωμε τὴ ζωὴν μας μέχρις ἑνὸς σημείου, ἀλλὰ σπάνια εἶναι δυνατὸν μὲ εὐσυνειδησίαν νὰ μικρύνῃ κανεὶς τὴν ἡμέραν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ συνέχισις τῆς πλήρους ἀπασχολήσεως ἐπὶ τόσο πολὺ χρόνον ἀπαιτεῖ μόνον, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νὰ προσπαθήσωμε νὰ ἀφήνωμε κάποιον πε-

καὶ πνευματικὴν χαλαρότητα, καὶ συνεπῶς κατάπτωσι, ἢ ὁποία αὐξάνει τὴν αἰσθησὶν τῆς σωματικῆς κοπώσεως. Μπορεῖ νὰ εἶναι συνετόν, παραδόξως, νὰ κάνουμε ὀλιγώτερα γιὰ νὰ κάνουμε περισσότερα. Ὑπάρχει κάποια μονοτονία εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας μας καὶ μία αἰσθησὶς μαγγανοπήγαδου, ὅταν τόσα πολλὰ εἶναι ἀσήμαντα ἀπὸ ἱατρικῆς ἀπόψεως. Ὁ σὲρ Kenneth Grubb ἔγραφε σοφά: «τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον κουραστικὸν ἀπὸ ἓνα δρόμον χωρὶς ἀνεβοκατεβάσματα». Ἡ Phyllis Thompson εἰς μίαν ἀπὸ τὰς βιογραφίας της ἔχει τονίσει, χρησιμοποιώντας μίαν ναυτικὴν σύγκρισιν, ὅτι «οἱ περισσότερες ἀποτυχίες εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα συμβαίνουν κατὰ τὴν δευτέραν θάρδια (ἢ ὁποία ἀρχίζει καὶ τελειώνει εἰς τὸ σκοτάδι). Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἡλιοβασιλέματος ἔχει σθῆσει, ἀκόμη δὲν ὑπάρχει καμμία ἐλπίδα γιὰ τὴν ἀνατολήν... δὲν ὑπάρχει τίποτε διὰ νὰ διεγείρῃ... φαίνεται τόσο ἀπίθανον ὅτι κάτι θὰ συμβῆ».

Συνεπῶς ἄς ἐξασφαλίσω εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ χρόνου μου: 1) ὅτι σκέπτομαι καὶ ζῶ ὡς ἀληθινὸς Χριστιανός, 2) ὅτι μὲ ἐπιμέλεια ἐκτελῶ τὴν ἀνατεθεῖσαν διαχείρισιν καὶ 3) δὲν ἀφήνω τὴν ζωὴν μου νὰ γίνῃ ἀσκόπως πολύπλοκη ἐμποδίζοντας ἔτσι τὴν ἀκεραιότητά μου εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐπαφήν.

«Χρειάζεται μεγάλη δύναμις νὰ εὐθυγραμμίσῃς

τὴ ζωὴν σου μὲ τὴν σκέψιν ποῦ ἔχεις ἀποδεχθῆ καὶ νὰ τὴν κρατήσῃς ἐκεῖ.

Εἶναι τόσο εὐκόλον νὰ παρασυρθῇς πρὸς τὰ πίσω, νὰ βουλιάξῃς, Τόσο δύσκολον νὰ συμβαδίζῃς μὲ ὅ,τι σκέπτεσαι»⁽¹⁰⁾.

Εἰς τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς προοπτικῆς ἄς προετοιμασοῦμε νὰ ἀντιμετωπίσομε αὐτὴν τὴν πρόκλησιν.

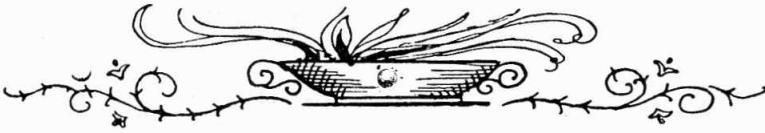
G. C. METCALFE

Μετάφρ.: ΝΙΚΟΥ ΤΣΙΡΩΝΗ

(10) From: «Borden of Yale», by Mrs Howard Taylor.

(8) Α' Τιμοθ. στ' 9.
(*) Σημ. μεταφρ.: John Wesley (1703-91), "Άγγλος ἱεροκέρυξ, ἰδρυτὴς τοῦ Μεθοδισμοῦ.

(9) Α' Τιμοθ. ε' 8.
ριθώριο. Ἄς προφυλαχθοῦμε ἀπὸ ἓνα ἔμμονα πλήρες ἡμερολόγιον καὶ πρόγραμμα, διότι ἡ σωματικὴ ἐξάντλησις καταλήγει εἰς διανοητικὴν ἀδράνεια

Τὸ θεμέλιον τῆς φιλοσοφίας

Ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς δὲν εἶναι τὸσον μία πηγὴ ὅσον μία ἐξέλιξις. Ἡ σκέψις ἐμφανίζεται δευτερευόντως· προϋποθέτει ἕνα προϋπάρχον δεδομένον. Ἱστορικῶς, αὐτὸ τὸ δεδομένον εἶναι κυρίως ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ θρησκεία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται περισσότερο ἢ ὀλιγότερον ὁποιαδήποτε φιλοσοφία. Ἡ ἀρχὴ ὅμως γίνεται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν τοῦ κάμνει ὁ νοῦς περὶ τῆς ὑπάρξεώς του εἰς τὴν ἀσκησιν αὐτῆς τῆς ἀμφιβολίας. Ὁ Καρτέσιος ἔδωσε τὸ παράδειγμα μιᾶς ἀνυποθέτου σκέψεως. Ἔτσι αὐτὸ τὸ πρόβλημα τοῦ θεμελίου κατέστη κεντρικόν. Αὐτὸ ἐξετάζει ὁ Didier Julia εἰς μίαν ἀξιοπρόσεκτον διατριβὴν⁽¹⁾. Θεωρεῖ ὄχι μόνον ὅτι ἡ φιλοσοφία θεμελιούται ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' ὅτι ὁ Fichte παρέσχε τὴν ἀποφασιστικὴν ἀπόδειξιν τούτου εἰς τὴν «Θεωρίαν περὶ τῆς ἐπιστήμης» του, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε τὸ 1804. Ἔρχεται λοιπὸν νὰ προστεθῇ μία ἐπὶ πλέον δυσκολία εἰς αὐτὴν τοῦ θέματος: ὁ χαρακτὴρ τῆς μεθόδου τοῦ συγγραφέως εἶναι ν' ἀποτελῇ μίαν φιλοσοφικὴν σκέψιν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἔργον του εἶναι ἡ ἐπὶ ἀνάληψις ἐνὸς θέματος εἰς τὴν συνέχισιν μιᾶς αὐτονομοῦ σκέψεως. Μία τέτοια μέθοδος περιέχει διπλὴν ἀπαιτήσιν: ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ φιλοσοφικῆς ἰσχύος. Ὁ Julia πλησιάζει εἰς αὐτὰ ὅσον εἶναι δυνατόν καὶ κατορθώνει νὰ

φωτίσῃ ἕνα ἔργον ἰδιαίτερώς σκοτεινόν. Διὰ πολλοὺς λόγους δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀναπαραχθοῦν ἐδῶ αἱ λεπτομέρειαι τῆς θεωρίας του. Ὁ συγγραφεὺς γράφει ἕνα Λεξικὸν τῆς φιλοσοφίας ὅπου δηλώνει ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ συζήτησις δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, παρὰ μόνον ἐὰν ἀπευθύνεται εἰς μὴ φιλοσόφους· πρέπει ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ ἔργον του, λόγῳ τῆς τεχνικῆς του καὶ κάποιας πυκνότητος, δὲν ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς εἰς αὐτὴν τὴν εὐχὴν. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ σημαντικῆς ἐργασίας, τοῦλάχιστον ὀφειλομένον νὰ ἐξαγάγωμεν τὰς γενικὰς γραμμάς του δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν βαθεῖαν κίνησιν τῶν ἰδεῶν.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν συγγέεται πλέον μετὰ τὴν ἐπιστήμην, ἀφ' ἧς στιγμῆς συνίσταται εἰς κριτικὴν τῆς καθαρῶς ἀντικειμενικῆς γνώσεως, ἀφ' ἧς στιγμῆς τέλος ἀπεγυμνώθη ἐν γνώσει ἀπὸ τὴν θεμελιώσιν τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἡ φιλοσοφία ἐκαθάρθη· ἔγινε στοχασμὸς ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ὁ Κάντ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸ συνέλαθε περισσότερο καθαρὰ, καὶ ἔπειτα ἀπ' αὐτὸν τίθεται τὸ πρόβλημα τοῦ θεμελίου. Διὰ τὸν Κάντ πράγματι βασικὸν ἐρώτημα δὲν εἶναι πλέον τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. Σοφία εἶναι ἡ τέχνη νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς τὰ προβλήματα, ἢ λύσει τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρει τὸν ἄνθρωπον». Καὶ ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ πραγματοποιήσις τῆς ἐλευθερίας του. Δὲν εἶναι ἕνα πράγμα, ἀλλ' ἕνα πρόσωπον, δὲν εἶναι ἀντικειμενοποίησης. Τὸ νὰ τὸν γνωρίζῃ κανεὶς δὲν εἶναι τόσον νὰ γνωρίζῃ τὴν εὐφυΐαν του, ἀλλὰ τὴν βούλησίν του· ὁ λόγος εἰς αὐτὸν γίνεται πρακτικὸς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πράγματι παρὼν εἰς τὸν ἑαυτὸν του παρὰ διὰ τῆς πράξεως. Δὲν εἶναι οὔτε οὐσία μεταφυσικὴ, οὔτε ὑπαρξις

(1) Τὸ «Ἐρώτημα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ θεμέλιον τῆς φιλοσοφίας», (σκέψεις ἐπὶ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ καὶ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τοῦ Fichte) ὑπὸ Didier Julia, Auvier 1965, τόμος 429, σελ. Πρὸβλ. ἐπίσης τὸ διπλοῦν τεύχος Ἰλίου - Δεκεμβρίου 1962, τῶν Ἀρχείων τῆς φιλοσοφίας, ἐξ ὀλοκλήρου ἀφιερωμένον εἰς τὸν Fichte διὰ τὰ διακόσια ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του.

έμπειρική, αλλά ὑπαρξίς μεταφυσική. Μία σκέψις εἰς τὴν πράξιν, μία δραστηριοποιουμένη σκέψις, εἶναι μία ἠθική. Τὸ βασικὸν θέμα τῆς καντιανῆς σκέψεως εἶναι ἡ ταυτότης τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐθεντικῆς ὑπάρξεως, δηλαδὴ τῆς ἠθικῆς ὑπάρξεως. Ἡ φιλοσοφία ὀφείλει νὰ τὸ λέγῃ: δὲν εἶναι ὑλικῶς, ἀλλὰ τυπικῶς πρακτική. Ἡ ἰδέα τῆς πράξεως δὲν εἶναι ἡ πράξις. Ὁ μόνος τρόπος ποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ τὸν ἔννοιῃ, εἶναι ὁ ἠθικὸς διάλογος. Αὐτὸς ὁ διάλογος μένει τυπικὸς σκέπτεται τὸν ἔννοιαν τῆς πρακτικῆς, ἀλλὰ δὲν τὴν πραγματοποιεῖ. Ἡ βούλησις μόνη εἶναι ὑλική· ἐντάσσεται εἰς τὴν ὑπαρξίν. Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία προτίθεται νὰ φθάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἔχει ὀντολογικὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ παραμένει ἀπλὸς στοχασμὸς, δὲν μεταμορφώνει τὴν ζωὴν.

Τὸ σφάλμα τοῦ Κάντ δὲν συνίσταται εἰς τὴν θεωρίαν του περὶ τῆς ἠθικῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπαιτησὴν αὐτῆς τῆς θεωρίας νὰ θεμελιώσῃ ὀλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Κάντ ἐδημιούργησε μίαν «πρακτικὴν δογματικὴν φιλοσοφίαν», ὅπου ὁ πρακτικὸς λόγος εἶναι τὸ ἀπόλυτον. Ὁ νοητὸς κόσμος εἶναι ἕνας κόσμος σκοτεινὸς ἐν ἑαυτῷ ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει καμμίαν πραγματικότητα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸν γνωρίσῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ τὸν σκέπτεται κατ' ἀναλογίαν μὲ αὐτὸ ποῦ γνωρίζει ἀπὸ τὴν πρακτικὴν ἐμπειρίαν τῆς ζωῆς. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθείας καὶ τὸ ἠθικὸν πρόβλημα εἶναι διαχωρισμένα· αὐτὸς ὁ διαχωρισμὸς μάλιστα ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ προβληματισμὸς τῆς ἀληθείας δὲν ἀναπτύσσεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ πέραν ταύτης. Εἰς τὸν Κάντ ὁ πραγματικὸς λόγος εἶναι λόγος, ἀλλὰ δὲν γίνεται ἀντιληπτὸς ὡς λόγος. Ὁλη ἡ ἐξέλιξις ἀπὸ τὸν Κάντ εἰς τὸν Fichte θὰ εἶναι μία προοδευτικὴ ἀποκάλυψις αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἠθικὴ δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς φιλοσοφίας. Σκοπὸς τοῦ Julia εἶναι ν' ἀποδείξῃ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξέλιξις ἦταν ἀπαράτητη.

Ὁ προβληματισμὸς τοῦ Fichte θὰ πρέπη λοιπὸν νὰ εἶναι προβληματισμὸς τῆς ἀληθείας. Ἐν τούτοις τὸ μάθημα τοῦ Κάντ

δὲν θὰ ξεχασθῇ. Βασικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ πράξις, ἡ πρακτικὴ. Ἡ ἀλήθεια πρὸς ἀνακάλυψιν δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον ἀλήθεια εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' ἀλήθεια εἰς τὴν ζωὴν. «Ὅποιος λέγει: Θέλω ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν, λέγει: Θέλω νὰ ζῆσω ἐν ἀληθείᾳ». Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίστροφον εἶναι ἐπίσης ἀληθές: ἡ θέλησις νὰ ζῆ κανεὶς ἐν ἀληθείᾳ περιλαμβάνει τὴν θέλησιν νὰ γνωρίζῃ. Ὁ σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖον τείνει ἐμφανίζεται καθαρὰ, ἂν καὶ παρουσιάζεται ἀντιφατικὸς: ἡ σωτηρία εἶναι μία ἐπιστήμη θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, μία γνώσις ἡ ὁποία ὑπάρχει ἐν ἑαυτῇ καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἡ ὁποία εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἐξηρημένῃ. Μὲ συγχρόνους ὄρους, τὸ θεμέλιον δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ σύνθεσις τοῦ ρασιοναλισμοῦ, ποῦ εἶναι ἡ ἀποψις τοῦ ὄντος, καὶ τοῦ ὑπαρξισμοῦ, ποῦ εἶναι ἡ ἀποψις τῆς συγκεκριμένης ἐλευθερίας.

Αὐτὴ ἡ σύνθεσις μᾶς παρέχεται ἤδη ἀπὸ τῆς ἀπλουστερας ἐμπειρίας ποῦ εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς ἐκπλήξεως. Ἡ ἐκπληξις δὲν μᾶς λέγει μόνον πὼς ἀρχίζει ἡ γνώσις, ἀλλὰ τί εἶναι. Ἡ σκέψις εἶναι μία ὀπισθοδρομησις· ἐκπλήσσεται διὰ τὸ ὄν καὶ θέτει τὸ ἐρώτημα τοῦ ὄντος. Τὸ ὄν καὶ ἡ σκέψις εὐρίσκονται εἰς ἀμοιβαίότητα. Τὸ πρόβλημα: πὼς ἔμποροῦμε νὰ ὀμιλῶμεν περὶ τοῦ ὄντος; ταυτίζεται μὲ τὸ ὀντολογικὸν πρόβλημα: πὼς ἔμπορεῖ νὰ ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς τὸ ὄν; Καὶ τὰ δύο προβάλλουν ἕνα τρίτον: πὼς εἶναι δυνατὴ ἡ γνώσις γενικῶς; Ἡ φιλοσοφία δὲν ἀνταγωνίζεται τὰς ἐπιστήμας, δὲν προσθέτει τίποτε εἰς τὸ περιεχόμενον των, δὲν εἶναι ἐγκυκλοπαιδεῖα. Εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀνήκει τὸ ν' ἀναζητῆ τὸ αἴτιον τῶν πραγμάτων. Ἡ φιλοσοφία, ἀναζητῆ τὸ αἴτιον τῆς ἐπιστήμης. Εἶναι σκέψις ριζικὴ καὶ δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀρχίσῃ χωρὶς νὰ σκεφθῇ τὴν ἰδικὴν τῆς δραστηριότητα καὶ νὰ τὴν θεμελιώσῃ. Κάθε ἄλλη γνώσις προϋποθέτει τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς γνώσεως. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀφιερώνεται εἰς μίαν ἐδικὴν ἐπιστήμην ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι γνωρίζει καὶ πὼς γνωρίζει· ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τί εἶναι ἡ γνώσις, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ φιλοσοφικῶς. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ γνώσις τῆς γνώσεως. Ἐτοῖς πρέπει νὰ

επανέλθη εις τόν άνθρωπον διά νά θεμελιώση τήν γνώσιν. Ὁ σοφός εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος ἕνα ὑπαρκτόν ὄν' ἡ ἐπιστήμη εἶναι διά τόν άνθρωπον καί ὄχι ὁ ἄνθρωπος διά τήν ἐπιστήμην. Πρέπει νά ξεπεράσωμεν τήν ἐπιστήμην πρὸς τήν ὑπαρξιν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὄν εις τὸν κόσμον ποῦ κάμνει τήν ἐπιστήμην τοῦ κόσμου. Τὸ αἶσθημα σημαίνει παγκοσμίως τήν ἔνταξιν τοῦ ὑποκειμένου εις τήν πραγματικότητα. Πρέπει νά αἰσθανώμεθα διά νά σκεπτώμεθα καί νά σκεπτώμεθα διά νά αἰσθανώμεθα. Φιλοσοφία τῆς ἐπιστήμης καί φιλοσοφία τοῦ αἰσθηματος ἀλληλοεμπλέκονται καί συναποτελοῦν τήν γενικὴν φιλοσοφίαν ἢ τήν θεωρίαν τῆς ἀπολύτου γνώσεως.

Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις εἶναι νοητὴ ἀπαιτεῖ νά ξεπερασθῇ. Τὸ αἶσθημα εἶναι αἰσθητόν ζητεῖ νά γίνῃ κατανοητόν. Τὸ πέραν τῆς ἐπιστήμης ὅπως καί τοῦ αἰσθηματος δὲν ἡμπορεῖ νά εἶναι παρά ἡ ἐμβάθυνσις τῆς πράξεως τῆς κατανοήσεως. Πρέπει ν' ἀπομακρυνθῇ κανεὶς ἀπὸ κάθε εἰδικὸν γεγονός συνειδήσεως καί νά φέρῃ τήν προσοχὴν του ἐπὶ τῆς καθαρᾶς πράξεως τῆς κατανοήσεως. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐμπειρία τῆς κατανοήσεως ποῦ συγχρόνως εἶναι ὑπαρξίς καί νόησις. Προέρχεται ἀπὸ θέλησιν ὀλοκληρωτικῆς κατανοήσεως καί φέρει εἰς τὸ φῶς τῆς γνώσεως τὴν σχέσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ὄν. Τὸ ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ συνειδήσις ἢ τὸ ὄν, ἀλλ' ἡ ἐνότις τῶν δύο, ἡ «καθαρὰ γνώσις». Εἶναι πρᾶξις καθαρῶ φωτός. Αὐτὸ πὸ φῶς εἶναι τὸ Ἀπόλυτον, ποῦ ἀναλύεται κατόπιν εἰς τήν δυαδικότητα τοῦ ὄντος καί τῆς σκέψεως. Ὁ φιλόσοφος ἔτσι συλλαμβάνεται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεώς του. Ἡ ἀπόλυτος γνώσις εἶναι λοιπὸν συγχρόνως πρακτικὴ. Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις πραγματοποιεῖ τὸν ὀρθολογισμόν εἰς τὸ πεδίον τῆς ζωτανῆς ἐμπειρίας. Ὁ Κάντ τὸ εἶχε διακρίνει, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει ποῦ στηρίζεται. Ὑπάρχειν σημαίνει ἐκδήλωσις πρὸς τὰ ἔξω. Ἀλλὰ ποτὲ αἱ πράξεις μας δὲν ἐκδηλώνουν τὴν πρόθεσίν μας ὀλοκληρῶν. Ὁ Hegel προσδιορίζει τὴν εὐτυχίαν ὡς τὴν «ἐνατένισιν τοῦ ὄντος εἰς τὸ ἔργον του». Ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἔργον, εἶτε

πρόκειται περὶ ἐργασίας ἢ περὶ τέχνης, ὁ ἄνθρωπος πραγματοποιεῖται πλήρως. Διὰ νά φθάσωμεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, πρέπει ἡ ἔκφρασις τῶν ἑαυτῶν μας ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ὑπάρξεώς μας, τὸ φῶς τῆς κατανοήσεως νά εἰσδύῃ ἐξ ὀλοκληροῦ εἰς τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς. Ὑπάρχειν σημαίνει νά ἐννοῇ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του. Ὁ φιλόσοφος δὲν ζητεῖ νά εὕρῃ ἐπιχειρήματα, ν' ὑποδείξῃ ὁδηγεῖ ἀπλῶς εἰς τὴν ἐπανάληψιν μιᾶς ἐμπειρίας. Δὲν πρέπει νά λέγῃ παρά αὐτὸ ποῦ ἐννοεῖ καί ὅπως τὸ ἐννοεῖ. Ἡ νόησις τότε ἐγγράφεται ἀφ' ἑαυτῆς, μὲ πύρινα γράμματα. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Νοῦς». Ἡ σκέψις τῆς νοήσεως εἶναι διά τόν ἄνθρωπον ἢ πλήρης παρουσία τοῦ ἑαυτοῦ του, δηλαδή ἡ εὐτυχία, αὐτὴ ἡ ταύτισις τοῦ ὄντος καί τῆς ἐκφράσεως. Δὲν ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν ἐμπειρίαν τῆς σκέψεως παρά ἂν τὴν ἐπαναδημιουργῇ, ἀργά, ἐπίτονα, ἂν φθάνῃ διά μέσου τῶν δυσκολιῶν τοῦ χρόνου εἰς τὸ αἰώνιον φῶς. Ἀκόμη διά νὰ τὸ κατορθώσῃ πρέπει νά τὸ ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως παρ' ὄλον ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ ὡς προορισμός. Δὲν ἐξηγοῦν εἰς ἕνα τυφλὸν ἐκ γενετῆς τί εἶναι τὸ φῶς· πρέπει νά ἔχη τὸ αἶσθημα τοῦ φωτός. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀληθείας «δείχνει τὸν δρόμον ὅπου πρέπει νά εὐρίσκειται ἡ ἀλήθεια. Τὸ αἶσθημα πρέπει νά ἐμφανισθῇ εἰς τὸ φῶς καί νά ἐξελιχθῇ. Τὸ ν' ἀνυψῶν τὸ αἶσθημα εἰς τὴν καθαρὰν συνειδήσιν, εἶναι ἴδιον τοῦ πνεύματος».

Ἔτσι περίπου εἶναι ὁ σκελετὸς αὐτοῦ τοῦ σημαντικοῦ καί δυσκόλου βιβλίου, ποῦ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ὀφείλει νά τελειοποιηθῇ ἀφ' ἑαυτῆς. Θὰ ἡμπορούσαμε ἀντιθέτως νά κλίναμε πρὸς τὴν ἀτέλειαν τῆς φιλοσοφίας ἢ ὅποια θὰ προὔπεθετε μίαν φιλοσοφίαν τῆς ἀτελείας. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι ἴσως τὸ πᾶν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἐάν, ὅπως ἔλεγεν ὁ Malebranche, δὲν εἴμεθα τὸ φῶς τοῦ ἑαυτοῦ μας, δὲν εἶναι θέβαιον ὅτι τὸ φῶς τῆς πράξεως τῆς κατανοήσεως θὰ ἡμποροῦσε νά φωτίσῃ πλήρως. Ὁ ἄνθρωπος ἡμπορεῖ νά γευθῇ τὴν χαρὰν εἶναι περισσότερο ἀμφισβητήσιμον ὅτι ἡμπορεῖ νά μνηθῇ εἰς τὴν πανευτυχῆ ζωὴν. Ἴσως ἀκόμη καί ἡ

«Θεωρία περί τῆς ἐπιστήμης» δὲν συμφιλῶνει τὸ ὄν καὶ τὴν ἐλευθερίαν παρὰ εἰς θάρος αὐτῆς τῆς τελευταίας. Ὁ ἴδιος ὁ Fichte δὲν θὰ εἶναι πλήρως ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν σύνθεσίν του καὶ θὰ προχωρῆ πρὸς μίαν φιλοσοφίαν τοῦ ἀπολύτου ὄντος, κατόπιν τῆς ἀπολύτου Ζωῆς. Ἡ καντιανὴ θέσις, ὀλιγώτερον φιλόδοξος ἀλλὰ καὶ περισσότερον ρεαλιστικὴ, ἀναμφιβόλως δὲν ἔχει ξεπερασθῆ. Ἀλλὰ αἱ δογματικαὶ διαφοραὶ ὀλίγον ἐνδιαφέρουν. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ διαύγεια τῆς σκέψεως ποῦ αὐτὸ τὸ βιβλίον

μαρτυρεῖ. Εἶναι ἐπίσης μία μαρτυρία μετὰξὺ ἄλλων ἑνὸς εἶδους ἀντιδράσεως ἀντιγεγλιανῆς εἰς τὴν Γαλλίαν. Παρὰ τὰς ἐξαιρέσεις τοῦ Xavier - Léon καὶ τοῦ Guéroult, τὸ ρεῦμα τοῦ Fichte παρεγνώρισθη περισσότερο ἀκόμη ἀπὸ τοῦ Κάντ, τοῦ ὁποῖου παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι κάποιον συμπλήρωμα. Μὲ τὴν ὀρμητικότητα καὶ τὸ θάθος του, μὲ τὴν διαύγειαν καὶ τὴν δύναμίν του, ἀξίζει πράγματι νὰ κατακτήσῃ τὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἀνήκει.

JEAN LACROIX

ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΡΡΗΤΟΥ

Τὸ σκοτάδι κυριαρχεῖ στὶς φλέβες μου!...
 Μὲ πολιορκεῖ ἕνας πρωτόγονος φόβος!
 Ἡ ζοὴ μου μιὰ ἀφάνταστη τραγικότητα!
 Πεινῶ Κύριε «Τὸν ἐπουράνιον ἄρτον».
 Διψῶ Κύριε... «τὸ ἀλλόμενον ὕδωρ!...»
 Εἶναι πάντα ἕνα οὐράνιο ἄroma...
 Μὲ περιμένει ....
 ἄroma φλεγόμενο χρόνια δλόκληρα
 μπρὸς στὸ βλέμμα μου ....
 ἔρχεται τὸ ποτάμι τοῦ κόσμου
 κι' ἀπλώνει τὰ θολὰ νερά του!
 Μὲ χωρίζει τόσο βάνανσα ἀπὸ Σένα!...
 Ἄνοιγω τὰ χέρια μου...
 Ἄνώφελο!....
 Ἡ καρδιά μου εἶναι δοσμένη στὸ χῶμα...
 Σὲ κείνο τὸ ἄνθος τῆς βυσσινιάς...
 Στὰ ὠραιόπαθῆ ποιήματα!...
 Αὕτη γὰρ ἐστὶ ἡ κρίσις μου...
 Νὰ περιφέρωμαι στὶς αἰλές Σου
 μ' ἕνα βαθὺ ὕπνο στὰ μάτια
 μὲ τὸ ἔμβλημα τῆς μοναξιάς στὸ βλέμμα μου
 καὶ νὰ γράφω... τραγικὸς κλόουν
 γιὰ κείνα ποῦ... «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν!...»
 γιὰ κείνα ποῦ «γλώσσα οὐκ ἐλάλησεν!...».

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΣΕΒΑΣΤΗ ΚΑΛΛΙΣΠΕΡΗ

ΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ ΠΑΡΡΕΝ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΗΣ
ΚΑΛΛΙΣΠΕΡΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΘΗΛΕΩΝ

Β'

Παραθέτω κατωτέρω δύο κείμενα αναφερόμενα εις την Σεβαστήν Καλλισπέρην· ἐκ τούτων τὸ ἐν ἀνήκει εις τὸν γλαφυρὸν κάλαμον τῆς διευθυντρίας τῆς «ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν», τῆς Καλλιρρόης Παρρέν, τὸ δ' ἕτερον εις τὴν σεβαστὴν Καλλισπέρην. Τὸ περιεχόμενον τῶν κειμένων αὐτῶν φωτίζει ἐπαρκῶς τὴν προσωπικότητα τῆς Καλλισπέρης καὶ ἐθεώρησα ὡς ἐκ τούτου ὑποχρέωσίν μου νὰ ἐπαναφέρω αὐτὰ εις τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ὥστε νὰ λάβουν τὴν θέσιν συνεχείας τῆς ἐρεύνης μου πρὸς τὴν

προσήκουσαν προβολὴν τῆς πρώτης Ἑλληνίδος φιλολόγου.

Ἡ Καλλιρρόη Παρρέν, μετὰ τὴν εὐρείαν καλλιέργειαν καὶ μόρφωσίν της, γράφει ἓνα ἄρθρον εις τὴν «ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν» (ἀρ. φύλλου 223 τῆς 23-8-1891), ὑπὸ τὸν τίτλον «Μία Ἑλληνὶς πτυχιούχος τῆς Σορβῶνης», εις τὸ ὁποῖον λέγει τὰ ἑξῆς:

«Δὲν παρέρχεται ἡμέρα σχεδὸν τοῦ ἔτους, καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ δημοσιογραφία δὲν ἀναφέρει καὶ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς διατυμπανίζει τὸ ὄνομα νέου τινὸς τῆς ἐπιστήμης μύστου, τελειοποιηθέντος ἐν Εὐρώπῃ. Δικηγόροι, ἰατροί, φιλόλογοι ἢ τῆς οὐρανοῦ σφαίρας μελετηταὶ παρελαύνουν καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἀναγνωστῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων μετὰ συνοδείας κοσμητικῶν ἐπιθέτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνταποκρινομένων πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν κυριῶν τούτων.

»Πρώτην ἤδη ὅμως φορὰν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου ἡ ἄλυσις τῶν ἀνδρικῶν ὀνομάτων διακόπτεται ἐν τῇ καθημερινῇ καὶ ἀκαταπαύτῳ ἐξελίζει τῆς καὶ τὸ ὄνομα κόρης ἀγαπητῆς τίθεται ὡς ὁ λαμπρότερος καὶ πολυτιμότερος κρῖκος αὐτῆς, ὡς τὸ σέμνωμα καὶ καύχημα τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν καὶ ἐπιστημόνων.

»Ἡ δεσποινὶς Καλλισπέρη, ἥς τὴν εὐφυῖαν καὶ τὴν ἔκτακτον ἐπίδοσιν πλέον ἢ ἅπαξ ἐξῆρεν ἡ «ἐφημερίς τῶν Κυριῶν», ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Σορβῶνης ἀξία τοῦ καθηγητικοῦ τῆς φιλολογίας τίτλου, συναγωνισθεῖσα μεταξύ ἑκατὸν τριάκοντα συμφοιτητῶν της καὶ ταχθεῖσα δεκάτη ὀγδόη μεταξύ τῶν τριάκοντα δύο καὶ

μόνον, τῶν θεωρηθέντων ὡς ἐπιλέκτων καὶ τυχόντων πτυχίου φιλολογίας.

»Μόνον οἱ ἀποπειραθέντες νὰ ἀκολουθήσωσιν ἐπιστημονικὰ μαθήματα ἐν Σορβῶνῃ καὶ ὁ εἰς ἣ δὺο ἐκ τῶν κατορθωσάντων Ἑλλήνων σπουδαστῶν νὰ τύχῃσι πτυχίου γινώσκουσιν, εἰς οἷους κόπους ἐδέησε νὰ ὑποβληθῇ ἡ Ἑλληνὶς φοιτήτρια, ὁποῖαν δύναμιν θελήσεως ἐδέησε νὰ ἀναπτύξῃ, με ὁποῖον ἀδαμάντινον χαρακτήρα ἦν ἐφωδιασμένη, ὅπως κατορθώσῃ νὰ φθάσῃ αἰσίως εἰς τὸ τέρμα τῶν εὐγενῶν πόνων της, ὅπως ἴδῃ πραγματοποιοῦμενον τὸ φιλόδοξον ὄνειρόν της, ὅπως νικήτρια ἀποκομίσῃ εἰς τὴν πατρίδα γῆν τὸν ἐκ δάφνης στέφανον καὶ ἀφιέρωσῃ αὐτὸν ὑπερήφανος εἰς τὸν θῶμόν τῆς πατρίδος.

»Τὴν Ἑλληνίδα φιλόλογον δὲν γνωρίζομεν πρώτην ἤδη φοράν εἰς τὰς ἀναγνωστρίας μας. Ἡ «ἐφημερίς τῶν Κυριῶν», πιστὴ εἰς τὸν προορισμόν καὶ τὸ πρόγραμμά της, ἰδὲν ἔλειπεν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς νὰ ἀφιέρωσῃ ὀλοκλήρους στήλας εἰς τὴν δεσποινίδα Καλλισπέρη. Εὐχαρίστως ἐνίσχυσε τὴν κόρην, ἥτις μετὰ τόσου θάρρους ἀπεδύθη εἰς τὸν πολύμοχθον ἀγῶνα πλήρους ἐπιστημονικῆς μορφώσεως. Πλέον ἢ ἀπᾶς μάλιστα καὶ μομφὴν ἐξήνεγκε κατὰ τῶν τὰ τῆς παιδείας διεπόντων, οἵτινες οὐδεμίαν ὑποστήριξιν καὶ ἀγωγὴν ἐχορήγησαν εἰς τὴν τόσῳ διακάως πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ ἐλληνικοῦ γοήτρου ἐργαζομένην κόρην.

»Ὅταν πρὸ ἡμερῶν ὁ γαλλικὸς τύπος σύσσωμος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀνήγγελλε τὴν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν τῆς δεσποινίδος Καλλισπέρη, εὐρισκόμεθα ἐν Παρισίοις. Μία συνέντευξις μετ' αὐτῆς ἦτο ἡ πρώτη σκέψις, ὁ πρῶτος πόθος, ἡ δικαιότερα ἐπιθυμία μας. Ἐποθοῦμεν νὰ σφίξωμεν τὴν χεῖρα τῆς ἀδελφῆς ἐκεῖνης, ἥτις, ὠπλισμένη ἀπὸ σήμερον μετὰ τὴν ἀκατάβλητον καὶ ἀπόρθητον τῆς ἐπιστήμης πανοπλίαν, θὰ ἐργασθῇ θεαίως παρὰ τὸ πλευρὸν ἡμῶν, ἐν διαφόρῳ μὲν κλάδῳ, πρὸς τὸν αὐτὸν ὅμως, ὃν καὶ ἡμεῖς σκοπὸν, ἦτοι τὴν τελειότητα τῶν Ἑλληνίδων μόρφωσιν.

»Τὴν εἶδομεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου, ἐν ᾧ εἶχομεν καταλύσει. Μελαχροινὴ, ἀνθηροτάτη, με ὀφθαλμοὺς σπινθηροβολοῦντας, με μέτωπον, ὅπερ εὐρυχώρως ἠδύνατο νὰ περιλάθῃ ἐντὸς τῶν ὑπ' αὐτὸ ἐγκεφαλικῶν γύρων καὶ ἄλλον κλάδον τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἄλλην σωρείαν γνώσεων, ἡ δεσποινὶς Καλλισπέρη εἶναι γνήσιος τύπος γυναικὸς Ἑλληνίδος. Ζωηρά, ἐνθουσιώδης, ὁμιλητικὴ, εἰλικρινὴς, πατριῶτις ἀφελεστάτη καὶ ἀγνή θυγάτηρ στοργικῆς, θρηνοῦσα πατέρα, οὗ τὸ χάριμα καὶ σέμνωμα ὑπῆρξεν, ἡ νέα φιλόλογος ἔλκυε εὐθύς ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν συμπάθειαν, τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν ἀγάπην.

»Διήλθομεν ἡμέραν ὅλην ὁμοῦ. Εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν συνητήσαμεν γυναῖκα ἀνωτέρας μορφώσεως, χωρὶς νὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μελετήσωμεν τὰ διανοήματα, τοὺς λόγους, τὸ ὕφος, τὴν φυσιογνωμίαν αὐτῆς. Τὸ πρόσωπόν της ὁμοιάζει τὸ διαυγὲς ὕδωρ λίμνης, ἦν ὁ ζωογόνος καὶ ἀνέφελος ἥλιος λούει ἀπλῆτως, καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὁποίας διακρίνει τις ἀκόπως ὀλόκληρον κόσμον ἤρεμον καὶ πλούσιον, ἄφθονον εἰς θησαυρὸν ἀληθοῦς συγκομιδῆς, ἦν ἐπ' ἀγαθῷ καὶ πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος ἡ εὐεργετικὴ τοῦ πλάστου χεῖρ συνεσώρευσε ἐκεῖ.

»Ἐπεσκέφθημεν ὁμοῦ τὸ Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον. Πόσα ὄνειρα δὲν ἐπλάσαμεν ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ ἀνωτέρου τούτου παιδαγωγικοῦ παιδευτηρίου καὶ πόσαι εὐχαὶ δὲν διετυπώθησαν καὶ πόσοι πόθοι δὲν ἐξεδηλώθησαν ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς παρ' ἡμῖν παιδαγωγικῆς κινήσεως!

»Ἡ δεσποινὶς Καλλισπέρη ἀπουσιάζουσα ἤδη πρὸ ἐπταετίας ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας κατάστασιν, φύσει δ' αἰσιόδοξος ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄχι μόνον μετὰ ἐφόδια καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς γυναικείας παιδείσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πεποίθησιν σχεδὸν τῆς ἐπιτυχίας. Φρονεῖ, ὅτι ἡ πατρίς ἢ μᾶλλον οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας αὐτῆς δέχονται τὰ ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ κα-

λου και της προόδου φλεγόμενα τέκνα της άνοικταΐς άγκάλαις και παρέχουσιν αυτοίς πάσαν συνδρομήν και ένίσχυσιν έπ' άγαθῷ πάντοτε της τε κοινωνίας και της πολιτείας.

»Διήλθον, μάς έλεγε, νύκτας ὄλας άγρυπνος, υπό τὸ ύποτρέμον φῶς τοῦ λύχνου μου, μελετώσα και άντλοῦσα γνώσεις και μάθησιν εκ τῶν άθανάτων έργων τῶν κλασσικῶν της άρχαιότητος συγγραφέων. "Εμεινα ήμέρας ὄλας νη-στις και τρέμουσα επί τῶν μελετητηρί-ων της Σορβώνης, ίνα κερδίσω και αὐ-τάς τάς τοῦ προγεύματός μου στιγμάς. "Εγνώρισα ήμέρας άποθαρρύνσεως και καμάτου, επί σειράν ὄλην έτην στερη-θεΐσα της οικογενειακής περιθάλψεως, της τρυφεράς τῶν γονέων μου στοργής, τῶν φροντίδων και της άγάπης, ὧν ή κόρη τόσην έχει ανάγκην κατά την ή-λικίαν ταύτην. "Η ιδέα, ότι ήμέραν τινά θα ήδυνάμην νά φανῶ χρήσιμος εις την πατρίδα μου, ότι αὐτή ήθελεν άναγνωρί-σει τούς μόχθους και τάς θυσίας μου, ότι ήθελεν άναθέσει εις τάς χεΐρας μου την διάπλασιν τοῦ πνεύματός μου και ήθους γενεᾶς ὄλης θυγατέρων της, μοι ένέπνε-εν εκάστοτε νέαν δύναμιν και θάρρος πρὸς έγκαρτέρησιν έν τῷ θαρεῖ άγῶνι, ὃν εΐχον αναλάβει...».

»Δέν έτολήσαμεν, δέν έσχομεν τὸ θάρρος νά άνεγειρώμεν τὸν ιδεῶδη πέ-πλον, ὕφ' ὃν ή "Ελληνίς φιλόλογος δια-θλέπει την πατρίδα, διότι έφοθήθημεν, μή ή εΐκῶν της άνηλεοῦς πραγματικό-τητος την άπελπίση.

»Δέν έτολήσαμεν νά κατακρημνίσω-μεν τὸ εΐδωλον, ὅπερ μετά τόσου έν-θουσιασμοῦ λατρεύει και τῆ άποκαλύ-ψωμεν την εκ πηλοῦ ὑπόστασιν αὐ-τοῦ. Την αφήκαμεν νά τὸ νομίξη έξ ά-σπίλου πεντελικοῦ μαρμάρου και ἴσως ὁ άγιος ὑπέρ αὐτοῦ ένθουσιασμός της παράσχη εις αὐτήν την δύναμιν νά πα-λαΐση και νά εξέληθι τοῦ άγῶνος νική-τρια.

»Εσκέφημεν άλλως, ότι ἴσως πρὸ της άρτίας έπιστημονικής μορφώσεώς της, πρὸ της τιμῆς, ήν τὸ ὄνομά της θα προσδώσῃ εις τὸ άνώτατον παρθεναι-

γαγεΐον, οὔτινος ή διεύθυνσις έλπίζομεν, ότι θέλει τῆ άνατεθῆ, θα ὑποχωρήσῃ πά-σα προσωπική συμπάθεια, πᾶν πάθος, πᾶσα ταπεινή και άντιπατριωτική ιδιο-τέλεια τῶν διοικούντων αὐτό.

»Δέν ὑπάρχει άλλος, φρονοῦμεν, "Ελ-λην ὅστις δέν ήθελεν άγανακτήσει και έξεγερθῆ κατ' εκείνων, οΐτινες, την πα-χυλήν άμάθειαν και τὸν μισελληνισμόν ὑποθάλλοντες, μεταβάλλουσι τὰ παρ' ή-μῖν φυτώρια της γυναικειάς εκπαιδεύσε-ως εις άσυλα άπόρων ξένων και άλλοε-θνῶν, έν ᾧ τοιαῦται γυναικεΐαι έξοχότη-τες τιμώμεναι και γεραιρόμεναι παρὰ τῶν σοφωτέρων της Εὐρώπης άνδρῶν δύνανται στιβαρᾶ χειρὶ νά αναλάβωσι τὰ ήνία της εκπαιδεύσεως τοῦ φύλου μας και εὐεργετικῶς επιδράσωσι επί της καθόλου οικογενειακής μορφώσεως της ελληνικής κοινωνίας».

Τὸ άνωτέρω άρθρον της Καλλιρρόης Παρρὲν άποτελεΐ μίαν εὐγλωττον μαρ-τυρίαν τῶν έξαιρετικῶν και ὑπερόχων ήθικῶν και μορφωτικῶν προσόντων, τὰ ὅποια εκόσμου την δεσποινίδα Σεβα-στήν Καλλισπέρην. Δέν εΐναι δυνατόν ὁ-μως νά άρνηθῆ τις ότι προκαλεΐ πικρίαν ή διαπίστωσις ότι εις την θέρμην τῶν εὐγενῶν ὄραματισμῶν μιᾶς "Ελληνίδος νεάνιδος, της ὁποίας τὸν πνευματικὸν δυναμισμόν άπεθαύμασαν σοφοὶ άνδρες της Εὐρώπης, ή πολιτεία άντέταξε την παγεράν της άδιαφορίαν.

★ ★ ★

Και τώρα ἄς δώσωμεν τὸν λόγον εις την ιδίαν, διὰ νά παρακολουθήσωμεν διὰ τοῦ γραπτοῦ αὐτῆς κειμένου πτυχᾶς της ζωῆς της ἀφ' ένός και νά γνωρίσωμεν ἀφ' έτέρου τάς άπόψεις της περι της μορφώσεως τῶν γυναικῶν, την ὁποίαν έθεσεν ὡς στόχον της ζωῆς της, με σαφή επίγνωσιν της έξαιρετικής σημασίας, την ὁποίαν έχει διὰ την πατρίδα μας, ὅπως και δι' εκαστον άλλον λαόν, ή κατάλλη-λος, έπωφελής, έθνοπρεπής και άνθρω-πιστική μόρφωσις τῶν γυναικῶν.

Τὸ ὕπ' αριθμ. 233 της 3-11-1891 φύλλον της «'Εφημερίδος τῶν Κυριῶν» φιλοξε-νεΐ άρθρον της σεβαστῆς Καλλισπέρην με τὸν τίτλον «Σκέψεις επί της θηλείας εκ-

παιδεύσεως—Δὲν ἐκπατρίζομαι—». Πα-
ραθέτω τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἀκέραιον.

«Ἡ μετὰ ἐξαετῆ ἀποδημίαν ἐν Παρι-
σίῳ ἐπάνοδος μου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς
ποικίλα ἐν τῷ τύπῳ δημοσιεύματα καὶ
ἐκφράσεις γνωμῶν, δι' ἃς βεβαίως οὐδε-
μίαν εὐθύνην δύναμαι νὰ ὑπέχω, οὔτε
δύναμαι νὰ ὑποτεθῶ παρὰ παντὸς ὀρ-
θοφρονούντος, ὅτι συμμερίζομαι πάνθ'
ὅσα καὶ ἐξ εὐμενοῦς πρὸς ἐμὲ διαθέ-
σεως τυχὸν ἐγράφησαν· ἀλλ' οὐδὲ ὀφεί-
λω ἐπίσης νὰ ἀναίρεσω οἰανδήποτε ἀνα-
κρίθειαν γραφείσαν ἐπὶ τῇ ἀφορμῇ τῆς
μελετωμένης ἐπιστροφῆς μου εἰς Παρί-
σιον. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ, καὶ ἀνεξαρτή-
τως παντὸς γραφέντος, ἡ ἀναχώρησίς
μου μετὰ δίμηνον μόλις παρὰ τῇ οἰκο-
γενεῖᾳ μου διατριβῆν, δύναται εὐλόγως
νὰ κινήσῃ τὴν ἀπορίαν καὶ δώσῃ ἀφορ-
μὴν εἰς σχόλια ἀπομακρυνόμενα τῆς ἀ-
ληθείας, πιθανῶς δὲ καὶ νὰ λυπήσῃ ἐ-
κείνους, οἵτινες ἠλπισαν, ὅτι ἡδυνάμην
νὰ συμβάλω ὑπὲρ τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαι-
δεύσεως τῆς θηλείας νεότητος, δι' ὅλα
ταῦτα αἰσθάνομαι τὸ καθῆκον νὰ πα-
ράσχῳ δημοσίᾳ ἐξηγήσεις τινάς, θίγου-
σα ἐν ταύτῳ ζήτημα σπουδαῖον διὰ πᾶν
πεπολιτισμένον κράτος.

»Δὲν ἀναχωρῶ εἰς Γαλλίαν, προσκα-
λουμένη, ὡς ἐγράφη, ἵνα διευθύνω ἐν
Παρισίῳ Λύκειον, ἀλλ' ἵνα εἰσέλθω εἰς
τὰς δύο ἀνωτάτας τῆς Γαλλίας Σχολάς,
τὴν ἐν Sèvres, ἣν διευθύνει ἡ χήρα τοῦ
Jules Favre, καὶ τὴν ἐν Fontenais aux
roses, ἣν διευθύνει ὁ ἰατροφιλόσοφος
Pécaut, ὡς εἶπον καὶ πρὸς τὸν κ. Ὑπουρ-
γὸν ἐν τῇ μετ' αὐτοῦ συνεντεύξει μου, ἣν
ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐπιθεωρήσεως, παρῶν
ἐν τῇ ὑπουργικῇ αἰθούσῃ, ἀφηγήθη λε-
πτομερῶς. Ἡ εἰς τὰς Σχολὰς ταύτας
εἴσοδος οὐδέποτε πρὸ ἐμοῦ ἐπετράπη
ἀλλοδαπῇ, ἐσυχωρήθη δὲ εἰς ἐμὲ παρὰ
τὰ νενομισμένα κατὰ μοναδικὴν ἐξαίρε-
σιν, τοῦτο μὲν χάριν τῶν καθηγητῶν
μου τῆς Σορβώνης, οἵτινες ἐζήτησαν τὸ
εὐεργέτημα τοῦ ὑπὲρ ἐμοῦ, τοῦτο δὲ τῇ
εὐνοίᾳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, διό-
τι εἶμαι ἡ πρώτη ξένη, ἣτις ἠξιώθη ἐν
Γαλλίᾳ, καὶ εὐδοκίμως, τοῦ διπλώματος
τῆς φιλολογικῆς Σχολῆς, ὅπερ τυγχάνει

ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τῶν παρὰ τῶν
δύο εἰρημένων Σχολῶν ἀπονεμομένων.

»Καίτοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν φιλο-
λογικῶν σπουδῶν μου ἠκροάσθην ἐπὶ ἔξ
καὶ ἡμίση συνεχῆ ἔτη τοῦ πρώτου παιδα-
γωγοῦ τῆς Γαλλίας, διασήμου δὲ καὶ ἐν
τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, Marion, εἰς οὗ τὴν
διδασκαλίαν φοιτῶσιν ὄχι πλεόν νεάνιδες
μόνον καὶ νέοι, ἀλλὰ καθηγηταί, καθη-
γήτριαι, διευθύντριαι Λυκείων, οὐ μόνον
τοῦ Παρισίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγγύς τῷ
Σηκουάνα Νομῶν, ἐρχόμενοι σιδηροδρο-
μικῶς κατὰ πᾶσαν Πέμπτην εἰς τὴν Σορ-
βώνην. Ἰστέον μάλιστα, ὅτι τὸ Ὑπουρ-
γεῖον πληρῶνει ἐτησίως πρὸς τοῦτο ταῖς
σιδηροδρομικαῖς ἐταιρίαις τὸ ἀναγκαῖ-
ον ποσόν, ἵνα κομίζωσι δωρεὰν ἐκ τῶν
ἐπαρχιῶν τοὺς ὑποψηφίους ὕφηγτάς
καὶ προλύτας πρὸς ἀκρόασιν ρητῶν τι-
νων μαθημάτων, ἐν οἷς καὶ τοῦτο.

»Καίτοι διέμεινα οἰκότροφος ἐν τοῖς
Παρθεναγωγείοις Sevigné τὸ πρῶτον,
εἶτα δὲ τῆς μαρκησίας de Barral, ἐκ τῶν
πρωτίστων τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης,
ὅπου ἀντελήφθην, πῶς λειτουργεῖ τὸ διοι-
κητικὸν μέρος τῶν οἰκοτροφείων· καίτοι
εἰργάσθην ἐν τῷ Παιδαγωγικῷ Μουσείῳ
τοῦ Παρισίου, θεωρῶ ὡς εὐτύχημα διὰ
τὴν μέλλουσαν ἀποδοχίαν μου καὶ
ἐγγύην περὶ ἀπροσκόπτου ἐπιτυχίας, τὸ
νὰ παραμείνω ἐντὸς τῶν τελειότερων
τῆς Εὐρώπης ἐκπαιδευτηρίων θηλέων
καὶ πλησίον τοιούτων ἐξόχων διευθυ-
νῶν καὶ ἐξασκηθῶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ
διοικεῖν καὶ εἰς τὴν καθόλου διεύθυνσιν
τῆς διδασκαλίας.

»Κατὰ τὴν δίμηνον ἐνταῦθα διαμονὴν
μου νομίζω, ὅτι ἀντελήφθην καλῶς, πῶς
ἐκπαιδεύεται παρ' ἡμῖν τὸ γυναικεῖον
φύλον, εὐρίσκουσα δὲ τοῦτο πολὺ ἀνε-
παρκές, νομίζω, ὅτι δὲν θά ἦτο ἀνωφελές
νὰ εἶπω ἔστω καὶ δι' ὀλίγων, πῶς ἐν
Γαλλίᾳ λειτουργεῖ ἡ ἐκπαιδευτικὴ μη-
χανὴ ὑπὲρ τῶν θηλέων.

»Ἀπὸ τοῦ 1870 ἡ Γαλλικὴ Δημοκρα-
τία, θεωροῦσα τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευ-
σιν ὡς τὸ πρῶτον μέλημά της—ἀφοῦ ἡ
γερμανικὴ νίκη ὠφείλετο, ὡς ἐρρήθη,
ὄχι εἰς τὰ γερμανικὰ ὄπλα, ἀλλ' εἰς τοὺς
Γερμανοὺς διδασκάλους (instituteurs)—

κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν καὶ πᾶσαν φροντίδα, ἵνα ἐξαφανίσῃ τέλεον τὴν ἡμιμάθειαν τοῦ γυναικείου φύλου· σήμερον δὲ καυχᾶται ἐπὶ τοῖς καρποῖς τῶν κόπων αὐτῆς καὶ τῶν θυσιῶν. Τίνι τρόπῳ κατώρθωσεν ὅμως τοῦτο; Διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς πράγματι ἐκτελουμένης ἐκπαιδύσεως, διὰ τῆς καταργήσεως τῶν σχολικῶν ἐιδικῶν προνομίων, ἅτινα τῶν μὲν προνομιούχων Σχολῶν χαλαροῦσι τὸ φιλοπρόοδον, τῶν δὲ μὴ ἀποπνίγουσι τὴν ἀμιλλαν, διὰ τῆς καταρτίσεως διδασκαλισσῶν καὶ καθηγητριῶν τῆς πρώτης καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδύσεως. Πρὸς τοῦτοις ἐνομοθετήθησαν συμβούλια τῆς πρώτης καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδύσεως ὡς καὶ τῆς ἀνωτάτης ἢ πανεπιστημιακῆς, συγκροτούμενα ὑπὸ καθηγητῶν πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ὑπὸ τῶν γεν. ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως, τῶν τμηματάρχων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τῶν ὑπουργικῶν συμβούλων, τοῦ ἀντιπρυτάνεως καὶ τοῦ πρυτάνεως, τοιοῦτος δὲ ἐν Γαλλίᾳ εἶναι αὐτὸς ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

»Ὑφ' ἀπάντων ὁμοῦ διασκεπτομένων καταρτίζονται τὰ προγράμματα καὶ δημοσιεύεται τούτων τοσοῦτος ἀριθμὸς ἀντιτύπων, ὥστε πᾶς μαθητῆς καὶ πᾶσα μαθήτρια νὰ ἔχῃ πρὸς ὀδηγίαν ἕν. Δις τοῦ ἔτους, κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ Νοέμβριον, καθηγηταὶ πάσης τάξεως καὶ τινες καθηγήτριαι διακεκριμένοι, ὑπὸ τοῦ ἀντιπρυτάνεως ἐκλεγόμενοι, συγκροτοῦσι τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐπιτροπᾶς ἐξεταστικᾶς, αἵτινες ἐδράζουσαι ἐν τοῖς Δημαρχείοις τῶν πρωτευουσῶν τῶν Νομῶν δοκιμάζουσι κατὰ σειρᾶς (par séries) τὰς μαθητρίδας τὰς ἐκ πασῶν τῶν πόλεων τῆς οἰκείας νομαρχιακῆς περιφερείας προερχομένας.

»Καὶ βλέπει τις τότε συρρεούσας ἀπανταχόθεν νέας εἰς τὰς αἰθούσας τῶν ἐξετάσεων, διαλεγόμενας καθ' ὁμίλους, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν διακρίνομεν διδασκαλίσσας ἐνθαρρυνούσας τὰς ὑποψηφίους μετ' ἀδελφικῆς ἐντελῶς στοργῆς, καὶ ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπὶ τῆς φυσιολογίας αὐτῶν ἐξωγραφισμένην προσδοκίαν, διότι τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικά Σχο-

λεῖα, ἅτινα αὐταὶ ἀντιπροσωπεύουν, ἀναμένουσι τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς ἐργασίας των ἐκ τοῦ πλείονος ἢ ἐλάττονος ἀριθμοῦ τῶν γινομένων δεκτῶν μαθητριῶν των. Προκύπτει ἐντεῦθεν μεταξὺ τῶν Σχολείων τοῦ Νομοῦ σφοδρὰ πλὴν εὐγενῆς ἀμιλλὰ καὶ ἡ ἀναγκαία αὐτῆς συνέπεια, ἡ πρόοδος. Καὶ ἀπονέμονται ταῖς ἐπιτυχούσαις εἰς τὰ μαθήματα τῆς πρώτης ἐκπαιδύσεως δύο διπλώματα, τὸ στοιχειῶδες (brevet élémentaire) καὶ τὸ ἀμέσως μετ' αὐτό (brevet supérieur), ἀνώτερον καλούμενον. Τὰ Σχολεῖα, ἐν οἷς παρασκευάζονται αὐταὶ, πρὸς τὸ Ἀρσάκειον περίπου ἀναλογοῦντα, καλοῦνται Σχολεῖα τῆς στοιχειώδους καὶ ἀνωτέρας πρώτης Ἐκπαιδύσεως.

»Ὑπεράνω τῶν Σχολείων τῆς πρώτης ἐκπαιδύσεως εἰσὶ τὰ Κολλεῖα καὶ τὰ Λύκεια, δημόσια πάντα, ἐν οἷς χορηγεῖται ἡ μέση λεγομένη ἐκπαίδευσις. Αἱ περατοῦσαι τὰς σπουδὰς τῆς μέσης ἐκπαιδύσεως, ὑπὸ πολυμελοῦς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς ἐξεταζόμεναι ἐν τῷ οἰκίῳ Λυκείῳ, ὅχι δὲ ὑπὸ τῶν διδασκάντων αὐτὰς καθηγητῶν, λαμβάνουσι τὸ πτυχίον de fin d' études, τὸ τῆς περατώσεως τῶν σπουδῶν.

»Ἡ Γαλλικὴ Βουλὴ μετὰ μακρὰν καὶ πεισματώδη συζήτησιν, ἐν ἣ ἀντηλλήγησαν καὶ διυλίσθησαν πᾶσαι αἱ περὶ γυναικείας ἐκπαιδύσεως ἰδέαι καὶ γνώμαι, τὸ μὲν ἵνα ἀσφαλίσθῃ τὸ ἐμβριθές τῆς πρώτης καὶ μέσης ἐκπαιδύσεως, τὸ δὲ ἵνα ἀνοίξῃ εὐρὺ στάδιον προσήκον τῇ γυναικείᾳ φύσει καὶ ἀξιοπρεπείᾳ, ἐνομοθέτησε τὴν ἴδρυσιν δύο ἀνωτάτων Σχολῶν, τῆς ἐν Sèvres καὶ τῆς ἐν Fontenais aux roses. Ἐξ ἀπάσης τῆς Γαλλίας νέαι ὑποστᾶσαι τὰς τῆς πρώτης καὶ μέσης ἐκπαιδύσεως ἐξετάσεις προετοιμάζονται αἱ μὲν εἰς τὰ φιλολογικά, αἱ δὲ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ προσέρχονται εἰς διαγωνισμόν. Ἐκ τῶν 250-300 περίπου διαγωνιζομένων κατ' ἔτος γίνονται περὶ τὰς 20 μόνον δεκταὶ δι' ἑκάτερον τῶν ἀνωτάτων τούτων διδασκαλείων. Αἱ ἐπιτυχούσαι ἐνδιαιτῶνται ἐν ταῖς Σχολαῖς ταύταις καὶ ἐκπαιδεύονται ὑπὸ τῶν ἐγκριτοτέρων καθηγητῶν

της Σορβώνης και της Ecole Normale δαπάναις του κράτους επί μίαν ολόκληρον τριετίαν. Είς τὸ τέλος δ' αὐτῆς ὑφίστανται ἀπολυτήριον διαγωνισμὸν πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς ἑτέρας καταρτισθείσας ἰδιωτικῶς. Γίνονται δὲ τότε δεκατρεῖς, ὅσοι ὑπάρχουσι κεναὶ θέσεις, διορίζονται δὲ παρευθὺς καθηγήτριαί τῶν Σχολῶν τῆς πρώτης καὶ μέσης ἐκπαιδύσεως, καθόσον ἡ Κυβέρνησις καὶ αὐταὶ συνάπτουσιν ἀμφοτεροβαρῆ οὕτως εἶπειν σύμβασιν, καθ' ἣν ἐκεῖνη μὲν ὑποχρεοῦται νὰ μὴ τὰς παύῃ πρὶν ἢ ὑπηρετήσωσι δέκα ἔτη, αὐταὶ δὲ νὰ τὴν ὑπηρετήσωσιν ἐπ' ἴσον χρόνον, γενναίως πάντοτε ἀμειβόμεναι ὑπὸ τῆς θρεψάσης καὶ ἐκπαιδευσάσης αὐτὰς Κυβερνήσεως. Οὕτω δὲ αἱ θυγατέρες τῆς Γαλλίας ἀνατρέφονται καὶ παιδεύονται ὑπὸ γυναικῶν καὶ ὄχι ὑπ' ἀνδρῶν, οὓς πεφωτισμένη καὶ πατρικὴ Κυβέρνησις προέκρινε ν' ἀπαλλάξῃ τῶν παρθηναγωγείων.

»Ἐκ τῆς βραχείας ταύτης ἐκθέσεως τοῦ ἐν Γαλλίᾳ περὶ τελείας παιδείσεως κρατοῦντος συστήματος ἐξάγονται τρεῖς τινὰ: ἡ παροχὴ τῶν διπλωμάτων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, λαμβανούσης πάντα τὰ μέτρα ἀμερολήπτου ἀπονομῆς καὶ ἡ ἀρνήσις ἀποκλειστικοῦ προνομίου ὑπὲρ τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐκπαιδευτηρίου· ἄμιλλα τῶν δημοσίων Σχολείων καὶ Λυκείων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων πρὸς κατάρτισιν ἀρίστων ὑποψηφίων· τέλος μέριμνα τῆς πολιτείας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τῇ γυναικὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν τῷ οἴκῳ διὰ σκοπίμου ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδύσεως, καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ διὰ δικαίας ἀπονομῆς τῶν ἐδρῶν εἰς τὰς ἀξίας πρὸς ταύτας συγκροτηθείσας· διότι τὰ ἐκπαιδευτήρια οὔτε Γηροκομεῖα οὔτε Πρυτανεῖα τυγχάνουσιν, αἱ δὲ θέσεις τῶν διευθυντριῶν, ὑποδιευθυντριῶν καὶ καθηγητριῶν δὲν ἔχουσι προορισμὸν τὴν διατροφήν ἀτόμων, ἀλλὰ τὴν τῆς νεολαίας ἐκπαιδεύσιν καὶ ἀνατροφήν, αἵτινες ἀμφοτέραι δέον νὰ φέρωσι τὸν τύπον τοῦ ἐθνισμοῦ.

»Λόγου ὧδε περὶ ἐθνισμοῦ γενομένου ἀναφέρω τὸ ἐξῆς γεγονός· ὅτε ἐσχάτως δύο ἐκ Βελγικῆς ἀδελφαί, ἐφωδιασμέναι

δι' ἴσου πρὸς τὰς Γαλλίδας διπλώματος, διωρίσθησαν εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Vitry, ὁ γαλλικὸς τύπος ἐξεμάνη καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ ξένοι ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει», καὶ «Νὰ προσλαμβάνωμεν τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν», ἔγραψεν ἄρθρα, δι' ὧν ἐπῆλθε σφοδρὸς κατὰ τῆς φιλοπροσωπίας τῶν διορισάντων, διότι, κατὰ μέρος ἀφιεμένων τῶν λοιπῶν λόγων τῶν ἀντιστρατευομένων κατὰ τῆς προσλήψεως ξένων, αἱ ἰθαγενεῖς, ὡς παρετήρει ὀρθῶς, δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐκβιάσωσιν ἑαυτάς, ἵνα ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς μαθητρίδας αὐτῶν αἰσθήματα πατριωτικά.

»Παρ' ἡμῖν, ἀφοῦ ἡ πολιτεία δὲν μεριμνᾷ περὶ τελείας πρώτης τοῦλάχιστον ἐκπαιδύσεως, ἀρκουμένη εἰς τὴν κατωτάτην δημοτικὴν, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ὅστις ὠφείλει ἐν παντὶ κοινωνικῷ ζητηματι φωτίζων τὸ κοινὸν νὰ ἦ κέντρον πρὸς τὸ συμφέρον, μάλιστα δὲ παντὸς ὅ,τι ἀσύμφορον, καὶ οἱ κατὰ καιροὺς Ὑπουργοί, οὐδέποτε ἐσκέφθησαν, ὅτι εἶναι ἐντροπὴ τὸ ἐν καὶ μόνον κάπως ἐθνικὸν ἀνώτερον Παρθηναγωγεῖον νὰ ἔχη ἐπὶ κεφαλῆς ἀλλοδαπούς. Ἐὰν μέχρι τοῦδε ἔσχεν Ἑλβετίδα, ἔχη δὲ νῦν Γερμανίδα, αὐρίον θὰ ἔχη πιθανῶς Ἀγγλίδα ἢ Ρωσίδα καὶ μεθαύριον Βουλγαρίδα, διότι αἰτία τῆς τοιαύτης καταστάσεως καὶ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἦν καὶ ἔσεται ἡ ἔλλειψις ἐθνικῆς φιλοτιμίας, καθόσον τῶν προσόντων πάσης διευθυντρίας ἐκπαιδευτηρίου ὄντων αὐστηρᾶς ἠθικῆς, ἀρτίας ἐκπαιδύσεως, ἀμφέβαλλέ τις ποτέ, ὅτι εἶχομεν Ἑλληνίδας τὸσον τοῦλάχιστον ἠθικὰς, ὅσῳ αἱ ἀλλοδαπαὶ αὐταί, τὸσῳ δ' ὀλίγον πεπαιδευμένας, ὅσον ἐκεῖναι;

»Ἄν δὲ παρ' ἡμῖν, παρὰ τὰ γινόμενα εἰς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα κράτη, ἔχῃσι χρεῖαν ἀπλῶς φιλοστόργου ἐπιμελητρίας, ὑπάρχουσι ἑλληνοπρεπεῖς, πλήρεις φίλτρου καὶ ἐνάρετοι χήραι καὶ θυγατέρες ἀνωτάτων στρατιωτικῶν, δικαστικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἀνδρῶν προσενηγκόντων τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας, πρὸς ἃς αἱ ξένοι δὲν δύνανται νὰ ὑποστῶσι τὴν σύγκρισιν, καὶ μάλιστα ὄχι εὐποροὶ. Ἐν τοιαύτῃ ἄρα περιπτώ-

σει ταύτας ἔδει κατὰ καθήκον νὰ προτιμῶσι. Νομίζω δέ, ὅτι οὐδεις ἐχέφρων ἀξιοί νὰ φανῆ ἀγαθώτερος τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος: οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις».

»Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς συστάσεως τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας τῷ 1836 ἠδύνατο κάπως νὰ δικαιολογηθῆ ἡ πρόσληψις ἀλλοεθνῶν, διότι μόλις ἐξηρχόμεθα τῆς δουλείας, ἀλλ' ἀφοῦ λειτουργεῖ 55 ἔτη, καθ' ἃ ὤφειλε νὰ παραδῶσῃ πρὸς τὸ ἔθνος πέντε γενεάς Ἑλληνίδων, ὧν πλείοι νὰ ᾧσιν ἀξίαι ν' ἀντισταθμισῶσι τὰ ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι κατὰ τοῦ ἐλληνησμοῦ παλαιόντα ξένα στοιχεῖα, εἶναι θλιβερόν νὰ συλλογίζεσθαι τις, ὅτι τὸ ἐν καὶ μόνον φυτῶριον τοῦτο δὲν κατορθοῖ νὰ ἔχῃ ἀξίαν διευθυντρίας ἐκ τῶν σπλάγγων του οὔτε δι' ἑαυτοῦ.

»Πρὸ χρόνων ἀκούω νὰ γίνηται μέγας θόρυβος περὶ παιδαγωγικῶν συστημάτων καὶ περὶ μορφώσεως μητέρων καλῶν. Καὶ ὅμως, ἐνῶς ἡ ἐπὶ δέκα ἔτη μαθητεία τῶν νεανίδων σκοπεῖ τὴν καλὴν τῶν ἀνατροφῆν, τὴν κόσμησιν δηλαδὴ τῆς κεφαλῆς τῶν μὲ τὰς ὕγεις ἰδέας τῶν καταλληλοτέρων κλασσικῶν, ἥτις κατορθοῦται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν καλλονῶν ἐκείνων, μᾶτην διεξήλθον τὰ προγράμματα τῶν διαφόρων τάξεων, οὐδαμοῦ εἶδον ἀναγεγραμμένον τὸν «Οἰκονομικὸν τοῦ Ξενοφῶντος», οὐτινος τὰ κυριώτερα μέρη πᾶσαι αἱ Ἑλληνίδες ἐν ὠρισμένῃ τάξει διδασκόμεναι ὀφείλον νὰ κατανόησωσι. Δὲν ὑπάρχει Γαλλίς, ἥτις δὲν ἀνέγνωσε μετὰ δακρῶν καὶ ἤκουσε διδασκομένην ἀπὸ σκηνῆς τὸν *Cid* τοῦ μεγάλου Κορνηλίου, ἥτις δὲν ἀγαπᾷ μετὰ θαυμασμοῦ τὴν *Chimène*.

»Δὲν εἶδον ὅμως ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς προγράμμασι τὸ ὄνομα τῆς Ἀντιγόνης, τοῦ ἰδανικοῦ τούτου τύπου τῆς γυναικός. Ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα συρρέει, ἵνα ἀκούσῃ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννον» τοῦ Σοφοκλέους, ὅταν οὗτος διδάσκηται ἐν τῷ *Théâtre Français*, καὶ ἐνῶ οἱ ξένοι ἐπισκέπται τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἀπέρχονται τοῦ ἄστεως πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωσιν εὐλαθεῖ προσκυνητεῖαν εἰς τὸν τόπον ὅ-

που ἐπλανᾶτο ὁ Οἰδίπους, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Σοφοκλῆς, ἡ Ἑλληνὶς ἀγνοεῖ ποῦ εἶναι ὁ Κολωνός. Πάντα καὶ πᾶσαν Γαλλόπαιδα ἀπὸ τῆς θρεφικῆς ἡλικίας παραλαμβάνων ὁ Lafontaine τὸν διαπλάττει βρέφος, τὸν νοθετεῖ νέον καὶ τὸν συντροφεύει κατὰ τὸ γῆρας. Οὔτε ὁ Αἰσωπος ὅμως οὔτε ὁ Βάβριος ἐπιφαίνονται ἐν τοῖς προγράμμασι. Γάλλου δὲ συγγραφέως οὐδενὸς τὸ ὄνομα εὑρον οὔτε κἂν αὐτοῦ τοῦ ἀριστοουργήματος τοῦ Fénelon «Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεανίδων», ὅπερ ὁ Κοραεὶς συνίστα τῇ κόρῃ τοῦ Καλλέργη νὰ ἔχῃ πάντοτε ὡς ἐγκόλιον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μάθησις τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἀρχεται ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν, ἀντὶ νὰ ἀρχεται ἀπὸ τοῦ νηπιαγωγείου, ὡς συμβουλεύουσι περὶ τῆς ἐκμαθήσεως τῶν ξένων γλωσσῶν κατὰ τὴν πρώτῃν παιδικὴν ἡλικίαν ἔξοχοι παιδαγωγοί, ὁ Montaigne καὶ ὁ La Bruyère. Δὲν συνάπτω πρόγραμμα, ἵνα ἐκταθῶ πλείοτερον ἐπὶ τῆς ἑλλιποῦς συντάξεως τῶν παρ' ἡμῖν προγραμμάτων, τολμῶ δὲ νὰ εἶπω, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Κοϊντιλιανός, ὁ Bossuet, ὁ Fénelon κλπ., οἵτινες ὑπῆρξαν ἀριστοὶ παιδαγωγοὶ καὶ ὡς διδάσκαλοι καὶ ὡς συγγραφεῖς παρεσκεύασαν ἄνδρας μεγάλους καὶ ἡμέρως ἀτιθάσους φύσεις, ὄχι τυρβάζοντες εἰς συγκεχυμένα πράγματα περὶ παιδαγωγικῶν συστημάτων, ἀλλὰ μεταγγίζοντες εἰς τὸν νοῦν τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπαιδευμένων πλὴν τῶν ἄλλων γνώσεων τὴν κλασσικὴν παιδείαν, ἣν εἶχον προηγουμένως οὗτοι χωνεύσει.

»Καὶ ἐπειδὴ ἔφθασα νὰ ὀνομάσω τὰ παιδαγωγικὰ συστήματα, θὰ ἀναφέρω καὶ ἐν ἐκφραστικῶν ἀνεκδοτῶν, ὅπερ μοι διηγήθη ὁ σοφὸς Ἕλληνας κ. Παγκαθῆς: «Ὅτε οὗτος ἦτο πρέσβυς ἐν Βερολίνῳ, παρεκλήθη νὰ συστήσῃ δύο Ἑλληνίδας ὑπὸ τοῦ Ἀρσακείου εἰς Γερμανίαν σταλείσας πρὸς σπουδὴν τῆς νέας παιδαγωγικῆς μεθόδου. Ὁ σεβαστὸς γέρων ὀδηγεῖ αὐτὰς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ὅπου ἐξηγεῖ τί αὐταὶ ἐξήτουν, ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος ὅμως τῷ παρετήρησεν, ὅτι οὐδεμίαν εἶχε γνῶσιν περὶ διδασχῆς ἐν Γερμανίᾳ νέου συστήματος παιδαγωγικοῦ.

»Εγράφη, ὅτι ἐκπατρίζομαι, ὡς μὴ οὐσως θέσεως ἐν τῇ πατριδί μου δι' ἐμέ. Οὐδέποτε διενεώθη τιοιούτων τι. Μὲ ἀναγκάζει δὲ τοῦτο, ὑπὸ πατριωτικοῦ αἰσθήματος θεβαίως γραφέν, νὰ θίξω λεπτόν ζήτημα, διότι πρέπει νὰ ὁμιλήσω περὶ ἑμαυτῆς καὶ τὸ ἐγὼ εἶναι μισητόν. Ὅταν ὅμως τὸ ἐγὼ θέτῃ ἑαυτὸ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς παιδείας, ἀρτίως πρὸς τὸ διὰ πάσης θυσίας συγκροτηθέν, δύναται νὰ ὁμιλῇ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς λογικῆς, ἀποβάλλον πᾶσαν προσποιημένην μετριοφροσύνην καὶ πᾶσαν ψευδῆ λεπτότητα.

»Ἀφοῦ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις ἀνατροφή μου ἐθεωρήθη περατωθεῖσα, οἱ γονεῖς μου μὴ ἔχοντες ἀνάγκην πορισμοῦ χρημάτων τῆς ἡμῆς ἐργασίας οὔτε στοχασθέντες ἕνεκα τῶν ἐρριζωμένων ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν προλήψεων ὄχι ἐντελῶς ἀθασίμων, νὰ μὲ κάμωσι κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον διδασκάλισαν, μ' ἐκράτησαν κατ' οἶκον. Ἐκεῖ ὑπὸ τὸ φιλόστοργον ὄμμα ἐκλεκτῆς μητρός, ἥτις μοὶ ἄφηνεν ὄλον τὸν χρόνον νὰ δαπανῶ εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην, δύο αἰσθήματα μὲ κατέλαθον ζωηρῶς: Ἄφ' ἑνὸς ἀηδία, διότι τῆς μελέτης μου δὲν ἔβλεπα τελικὸν σκοπὸν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τρόμος, διότι προέβλεπα τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἡ ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησις τοῦ πατρός μου, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευα, θὰ καθίστα ἀφόρητον τὴν ζωὴν μου ἄνευ ἐργασίας. Καὶ ἐνθυμουμένη τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος: «Τόξον μὲν ἐπιτεινόμενον ρήγνυται, ψυχὴ δ' ἀνιεμένη», ἀπεφάσισα νὰ ἀναζητήσω ἐμβριθῆ παιδείαν δι' ἐπιστημονικῆς παιδεύσεως καὶ δυνηθῶ λαμβάνουσα ἀρμόζουσαν θέσιν καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν περιωπὴν τοῦ πατρός μου καὶ εἰς τὸ δίπλωμα πρὸς τὸ ὠρμώμενον, νὰ ἐμπνεύσω εἰς Ἑλληνίδας διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν προγονικῶν συγγραφέων ὑψηλὰ φρονήματα καὶ αἰσθήματα εὐγενῆ, ὧν οὗτοι γέμουσι, ἅμα δὲ διὰ τοῦ παραδείγματός μου πείσω καὶ ἄλλας νέας, θυγατέρας τῶν καλῶν λεγομένων τάξεων, ὅπως, ἐννοήσασαι οἷον τὸ ὕψος τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος, ὅταν δεόντως πρὸς τοῦτο παρασκευάζωνται καὶ εὐσυνειδή-

τως τὸ ἐξασκῶσι, στέργωσι καὶ αὐταὶ πρὸς ἀρτίαν ἐκπαίδευσιν καὶ δέχονται διδασκαλικὰς ἔδρας καὶ οὕτως ἡ διδασκαλία παύσῃ πλέον νὰ ἦ εἰς χεῖρας ἀκαταλλήλους—λέγω ἀκαταλλήλους, οὐδαμῶς ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν προλήψεων, ἃς ἐρριζώσεν ἡ κοφότης καὶ ἡ ἀμάθεια, τὸναντίον ἀποστρέφομαι τὰς μισητάς κοινωνικὰς διακρίσεις—ἀκαταλλήλους, διότι ἀγνωῶ καὶ ἐγὼ, πῶς ἡ διδασκαλία ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς τῆς περιωπῆς, εἰς ἣν φύσει ἀνήκει, ἐξέπεσεν εἰς ἀπλῶς θιοποριστικὸν ἔργον καὶ ἀντὶ νὰ γίνωνται διδασκάλισσαι μόνον πρόσωπα ἐξ ἐμφύτου πρὸς παιδαγωγίαν ἀγόμενα ζήλου καὶ δι' ἰδιοφυίας πρὸς τοῦτο πεπροικισμένα, τὸ ἐπάγγελμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζητεῖται ὡς μέσον θεραπείας ὕλικῶν ἀναγκῶν.

»Ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἠγωνιζομένη νὰ νικήσω τὰ ἐκάστοτε διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐπιπροσθούντα κωλύματα, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπέρρεον ἐξ ἀποτροπῶν τινῶν λεγομένων φίλων, οἵτινες παρίστων τὸ ὑπ' ἐμοῦ μελετώμενον ἐπιχείρημα ὡς ναυάγιον ἀσφαλές καὶ ἐκλόνιζον κατὰ σιγμάς τοὺς γονεῖς μου. Δι' ὄχι ὀλιγωτέρων ἀγῶνων κατώρθωσα διὰ τοῦ πατρός μου νὰ πεισθῶσι δέκα καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν Γυμνασίων ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς Γυμνασιάρχου νὰ μὲ δοκιμάσωσιν εἰς τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα καὶ μοὶ δώσωσιν εἶδος γυμνασιακοῦ ἀπολυτηρίου. Τέλος ἔφθασεν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἠσπάσθην τὸν πατέρα μου καὶ μοὶ ἔδωκε τὴν εὐχὴν του, τὸ ἀτμόπλοιον ἐξεκίνησε καὶ ὀλίγας ὥρας θραδύτερον, ὅτε ἀπεμακρυνόμεθα τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ εἶδον ἑμαυτὴν ἄτομον, μεταξὺ δύο ἀπείρων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ πίπτουσα νύξ μοὶ ἀφῆρει καὶ τὴν θέαν τῶν ἑλληνικῶν ἀκτῶν, ἡ ψυχὴ μου περιλυπὸς ἐνεθυμήθη τὸν στίχον τοῦ Βύρωνος: «γενεθλία μου γῆ, καλὴν νύκτα».

»Ὅκτώ μετὰ ταῦτα ἡμέρας εἰσηρχόμην εἰς τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐλὴν τῆς παλαιᾶς Σορβῶνης. Ἐν Παρισίῳ πάντες μὲ ἀπεθάρρυναν. Ἴσως δὲ δὲν εἶχον καὶ ἐντελῶς ἄδικον, διότι τὰ γαλλικά, τὰ ὁποῖα ἐγίνωσκον, πρὸς ἐκεῖνα τὰ

όποια απαιτούνται ήσαν μηδέν, δέν ἐγνώριζον δέ οὐδὲ λέξιν λατινικήν. Παραλείπω καὶ ἄλλας ἐλλείψεις, ἅτε μᾶλλον ἐπουσιώδεις. Ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς μου παρῆλθον ἕξ καὶ ἥμισυ ἔτη, καθ' ὃ ἡ 5η καὶ 6η πρωϊνὴ ὥρα μὲ εὖρον πολλακίς πρὸ τῶν βιβλίων μου. Ποσάκις δέν κατέπιον μὲ τὴν τροφήν μου τὰ δάκρυά μου..., διότι οἱ Λευῖται τῆς Σορβῶνης, ἧτις εἶναι μία ἐν τῷ κόσμῳ, εἶναι ζηλότυποι τοῦ διπλωμάτου τῶν, ὅθεν καὶ ἀπέβη αὐτὸ περιπούδαστον οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ. Εἶχα συμμαθητάς, οἵτινες ἀπερρίφθησαν ἕως ἐπτάκις πρὶν ἢ γίνωσι προλύται. "Ἐλλην εἰς μόνος ἠξιώθη ἐν τῷ τμήματι τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ τίτλου τούτου, ἵνα ὅμως τὸν ἐπιτύχη, ἐδέησε, καίτοι ἦτο ἀριστοῦχος διδάκτωρ τοῦ παρ' ἡμῖν Πανεπιστημίου, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπότροφος αὐτοῦ, νὰ ἐργασθῆ καρτερικῶς ἕξ ὅλους ἐνιαυτούς ἐν τῇ Σορβῶνῃ." Ἄλλος "Ἕλλην, διδάκτωρ ἐπίσης τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, χρηματίσας δὲ καὶ καθηγητῆς Γυμνασίου ἑλληνικοῦ ἀγωνίζεται πρὸ ἐπτά ἐτῶν ἐν Παρισίοις, ἵνα γίνῃ προλύτης καὶ εἰσέτι δέν τὸ κατάρθωσε.

»"Ὅτι τὰ ἐλατήριά μου ἦσαν οἷα ἐξέθηκα αὐτά, ἤκιστα ἰδιοτελῆ, δύο γεγονότα τὸ μαρτυροῦσι. Καὶ ὅτε πρὸ πέντε ἐτῶν ἐζητήθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Παλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἀντικαταστήσω τὴν κ. Σαπφῶ Λεοντιάδα ἀπερχομένην, ὁ πατήρ μου ἠρνήθη νὰ μὲ ἐπαναφέρῃ, διότι ἐγίνωσκεν, ὅτι ἐκπαιδευτηρίου ὀφείλει νὰ προΐσταται πεπαιδευμένη γυνή, ὅπως δύνηται νὰ κρίνῃ περὶ τῆς εὐστόχου καὶ ἐμβριθοῦς διδασκαλίας τῶν ἐν τῷ προγράμματι ἀναγκαζομένων μαθημάτων καὶ ἐφοβεῖτο, μὴ ἀπετύγχανον. Οὐδεὶς δὲ ἄγνοεῖ, ὅτι ἐκ τῶν κυρίων καθηκόντων πάσης ἀληθοῦς διευθυντρίας εἶναι καὶ ἡ ἐπιβλέψις αὕτη. Καὶ τώρα, ὅτε ὁ δήμαρχος Πειραιῶς ὀρμώμενος πρὸς ἐκτέλεσιν ὑψηλοῦ σκοποῦ καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ὑψώσῃ διὰ παντός μέσου καὶ διὰ πάσης θυσίας τὸ ἐν Πειραιεὶ ἑλληνικὸν τῶν θηλέων Σχολεῖον εἰς περιωπὴν

τελείου καὶ αὐτοτελοῦς Παρθεναγωγείου μοὶ προέτεινεν ἐπανειλημμένως ν' ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν καὶ διοργάνωσιν τούτου, ἠρκέσθη ἕνεκα τῶν λόγων, οὓς ἐξήνεγκα ἀρχομένη, νὰ εὐχαριστήσω αὐτῷ καὶ τὸν συγχαρῶ διὰ τὴν ροπήν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν, ἧτις γενήσεται θεαίως τοῖς Πειραιεῦσι πρόξενος πολλῶν εὐεργεσιῶν. Συνηγόρησα δὲ παρὰ τῷ ἐλθόντι ἐκ μέρους τοῦ κ. Δημάρχου καθηγητῆ θερμῶς ὑπὲρ τῆς προσλήψεως τῆς δεσποινίδος Μπουκοβάλα, τὴν ὁποίαν δέν γνωρίζω προσωπικῶς, ἐθεώρησα ὅμως κατάλληλον καὶ λόγῳ τῆς ὑπερόχου σχετικῆς ἐκπαιδευσεῶς τῆς καὶ λόγῳ τῶν οἰκογενειακῶν αὐτῆς παραδόσεων, ἰδίᾳ δὲ λόγῳ ὀφειλομένης ἐνθαρρύνσεως εἰς τὰς φιλοτίμους ἐργασθείσας νεάνιδας.

»Ἐσκέφθη πάντοτε, ἔγραφεν ὁ Leibnitz, ὅτι ἡδύνατο νὰ μεταρρυθμισθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐὰν μετερρυθμίζετο ἡ γυναικεία ἀνατροφή. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι παντοῦ, ὅπου ἡ ἀνατροφή ἡμελήθη, ἡ πολιτεία ὑπέστη προσβολὴν ὀλεθρίαν. Τέλος ὁ Montaigne φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀνατροφή κάμνει πλειοτέρας τιμίας γυναῖκας ἢ ἡ φύσις. Καὶ ὁ Say ἰσχυρίζεται, ὅτι διὰ τῆς ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνατροφή τῶν ἀνδρῶν. Μία λοιπὸν ἀγνή πατριώτις, ὅταν γινώσκῃ ὅλα αὐτά, δέν ἐκπατρίζει ἐκουσίως ἑαυτήν. "Ὡστε οὔτε ἐγώ, ἧτις ἔχω καὶ πατρικὰς παραδόσεις, διανοήθη ποτὲ νὰ ἐκπατρισθῶ. Οὕτως ἀπερχομένη ἐκ δευτέρου εἰς δοκιμασίαν σκληρὰν, ἵνα ἐπανέλθω ὡς οἶόντε χρησιμώτερα καὶ προσφέρω τὰς δυνάμεις μου πάσας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους, μὲ πνεῦμα πάντοτε πρῶον, ἀποθλέπουσα εἰς ἐν ἀποκλειστικῶς, νὰ συντελέσω πρὸς ὀργάνωσιν ἀνατροφῆς καὶ παιδευσεως ἔθνικῆς καὶ κατάρτισιν διδασκαλισσῶν ἐπαρκῶν νὰ ματαιώνωσι τὰς ἀνθελληνικὰς ἐνεργείας τῶν σχολείων, δι' ὧν αἱ πολιτικά καὶ θρησκευτικά προπαγάνδαι ὑποσκάπτουσι τὴν ἔθνικὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπαρξίν».

ΝΙΚ. ΠΙΖΑΝΙΑΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1971

ΜΕ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

«ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ... ΕΤΟΣ 2000 Μ.Χ.»

Ἡ εἶδησις ἀναφέρει: «Ἐτοιμάζεται ἓνα «Πρόγραμμα Ἐυρώπη ἔτος 2000», πὺν περιλαμβάνει: α) πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως, β) κοινωνικὲς ἐπιστῆμες καὶ βιομηχανία, γ) πολεοδομία καὶ δ) ἀγροτικὸς κόσμος».

***

Τὸ σχέδιο συζητήθηκε στὶς Βρυξέλλες σὲ μιὰ μεγάλη δημοσία συνάντησι ἀνάμεσα σὲ ἐκπροσώπους διαφόρων ἐυρωπαϊκῶν ὀργανώσεων, ἐκπαιδευτικῶν καὶ κοινωνιολόγων. Οἱ ἀπόψεις πὺν ἀναπτύχθηκαν στράφηκαν στὸν κοινωνικὸ καὶ μορφωτικὸ τομέα τοῦ ἀνθρώπου...

Κάποιο ὅμως ἄλλο «Πρόγραμμα Ἐυρώπη» ἢ σωστότερα «πρόγραμμα ἀνθρωπότητος 2000 μ.Χ.»... λησμονήθηκε ἢ ἂν κάτι ἀκούσθηκε γι' αὐτό, ἦταν τόσο ἄτονο, τόσο φτωχό, πὺν ἴσως κανεὶς δὲν τὸ πρόσεξε... Εἶναι ὅμως ἡ Βάσις γιὰ τὰ νιάτα τῆς σήμερον, πὺν θὰ εἶναι οἱ ὄρμιοι τοῦ 2000 μ.Χ. καὶ θὰ ἐφαρμόσουν... τὸ «Πρόγραμμα Ἐυρώπη»!...

Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξη μιὰ σωστὴ «δημιουργικὴ πρόβλεψις», ἔστω κι' ἂν ὅλα τὰ περιλαμβάνη, ἂν παραμεριζῆ τὸ

«ὄν οὐκ ἄνευ», τὴν Βάσι γιὰ νὰ πετύχη κάθε καλὸ, μελετημένο πρόγραμμα! Ἄν δηλαδή παραβλέπη τὰ στοιχεῖα πὺν δημιουργοῦν τὸν ἠθικὸ ἄνθρωπο.

***

«Πρόγραμμα 2000 μ.Χ.» σημαίνει πρῶτα ἀπ' ὅλα πνευματικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν τριακονταετία, πὺν μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸ 2000! Μὰ πὺν ἓνα τέτοιο πρόγραμμα μελετημένο, γενικὸ... παγκόσμιο. Προσπάθειες γίνονται ἀπὸ ἄτομα καὶ ὀμάδες, μὰ κάτι τὸ πλατύ... δὲν βλέπουμε...

Ὡστόσο καὶ τὸ ὅτι νοιώθουμε, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς καὶ περισσότερο τὴν ἀνάγκη ἐνὸς πνευματικοῦ προγράμματος, κάτι εἶναι. Εἶναι ἓνα πρῶτο βῆμα.

Δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ μείνουμε σ' αὐτὴ τὴν διαπίστωσι. Στὸ νέο χρόνον πὺν μπαίνουμε ἄς προχωρήσουμε στὴν πραγματοποίησί του. Σὰν ἄτομα, σὰν ὀμάδες ἄς ἐπιχειρήσουμε νὰ τοῦ δώσουμε «σάρκα καὶ ὄστα».

Μιὰ δύσκολη ἐπιχείρησις στὸ ὑλιστικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς μας...

Μὰ κάθε προσπάθεια ἀναγεννητικὴ, ἀνυψωτικὴ, δύσκολη δὲν εἶναι;

Ι. Γ. Α.

ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ

ΟΙ ΣΚΛΑΒΟΙ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΥ

Τόσο στην Ευρώπη, όσο και στην 'Αμερική, αλλά και σε κάθε πλάτος και μήκος του πλανήτη μας, τὸ χρυσάφι δὲν κανονίζει μόνο τις σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ και ἀποτελεῖ τὸν γνώμονα τῆς ἀξίας τοῦ καθενός.

Στὴν 'Αμερική, τὸ πρῶτο πού σε ρωτᾶνε εἶναι... πόσα δολλάρια βγάζεις! «Εἶναι ἕνας σπουδαῖος ἀνθρώπος και ἡ κατὰθεσίς του ἔχει μεγάλη σημασία, ἔλεγε στὸ δικαστήριο 'Αμερικανὸς δικηγόρος. Πρέπει νὰ τὸν πιστέψτε, γιατί κερδίζει... ἑκατὸ χιλιάδες δολλάρια τὸν χρόνον»!

Ξένος χιουμορίστας ἰσχυρίσθηκε ὅτι ἀκόμα και τὸ πένθος τους οἱ 'Αμερικανοὶ τὸ ἔχουν μετουσιώσει σε δολλάρια. Στὶς κηδεῖες οἱ ἔξυπνοὶ ἐπιχειρηματίες ἔχουν ἀπαλλάξει, λέει, τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τοῦ μακαρίτη νὰ κλαῖνε, ἀναλαμβάνοντας, ἔναντι δολλαρίων, νὰ χύσουν οἱ ἴδιοι τὰ ἰσόποσα δάκρυα, πού ἀπαιτεῖ ἡ κοινωνικὴ θέσι τοῦ κηρευομένου. Ὑπάρχουν εἰδικοὶ ὑπάλληλοι στὰ γραφεῖα κηδεῶν, πού ρυθμίζουν τὸ πένθος τους ἀνάλογα με τὴν ἐπιθυμία—και φυσικὰ τὴν πληρωμὴ—τῶν συγγενῶν...

***

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν χιουμοριστικὴ ἀποψη τοῦ θέματος, νὰ ὅτι τὸ χρῆμα ἐπεκ-

τείνει τὴν κυριαρχία του σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος. Ὁ νέος ἐκλέγει τὸ ἐπάγγελμα, πού περισσότερα θὰ τοῦ δώσει. Οἱ ἐπιστῆμες ἀξιολογοῦνται με τὴν ἀπόδοσί τους σε χρῆμα. Τὰ ἐπαγγέλματα ὁμοίως. Ἡ κοινωνικὴ θέσις συχνὰ ἀπὸ τὸν πλοῦτο ἐξαρτᾶται.

Εἶναι πασίγνωστη στὴν καθημερινὴ ζωὴ ἡ παντοδυναμία τοῦ Χρυσοῦ και ἡ λαχτάρα για τὴν ἀπόκτησί του. Ζοῦμε στὴν ἐποχὴ μας ἕνα τρελλό, ξέφρενο κυνηγητὸ πίσω ἀπὸ τὸ χρῆμα.

Κάποτε αὐτὴ ἡ δίαμα παρουσιάζεται με τὸν πόθο τοῦ ξαφνικοῦ μεγάλου κέρδους. «'Αν μοῦ ἔπεφτε τὸ λαχεῖο!», «'ὰν πετύχαινα στὸ προ-πό», λένε πολλοί, πού ὀνειρεύονται και λαχταροῦν ἀπότομα ἀνεβάσματα. Προτιμοῦν ἀπὸ τὴν δύσκολη, κοπιαστικὴ ἀναρρίχηση στὴν βουνοκορφὴ, τὸ φθάσιμο μ' ἐλικόπτερο. Ἀπὸ τὸν μόχο τῆς δουλειᾶς, τὸ εὐκόλο κέρδος.

'Ἄλλους πάλι τὸ ξέφρενο κυνηγητὸ τοῦ θησαυρισμοῦ, τοὺς κάνει φοβερὰ ἀτομιστάς, ἄδικους, κλέφτες. Ἐπάνω σε πτώματα θὰ περάση ὁ ἄλλος, ἀρκεῖ νὰ κερδίση. Σ' αὐτὸν ἀπευθυνόμενος ὁ ἱερός Χρυσόστομος τοῦ λέει: «Σὺ πονᾶς, ὅταν δῆς ἕνα θηρίο νὰ κατασπαράξῃ ἕνα πρόβατο. Δὲν νομίζεις ὅμως ὅτι κάνεις κάτι κακό, ὅ-

ταν μεταχειρίζεσαι με τον ίδιο τρόπο τον αδελφό σου; Και με τέτοια συμπεριφορά νομίζεις ότι είσαι πραγματικά άνθρωπος;...».

Ἄκόμα οἱ «λάτρεις» τοῦ χρήματος σπαταλοῦν τὸ χρήμα μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ τὸ στενό τους, τὸ πολὺ, περιβάλλον. Ἔχουν κέντρο τὸν «ἑαυτούλη» τους τὰ πάντα: γιὰ τὴν ἐμφάνισί τους, τὶς διασκεδάσεις τους, τὰ πολυδάπανα γλέντια τους...

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν βλέπουν τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἀνθρώπους, οὔτε τὸν οὐρανὸ σὰν οὐρανό, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι ὅλα εἶναι χρῆμα. Ν α ἰ , δ ἔ ν κ α τ ἔ χ ο υ ν , ἀ λ λ ἄ κ α τ ἔ χ ο ν τ α ἰ ἀ π ὸ τ ὸ χ ρ ῆ μ α . Εἶναι οἱ σκλάβοι τοῦ χρυσοῦ.

***

Ὅστοςο καὶ ὁ σκλάβος τοῦ χρυσοῦ, σκλάβος εἶναι. Δυστυχισμένος συχνά, ζῆ τὴν ἀνία τῆς σκλαβιάς. Ἔλεγε ἓνας Κροῖσος πρὸ καιροῦ στοὺς δημοσιογράφους: «Μὲ νομίζουν εὐτυχισμένο, μὲ ζηλεύουν. Πόσο ὅμως πέφτουν ἔξω. Εἶμαι ἓνας αἰχμάλωτος, πού δὲν μπορεῖ νὰ κόψη τὰ δεσμά του».

Ὁ χρηματολάτρης δὲν δοκιμάζει ποτὲ τὴ γνήσια εὐτυχία. Κολυμπᾷ μέσα στὰ

πλούτη, ἀλλ' ὄχι καὶ στὴ θάλασσα τῆς γαλήνης καὶ τῆς εἰρήνης. Ἡ ψυχολογία του εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ κυνηγοῦ, πού τὸν κυνηγᾷ. Ἡ μέριμνα, πού τόσο παραστατικά μᾶς ζωγράφησε ὁ θεῖος Διδάσκαλος, εἶναι τὸ ἀγκάθι, πού τὸν τρυπάει.

***

Δὲν κολυμπᾷς εὐκόλα ἀντίθετα στὸ ρεῦμα. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ πάη κανεὶς ἀντίθετα καὶ στὴν νοοτροπία τῆς ἐποχῆς του... Πάντως, ἂν θέλῃ κάποιος νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τοῦ χρήματος τὰ δεσμά ἢ νὰ μὴ δεσμευθῆ, πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀποτινάξῃ ἢ νὰ μὴν κἀνῃ θεὸ του τὸ χρῆμα. Ν ἄ μ ἦ ν ἰ δ ο υ λ ω θ ῆ σ τ ὸ ν Μ α μ μ ω ν ᾱ .

***

Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ, πρέπει βαθεῖα νὰ νοιώσῃ ὅτι τὸ χρῆμα εἶναι— ὅπως καὶ ἴδια ἡ λέξις τὸ λέει—χρῆμα. Κάτι χρῆσιμο γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Δὲν εἶναι γιὰ νὰ στηθῆ «χρυσὸ μοσχάρι» στὴν καρδιά. Εἶναι γιὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴ ζωὴ μας καὶ νὰ δίνεται στοὺς «συνδούλους».

I. Γ. Α.

ΑΠ' ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΦΡ. ΜΩΡΙΑΚ ΜΙΚΡΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

Ἦστερ' ἀπ' τὸ διεξοδικὸ μελέτημα, πάνω στὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Φρ. Μωριάκ πού παρουσιάσαμε στὸ τεῦχος Νοεμβρίου 1970 τῶν «Ἀκτίων», δίνουμε σήμερα μιὰ μικρὴ ἀνθολογία ἀπ' τὸ ἔργο του σὲ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα, παρμένα ἀπὸ τέσσερα ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα του: ἀπ' τὴν ἐξαιρετὴ «Ζωὴ τοῦ Χριστοῦ», ἀπ' τὸ φημισμένο μυθιστόρημά του «Τερέζα Ντεκεροῦ», ἀπ' τὸ βαθυνόητο δοκίμιό του «Οἱ δοκιμασίες καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ Χριστιανοῦ» κι ἀπ' τὰ αὐτοβιογραφικὰ «Ἐσωτερικὰ ἀπομνημονεύματά» του. Ἔτσι θὰ ἔχει τὴν εὐκαιρία τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῶν «Ἀκτίων» νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ μερικές ἐκλεκτές σελίδες ἀπ' τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Φρ. Μωριάκ, ἓνα ἔργο πού διαβάστηκε πολὺ σ' ὅλο τὸν κόσμον καὶ τιμήθηκε ὅπως τοῦ ἄξιζε. Ἴσως οἱ σελίδες πού ἀκολουθοῦν, νὰ δώσουν σὲ πολλοὺς τὴν ἀφορμὴ γιὰ μιὰν εὐρύτερη γνωριμία μὲ τὸ ἔργο, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ μας.

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΣ

ΑΠΟ ΤΗ «ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ»

Σὲ ποιὸν ἀπὸ μᾶς, τὸ χάνι τῆς Ἐμ-
μαοὺς δὲν εἶναι γνώριμο; Ποιὸς δὲ θά-
δισε σ' αὐτὸ τὸ δρόμον κάποια θραυδιά,
σάν ὅλα φαίνονταν χαμένα; Ὁ Χριστὸς
εἶχε πεθάνει μέσα στὴν καρδιά μας.
Μᾶς τὸν εἶχαν πάρει: ὁ κόσμος, οἱ φι-
λόσοφοι κι οἱ πολυσπουδασμένοι, καὶ
τὰ πάθη μας. Ὁ Χριστὸς ἔπαψε πιά νὰ
ὑπάρχει γιὰ μᾶς πάνω στὴ γῆ. Τρα-
βούσαμε ἓνα δρόμον, κάποιοι ὅμως θά-
διζε δίπλα μας. Εἴμαστε μοναχοί, ἀλλὰ
καὶ δὲν εἴμαστε μοναχοί. Ἦταν νύχτα.
Νὰ μιὰ ὀρθάνοιχτη πόρτα, τὸ σκοτάδι
μέσα σ' ἓνα δωμάτιο, ὅπου ἡ φλόγα
τοῦ τζακιοῦ, δὲ ρίχνει τὸ ἀχνὸ φῶς της,
παρὰ πάνω στὸ χωματένιο πάτωμα καὶ
κάνει ν' ἀναδεύουν σκιές. Ἄ, τὸ κομ-
μένο ψωμί! Ἄ, κομμάτι τοῦ Ψωμοῦ
πού μᾶς προσφέρθηκε καὶ μᾶς ἔδωσε
ἀνακούφιση, μέσα στὴν τόση δυστυχία
μας! «Μείνον μεθ' ἡμῶν ὅτι πρὸς ἐσπέ-
ραν ἐστί...».

Ἡ μέρα πέφτει κι ἡ ζωὴ φτάνει στὸ
τέλος της. Τὰ χρόνια πού εἴμαστε παι-
διά, μᾶς φαίνονται πὼς ἀπέχουν πολὺ
περισσότερο κι ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ κό-
σμου. Ὡς πρὸς τὴ χαμένη νιότη μας,
δὲν ἀκοῦμε παρὰ τὸν τελευταῖο τρι-
γμὸ στὰ πεθαμένα δέντρα, τοῦ ἄγνω-
στου δάσους.

«...Καὶ πλησίαζαν στὸ χωριό, κατὰ
κεῖ πού πορεύονταν κι Αὐτὸς προσποι-
ήθηκε πὼς ἤθελε νὰ πάει μακρύτερα.
Αὐτοὶ ὅμως, μὲ τὶς ἐπίμονες παρακλή-
σεις τους, τὸν ἀνάγκασαν νὰ μείνει λέ-
γοντας: «Μεῖνε μαζί μας γιατί ἔρχετ' ἡ
νύχτα, ἄρχισε κιόλας νὰ νυχτώνει». Καὶ
μπήκε στὸ σπιτί τους, γιὰ νὰ μείνει
μαζί τους. Κι ἀφοῦ ζύγωσε κοντὰ στὸ
τραπέζι, στὸ πλάϊ τους, πῆρε στὰ χέ-
ρια του τὸ ψωμί, τὸ εὐλόγησε, τὸ ἔκοψε
κι ὕστερα τοὺς τὸ μοίρασε. Τότε ἀνοί-
χτηκαν τὰ μάτια τους καὶ τὸν ἀναγνώ-
ρισαν. Ἄλλὰ Κεῖνος ἐξαφανίστηκε ἀπὸ
μπροστά τους. Καὶ τότε εἶπαν, ὁ ἓνας
στὸν ἄλλον: «Στ' ἀλήθεια, ἡ καρδιά

μας δὲ φλογιζόταν μέσα μας, ἀπὸ ἕνα σφοδρὸ ἀποδομᾶς ἀργότερα, ὁ Ἰησοῦς θ' ἀποθεῖον ἐνθουσιασμό, καθὼς μᾶς μιλοῦσε στὸ δρόμο καὶ μᾶς φανέρωνε τὰ νοήματα τῶν Γραφῶν;»

Κάποιαν ἄλλη φορά, ὁ Κηφᾶς, ὁ Θωμᾶς, ὁ Ναθαναήλ, ὁ Ἰάκωβος κι ὁ Ἰωάννης, ψάρευαν. Εἶχαν καὶ πάλι γυρίσει στὴ λίμνη τους τῆς Τιβεριάδας, στὸ πλοιάριό τους, στὰ δίχτυα τους, ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ σκεφτοῦν καὶ τίς φαιμίλιες τους. «Ὁμως δὲν ἔπιαναν τίποτα. Τότ' ἕνας ἄγνωστος, τοὺς εἶπε νὰ πετάξουν τὰ δίχτυα τους πρὸς τὰ δεξιὰ κι ἔβγαλαν τόσα ψάρια, ὥστε ὁ Ἰωάννης κατάλαθ' ἀμέσως: «Ὁ Κύριος εἶναι, Κηφᾶ. Εἶναι ὁ Κύριος!» Καὶ τότ' ὁ Πέτρος, ἔπεισ' ἀμέσως στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ φτάσει τὸ γρηγορότερο, τὸν ἀγαπημένο του. Αὐτὸς θρίσκει ἐκεῖ, στ' ἀκρογιάλι. Αὐτὸς εἶναι. Κάμποσα κούτσουρα, θγάζουν καπνὸ. Στεγνώνει ὁ ἥλιος τὰ ρούχα τοῦ Πέτρου. Τότε ψήνουν τὰ ψάρια τους καὶ τρῶνε τὸ ψωμί, πού τοὺς μοιράζει ὁ Ἰησοῦς. Κι αὐτοὶ μῆτε πού τὸν ρώτησαν: «ποιὸς εἶσαι;» Ποτέ, κανένας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα βέβαιος, πὼς εἶν' Αὐτός. Ἀλλὰ ναί, Θεέ μου, Ἐσ' εἶσαι, ἀμφιβολία δὲν χωράει πὼς εἶσαι Σὺ, πού κάνεις ξαφνικά τὴν ἐρώτηση. («Α! Στ' ἀλήθεια πόσο γνωρίζουμε τὴν ἐρώτηση, ὄχι ὅμως, ἀλλοίμονο καὶ τὴν ἀπάντησή!»).

—Σίμων, γιὰ τοῦ Ἰωάννη, μ' ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπ' αὐτούς;

—Ναί, Κύριε, τὸ ξέρεις πὼς σ' ἀγαπᾶω.

—Βόσκησε τότε τὰ πρόβατά μου.

Τοῦτος ὁ διάλογος, τρεῖς φορές ἐπαναλαμβάνεται στ' ἀκρογιάλι στὴν ὄχθη τῆς λίμνης. Ὁ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται κι ὁ Πέτρος τὸν ἀκολουθεῖ. Λίγο πιὸ πίσω, ἀκολουθεῖ κι ὁ Ἰωάννης, λὲς κι εἶχε χάσει τὸν τίτλο τοῦ «πιὸ ἀγαπημένου», λὲς καὶ δὲν ὑπάκουγε ἄλλο ὁ νεκραναστημένος Κύριος, στὴν προτίμηση τοῦ τῆς καρδιάς του. Μολοτούτο, θὰ πεῖ γιὰ τὸ γιὸ τοῦ Ζεβεδαίου, λόγια περιέργα, ἔτσι, ὥστε νὰ πιστέψουν οἱ ἄλλοι, πὼς ὁ Ἰωάννης δὲν πρόκειται νὰ γνωρίσει τὸ θάνατο. Μερικὲς

μακροθυμῶν ἀποδομᾶς ἀργότερα, ὁ Ἰησοῦς θ' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τὴν ὁμάδα τῶν μαθητῶν του καὶ θὰ ὑψωθεῖ, καὶ θὰ χαθεῖ μέσα στὸ φῶς. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται, γιὰ μιὰν ὀριστικὴν ἀπομάκρυνση. Ἀπὸ τότε κιόλας, παραμόνευε ἐκεῖ πού στρίβει ὁ δρόμος καὶ πᾶει ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ στὴ Δαμασκὸ κι ἄρχισε νὰ φυλάει καρτέρι, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ Σαῦλο, τὸν ἀγαπημένο του διώκτη. Ἀπὸ τότε ὁ Θεὸς αὐτὸς θὰ παραμονεύει γιὰ τὰ πεπρωμένα κάθε ἀνθρώπου.

***

ΑΠΟ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ «ΤΕΡΕΖΑ ΝΤΕΚΕΡΟΥ»

Ἐλευθερη... Τί περισσότερο νὰ ἐπιθυμήσει; Θὰ τῆς ἦταν βέβαια πολὺ εὐκόλο, νὰ κάνει δυνατὴ τὴ συμβίωσή της μὲ τὸν Μπερνάρ. Νὰ ποιά ἦταν ἡ σωτηρία γι' αὐτὴν: νὰ τοῦ παραδοθεῖ ὡς τὰ κατάβαστά της, νὰ μὴν ἀφήσει τίποτα μὲς στὴ σκιά. Ἀπὸ τοῦτο κιόλας τὸ βράδυ, ὅτι ἦταν κρυμμένο μέσα της, νάρθει στὸ φῶς. Τοῦτη ἐδῶ ἡ λύση γεμίζει τὴν Τερέζα χαρὰ. Πρὶν ἀκόμα φτάσει στὴν Ἀρζελοῦζ, θάχει ὄλον τὸν καιρὸ γιὰ «νὰ προετοιμάσει τὴν ἐξομολόγησή της», ὅπως ἔλεγε, ἡ θεοφοβούμενη φίλη της, ἡ Ἄννα ντὲ λὰ Τράβ, τὰ Σάββατα τῶν εὐτυχησμένων τους διακοπῶν. Μικρὴ ἀδελφὴ Ἄννα, ἀγαπημένη μου ἀθῶα, τί θέση πού κατέχεις μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία! Τὰ πιὸ ἀγνὰ πλάσματα, δὲν ξέρουν σὲ τί μπλεξίματα μπερδεύονται κάθε μέρα, καὶ κάθε νύχτα, δὲν ξέρουν τί δηλητηριασμένα χορτάρια, φυτρῶνουν κάτω ἀπ' τὰ παιδικὰ θήματα τους.

Καὶ βέβαια εἶχε δίκην αὐτὸ τὸ μικρὸ κορίτσι, ὅταν ἐπαναλάμβανε στὴν Τερέζα, μαθήτριά τότε τοῦ γυμνασίου, πού ἦταν ὄλο ὀρθολογισμὸ καὶ εἰρωνεία: «Δὲν μπορεῖς νὰ φαντασεῖς τὸ ξαλάφρωμα πού νοιώθει κανεὶς, μετὰ τὴν ὀμολογία, μετὰ τὴν συχώρηση, τότε πού, ἐξαγνισμένος πιά, μπορεῖ νὰ ξαναρχίσει κανεὶς τὴ ζωὴ του μὲ καινούργιες δυ-

νάμεις». Ήταν αρκετό για την Τερέζα και μόνο ν' αποφασίσει να τὰ πει όλα, για να αίστανθει πραγματικά από τώρα, κάτι σὰ μιὰ γλυκειάν ανακούφιση: «Ὁ Μπερνάρ ἔτσι θὰ τὰ μάθει δ-λα. Θὰ τοῦ τὰ πῶ...».

Τί θὰ τοῦλεγε; Ἀπό ποιάν ὁμολογία ν' ἀρχίσει; Ἀρά γε θᾶταν ἱκανὰ τὰ λόγια, νὰ χωρέσουν ὅλη αὐτὴν τὴν μπλεγμένην ἀλυσίδα ἀπὸ ἐπιθυμίες, ἀποφάσεις, ἀπὸ ἀπρόβλεπτες πράξεις; Πῶς κάνουν ἀλήθεια ὅλοι ἐκεῖνοι πού ξέρουν τὰ ἐγκλήματά τους;... «Ἐγὼ ὁμῶς δὲν ξέρω τὰ ἐγκλήματα τὰ δικά μου. Δὲν ἤθελα νὰ κάνω αὐτὸ πού μου ἀποδίνουν. Οὔτε καὶ πού ξέρω, αὐτὸ πού πραγματικά ἤθελα. Ποτὲ δὲ μπόρεσα νὰ μάθω πού ἀπέβλεπε αὐτὴ ἢ παράφορη δύναμη, μέσα μου κι ἔξω μου: τ' ἦταν ἐκεῖνο, πού κατέστρεφε στὸ ξέσπασμά της, ἤμουν ἐγὼ ἢ ἴδια, ἔτσι πού ξμεινα κατάπληχτη...».

Μιὰ πετρελαιολάμπα πού κάπνιζε, φώτιζε τὸν ἀσπρισμένο τοῖχο τοῦ σταθμοῦ τῆς Νιζάν, καὶ μιὰ σταματημένη σκεπαστὴ ἄμαξα. (Πόσο γρήγορα ὅλα ὅσα μᾶς περιβάλλουν μεταμορφώνονται μὲς στὸ σκοτάδι!). Ἀπὸ ἴνα σταματημένο μὲς στὸ σταθμὸ τραῖνο, ἔρχονταν μουγκρίσματα καὶ ἀναστενάγματα λυπητερά. Ὁ Γκαρντέρ πῆρε τὴν τσάντα τῆς Τερέζας καὶ τὴν ἔτρωγε ξανά μὲ τὰ μάτια του. Ἀσφαλῶς ἢ γυναίκα του θὰ τοῦχε παραγγίλει: «Θὰ προσέξεις καλὰ πῶς εἶναι... Πῶς εἶναι χτενισμένη...». Γιὰ τὸν ἄμαξᾶ τοῦ κ. Λαρόκ, ἢ Τερέζα ξανᾶβρισκε μὲ τὸ ἔνστιχτό της, αὐτὸ τὸ χαμόγελο πού ἔκανε τοὺς ἄλλους νὰ λένε: «Δὲν ἀναρωτιέται κανεὶς ἂν εἶναι ὁμορφή ἢ ἄσκημη, ἀπλούστατα ἀναγνωρίζει τὴ χάρη πού ἔχει...». Τὸν παρακάλεσε νὰ πάει στὴ θυρίδα νὰ τῆς βγάλει εἰσιτήριο, γιατί φοβόταν νὰ διασχίσει τὴν αἴθουσα ἀναμονῆς, ὅπου δυὸ κολήγιες καθισμένες, μ' ἕνα πανεράκι στὰ γόνατα καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι τους, ἔπλεκαν.

Ὅταν τῆς ἔφερε τὸ εἰσιτήριο, τοῦ εἶπε νὰ κρατήσει τὰ ρέστα. Ἔσιαξε μὲ τὸ χέρι του τὸ καπέλλο του καὶ κα-

τόπιν μὲ ξαναμαζεμένα τὰ λουριά, ξαναγύρισε γιὰ τελευταία φορά, νὰ κοιτάξει κατὰ πρόσωπο τὴν κόρη τ' ἀφεντικού του.

Τὸ τραῖνο δὲν ἦταν ἀκόμα ἔτοιμο γι' ἀναχώρηση. Ἄλλοτε, τὴν περίοδο τῶν μεγάλων διακοπῶν ἢ ὅταν ξαναγύριζαν στὰ θρανία, ἢ Τερέζα Λαρόκ καὶ ἢ Ἄννα ντὲ λά Τράβ, πλημμύριζαν ἀπὸ χαρὰ, ἀπ' αὐτὸ τὸ σταμάτημα, στὸ σταθμὸ τῆς Νιζάν. Ἐτρωγαν στὸ πανδοχεῖο ἕν' αὐγὸ τηγανητὸ μὲ ζαμπόνι κι ὕστερα, κρατώντας ἢ μιὰ τὴν ἄλλη ἀπ' τὴ μέση, περπατοῦσαν σ' αὐτὸ τὸ δρόμο, ποῦταν ἀπόψε τόσο σκοτεινός. Ἄλλὰ ἢ Τερέζα, γιὰ κείνα τὰ περασμένα πιά χρόνια, δὲν τὸν βλέπει παρά σεληνοφώτιστο. Καὶ γελοῦσαν τότε, μὲ τις μακρὺς ἐνωμένες σκιές τους. Τὸ δίχως ἄλλο, θὰ μιλοῦσαν γιὰ τις δασκάλες τους, γιὰ τις συντροφίες τους, ὑπερασπίζοντας ἢ μιὰ τὸ οἰκοτροφεῖο τῆς κι ἢ ἄλλη τὸ λύκειό της. «Ἄννα...». Ἡ Τερέζα προφέρει δυνατὰ τ' ὄνομά της, μὲς στὸ σκοτάδι. Γι' αὐτὴν ἔπρεπε πρῶτα νὰ ρωτήσῃ τὸν Μπερνάρ. Στ' ἀλήθεια αὐτὸς ὁ Μπερνάρ εἶναι ὁ πῶ ἀκριβολόγος ἄνθρωπος: Τοποθετεῖ ἐκεῖ πού πρέπει, ὅλα του τὰ συναισθήματα, τ' ἀπομονώνει κι ἀγνοεῖ ἀπ' αὐτὰ ὅσα τοῦ φαίνονται διαβατικά. Πῶς νὰ τὸν μπάσει σ' αὐτὲς τις ἀπροσδιόριστες περιοχές, ὅπου ἢ Τερέζα ἔζησε καὶ ὑπέφερε; Κι ὅμως εἶν' ἀπαραίτητο. Καμμιά ἄλλη κίνηση δὲ θᾶναι δυνατὴ σὲ λιγάκι, ἀπ' τὸ νὰ καθίση στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ καὶ νὰ παρασύρει τὸν Μπερνάρ, ἀπ' τὸ ἴνα περιστατικὸ στὸ ἄλλο: ἴσαμε τὴ στιγμή πού ἐκεῖνος, θὰ τὴ σταματήσει καὶ θὰ τῆς πει: «Τώρα καταλαβαίνω. Σήκω πάνω. Σὲ συχωρῶ».

Πέρασε ψηλαφώντας τὸν κῆπο τοῦ σταθμαρχείου κι αἰσθάνθηκε τὰ χρυσάνθεμα χωρὶς νὰ τὰ δεῖ. Δὲν ὑπῆρχε κανεὶς στὸ διαμέρισμα τῆς πρώτης θέσης, ὅπου ἄλλωστε κείνο τὸ τοιμπλόφωνο, δὲν ἦταν ἀρκετὸ οὔτε τὸ πρόσωπό της νὰ φωτίσει. Τῆς ἦταν ἀδύνατο νὰ διαβάσει. Ἀλλὰ καὶ ποιὸ διήγημα δὲ θὰ φαινόταν ἀνούσιο στὴν Τερέζα, ἂν

τὸ συγκρίναμε με τὴ φοβερὴ ζωὴ της; Ἴσως καὶ νὰ πέθαινε ἀπὸ ντροπὴ καὶ ἀγωνία, ἀπὸ τύψεις καὶ κούραση, πο-
τὲ ὅμως δὲν ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει ἀπὸ
πλήξη.

★ ★ ★

ΑΠΟ ΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ «ΟΙ ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ»

.....
Ὁ ἔνοχος Χριστιανὸς ὑποκύπτει συ-
χνά, σὲ μιὰν ἄλλη ψευδαίσθηση. Κυριαρ-
χημένος πολὺ νωρὶς ἀπ' τὸ πάθος, χαμέ-
νος στὸ δάσος, μέσα βαθειά, ἔχει πι-
στέψει πὼς δὲ μπορεῖ πιά νὰ ξανα-
βρεῖ τὰ θήματά του. Θάταν καλύτερ'
ἂν ξανάρχιζ' ἀπ' τὴν ἀρχή, τοῦ ψιθυρί-
ζει ὁ διάβολος, κι αὐτὸ πρὸς τὸ συμ-
φέρον τῆς ψυχῆς του.

Στὸ πιὸ ἀκράϊο σημεῖο τοῦ πάθους,
περνώντας ἀνάμεσα σὲ καπνοὺς καὶ σὲ
φωτιά, μὲ τσουρουφλισμένα τὰ πόδι' ἀπ'
τὴν τέφρα, πεθαίνοντας ἀπὸ δίψα, ἴσως
νὰ καταλήξει ὅλη αὐτὴ ἡ περιπλάνηση,
στὸ νὰ ξαναβρεῖ τὸ Θεό. Τότε θάχει
κλείσει ἕνα κύκλος τῆς ζωῆς του, θά-
χει ξαναβρεῖ τὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου ξεκίνη-
σε, τὰ παιδικὰ χρόνια τῆς εὐλάβειας,
τῆς προσευχῆς του, τὶς τύψεις του, τὴν
ἀγνότητά του.

Ὁ Θεὸς εἶν' αὐτὸς ὁ κυνηγός, ποὺ
ἀνακαλύπτει τὰ ἴχνη καὶ ποὺ παραμο-
νεύει τὴ λεία του, πέρα, στὴν ἄκρη τοῦ
δάσους. Ξέρει ἀπὸ ποῦ περνοῦν τ' ἄθλια
σώματά μας. Παρατηρεῖ τὶς πατημα-
σιές, ποῦχει ἀφήσει τὸ ἀνθρώπινο κυ-
νήγι, ποὺ μὲ τὰ ἔνστιχτά του, κατευθύ-
νεται τὶς ἴδιες ὄρες, ἀπ' τὰ ἴδια στε-
νά, πρὸς τὶς ἴδιες πάντοτ' ἀπολαύσεις.

Ὁ Θεὸς εἶν' ὑπομονετικός. Γνωρίζει
ποῦ νὰ στήσει τὸ δόκανο, ποὺ θὰ συλ-
λάβει τὸ ζῶο. «Ἐτρεξε σ' ὅλα τὰ στε-
νά, μὲς στὰ ὁποῖα θὰ μπορούσες νὰ
χαθεῖς, λέει ὁ Μποσσυὲ στὸ κήρυγμά
του, πάνω στὴ σημασία τῆς μετάνοιας,
πῆρε σθάβρνα ὄλους τοὺς δρόμους, ἀπ'
ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ μπεῖ μέσα σὲ
μιὰ ψυχὴ: καὶ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ φόβο,

καὶ τὴν πράοτητα καὶ τὴ θία, καὶ τὴν
κόλαση καὶ τὸν παράδεισο, καὶ τὸ σί-
γουρο θάνατο καὶ τὴν ἀμφίβολη ζωὴ,
μεταχειρίστηκε τὸ κάθε τί».

Θεὸς ὁ κυνηγός, ὅμως τὰ κυνηγάρικα
σκυλιά του, ποὺ κυκλώνουν τὸ θήραμα,
πάντοτ' ἄξια δὲν εἶναι. Αὐτοὶ ποὺ ἔ-
χουν γιὰ ἀποστολὴ τους, νὰ πιάσουν καὶ
νὰ τοῦ φέρουν τὸ κυνήγι, συχνὰ τὸ φο-
βίζουν.

.....
Ὅλ' αὐτὰ τὰ σκυλιά, σὲ γαυγίζουν
μὲς στὰ πόδια σου, τὴ στιγμή ποὺ ἴ-
σως ἐστὶ κιάλας, νὰ θρῖσκόσουν στὸ δρό-
μο τῆς ἐπιστροφῆς.

.....
Ὁ Θεὸς δὲν προσφέρεται ὀλοκληρω-
τικά, παρὰ μόνον στὸ πλάσμα του ἐκεῖνο,
ποὺ ἀρνήθηκε τὸ κάθε τι στὸν κόσμον
καὶ μέσα του.

Ὅπως συμβαίνει μ' ἕνα ἀντρόγυνο,
ἔτσι κι ὁ Θεὸς δὲν ἐνώνεται μὲ τὸ πλά-
σμα του, παρὰ μονάχα ὅταν θρῖσκεται,
σὲ ἀπόλυτη μοναξιά μαζί του. Ἡ Ἁγία
Θηρεσία συνήθιζε νὰ λέει, ὅτι στὸν κό-
σμον δὲν ὑπῆρχε παρὰ μονάχα ὁ Θεὸς
κι ἐκεῖνη. Μέσα σὲ τούτη τὴν ἀπόλυτη
προσέγγιση, μὲς στὴ νέκρωση κάθε φι-
ληδονίας, κάθε σκέψης, κάθε ἰδέας ἀ-
πομακρυσμένης ἀπ' τὸ Θεό, ἐκεῖ εἶναι
ποὺ τὸ ὑπέρτατο Ὄν μπαίνει βαθειά
μὲς στὴν ψυχὴ καὶ ταυτίζεται μαζί της,
ἔτσι ποὺ ἡ ψυχὴ φτάνει ἔως τὴ θέωση.

.....
Πιστεύω στὴν κόλαση, ὅπως καὶ στὸ
κάθε τι ποὺ διδάσκει ἡ Ἐκκλησία (ἡ
ὁποῖα ἄλλωστε στὸ ζήτημ' αὐτό, τίποτα
δὲν πρόσθεσε στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ:
«Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι
εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον...»).

.....
Καὶ μολοτοτο εἶν' ἀληθινὸ κι ἄς φαί-
νεται ἀποτρόπαιο. Ἀλλὰ θὰ πρέπει ὁ
Θεὸς νὰ εἶν' ἐντελῶς ξένος μὲ τὴν κό-
λαση. Εἶν' ἡ ἐκλογὴ ποὺ κάνει ὁ ἄν-
θρωπος, ἐκεῖνη ποὺ δημιουργεῖ τὴν κό-
λαση: ἕνας ἄνθρωπος ποὺ μπροστὰ στὴν
αἰωνιότητα, ἀποφασίζει ἐντελῶς ἐλεύ-
θερα, νὰ μὴ θρῖσκεται μὲ τὸ μέρος τοῦ

Θεοῦ (τότε, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει;).

Ἡ κόλαση δὲ μένει ἀδρανής. Εἶν' ἓνα πνεῦμα πανουργίας. Εἶναι ὁ διάβολος.

.....

«Οὐδείς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν». Ναι, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς ὡραϊότατα, νὰ κατασπαραχθεῖ κι ἀπ' τοὺς δύο κυρίους.

.....

“Ολοι μας θὰ ὑποστοῦμε τὴ μοῖρα, αὐτοῦ ποῦ λέγεται συνήθως γιὰ μᾶς: «Τοῦτος ἐδῶ εἶν' ἓνας ἐξοφλημένος ἄνθρωπος». Ἀλλὰ ὁ Χριστιανός, ἀπὸ τότε ποῦ τὸν καταλαμβάνει ἡ Θεία Χάρη, εἶν' ἓνας ἄνθρωπος ποῦ ἀρχίζει καὶ ποῦ πιστεύει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἐξοφλημένος ποτέ.

★ ★ ★

ΑΠΟ ΤΑ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ»

Ἡ παιδική μας ἡλικία, ποῦ τὴν βλέπουμε νὰ λαμπυρίζει συγκεχυμένα τόσο μακριὰ πίσω μας—κι ὅ,τι μᾶς χωρίζει ἀπ' αὐτὴν ἀνήκει κιόλας στὴ νύχτα ποῦ πέρασε—αὐτὸ τὸ νεφέλωμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τὸ βλέπω νὰ ὀρθώνεται γύρω ἀπὸ ἓνα σημεῖο πιὸ λαμπερό, παρόμοιο μὲ κείνα τὰ ἐμψυχωμένα ἀστέρια τοῦ χειμῶνα: γύρω ἀπ' τὰ Χριστογεννα, γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴ γοητευτικὴ στιγμή τοῦ χρόνου. Ἀλλὰ αὐτὸς ποῦ δεχόταν τὴ γοητεία, ἦταν αὐτὸ τὸ μικρὸ ἄγορι κι ἀπὸ τὴν ἡλικία τούτη μόνο, ἀντλοῦσε τὴ δύναμή του νὰ τὴ νοιώθει. Ἐὰν ἡ μεγαλοφυΐα ἐκδηλώνεται, μὲ τὸ νὰ ἐκφράζει τὸ σύμπαν τὸ δικό της,

τότε ὁ ποιητὴς τῶν ἑπτὰ χρόνων, στὸν ὁποῖο πετᾷ ἡ σκέψη μου, τί μεγαλοφυΐα θὰ διέθετε;

Δὲ βρίσκω ἄλλα προσήματα, στὴν ὑπέρμετρη εὐτυχία του. Ἡ λειτουργία ποῦ γινόταν τὰ μεσάνυχτα, τοῦ ἦταν ἀπαγορευμένη. Ἐνα παιδί δὲν κάνει νὰ ξαγρυπνάει. Αὐτὸς ἦταν ἓνας νόμος ἀπαραβίαστος. Τὸ παπούτσι μὲς στὴν καπνοδόχο, μερικὰ κεράκια κόκκινα καὶ γαλάζια, γύρω ἀπὸ μιὰ μέτρια φάνη, τὸ θράδυ, στὶς 24 τοῦ Δεκέμβρη, στὸ σπῆτι τῆς γιαγιάς, καθὼς ὄλ' αὐτὰ ἔλαμπαν, ἡ στιγμή νὰ ψάλλουμε τὸ «Ἐ-λα Μεσσία...», δὲ χρειαζόταν τίποτ' ἄλλο γιὰ ν' ἀναβλύζει μιὰ πηγὴ ἀπὸ εὐτυχία καὶ τρυφερότητα, ποῦ ἀπλωνόταν σ' ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα, σ' ἄνθρωπους καὶ σὲ ζῶα, κι ἀκόμα στὰ πράγματα τῆς ταπεινῆς μου ζωῆς. Τὴν ὥρα ποῦ τὸ παιδί, σὰ μιὰ πέτρα, πέφτει καὶ βυθίζεται στὸν ὕπνο, τὸ ξαφνικὸ χτύπημα τῆς μεγάλης καμπάνας τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ, ἐκεῖ κοντὰ μας, γέμιζε τὸ δωμάτιο, μὲ μιὰν ἄγια καὶ συγκλονιστικὴ μελωδία.

Ἀλλὰ ὄχι. Ὅσο θεοφοβούμενο κι ἂν ἦταν τὸ παιδί, αὐτὴ ἡ εὐτυχία ξεχυνόταν ἀπ' τὸ μυστήριό τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ διαπερνοῦσε, χωρὶς νὰ τὸ νοθέψει. Ἡ μέσα μου πηγὴ εἶχε ἀρχίσει κιόλας ν' ἀναβλύζει, πολὺ πρὶν τὰ ράξει τὴ νύχτα, τὸ ξαφνικὸ χτύπημα τῆς καμπάνας. Δὲν εἶχε καμμιάν ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ καμπάνες οὔτε ἀπὸ ψαλμούς γιὰ νὰ ξεπηδήσει ἀπὸ μέσα μου. Ἐδῶ καὶ πολλὲς μέρες μόνος μου καὶ μυστικά, εἶχ' ἀρχίσει τὸ διάκοσμο αὐτοῦ τοῦ μαγευτικοῦ κόσμου.

Μετάφραση: Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΧΡΕΟΣ ΜΝΗΜΗΣ

Τόν περασμένο Μάρτιο, τόν μήνα τής ελευθερίας, έγραφε τó περιοδικό «Ακτίνες» στό άρθρο «Έλευθεροί πολιορκημένοι»: «Στό καμίνι τής Ρωσίας θγαίνει πολύ χρυσάφι. Τó δράμα τού σοβιετικού παραδείσου παράγει πολλά διαμάντια. "Αν υπάρχουν ακόμη μερικά όνόματα πού άξίζει νά τά παραθέσουμε πλάι στή λέξι "Ανθρωπος, αυτά είναι τά παραπάνω κύρια όνόματα τών έλευθερών πολιορκημένων. Γι' αυτούς άς μή παύη νά λειτουργή ή Μνήμη. Αυτόους δέν πρέπει νά τούς ξεχάση ποτέ ή Δόξα».

Κατά τó δεκάμηνο πού πέρασε, ώρίμασαν άκόμη περισσότερο οι πνευματικοί καρποί μέσα στό Ρωσικό καμίνι. Τó καλοκαίρι τού 1970 ήταν άποφασιστικό γι' αυτή τήν πνευματική ώριμασι.

Τέσσαρα σπουδαία ντοκουμέντα, πού πρέπει νά γίνουν σέ όλους γνωστά, μάς παρουσιάζουν μερικά σημεια τής επώδυνης αυτής εμπειρίας και τής μαρτυρικής καρποφορίας.

Α'. Ο Ζωγράφος Γιούρι Εύγένιεβιτς Ίβανώφ (γεν. 1927), κρατούμενος στό στρατόπεδο 17Α, (Ντουμπροβλάγκ τής Μορντοβίας), ζωγράφισε με πρόχειρα και αυτοσχέδια υλικά τά πορτραίτα 14 κρατουμένων τού στρατοπέδου του. Τά πορτραίτα αυτά έφθασαν στό χέρι τής Ίταλικής οργανώσεως «Ευρώπη Τσιβιλτά» και δημοσιεύθηκαν στό ρωσικό περιοδικό τής Φραγκφούρτης «Ποισίεβ», όργανο τής Πολιτικής Οργανώσεως τών Ρώσων σολινταριστών (ΝΤΣ). Οι περισσότεροι από τούς τραγικούς αυτούς δεσμίους είναι νέοι 30 έως 40 έτών, επιστήμονες και διανοούμενοι, μέλη τής Πανρωσικής Κοινωνικοχριστιανικής Ένώσεως Άπελευθερώσεως τού Λαού. Τά όνόματά τους είναι τά έξης:

Άλεξάντερ Γκίνσμπουργκ, Λεωνίντ Μποροντίν, Βλαδιμήρ Λεονιούκ, Γιούρι Γκαλανσκώφ, Μιχαήλ Σάντα, Μπόγκνταν Χρίστινιτς, Βίκτωρ Κάλνυς, Βαλερύ Ρόνκιν, Μιχαήλ Σόροκα, Βιατσσελάφ Πλατώνωφ, Γιερσολάφ Γκασιούκ, Γιάν Κάπιταινο, Γιούλι Ντάνιελ.

Β'. Ο γνωστός Ρώσος συγγραφέας Άλεξάνδρος Σολζενίτσιν, (Βραβειον Nobel), διαγράφηκε πέρυσι από τήν ένωση συγγραφέων τής Σοβ. Ένώσεως με τήν κατηγορία, ότι περιέγραψε τή ζωή στή Σοβ. Ένωσι από τή μαύρη σκοπιά κι' ότι δέν έλαβε τά μέτρα του γιά νά παρεμποδίση τή δημοσίευσι τού βιβλίου του στή Δύσι. Ο θαρραλέος αυτός συγγραφέας στό συγκλονιστικό βιβλίο του «Μια ήμερα από τή ζωή τού Ίβάν Ντενίσοβιτς», περιγράφει τίς φοβερές συνθήκες στό στρατόπεδο συγκεν-

τρώσεως. Τó έργο έγινε κινηματογραφική ταινία. Είναι ένα πολύ αξιόλογο ντοκουμέντο.

Γ'. Είναι γνωστός και ό άλλος ρώσος συγγραφέας Άνατόλη Μαρτσένκο. Τó βιβλίο «Η μαρτυρία μου», πού είναι μία αφήγησι τής ζωής στό σοβιετικό στρατόπεδο κατά τήν περίοδο 1960-66, είναι γνωστό από έλληνικά δημοσιεύματα. Τó συμπέρασμα τού Μαρτσένκο είναι ότι κάθε Ρώσος πολίτης εύρίσκεται πάντα στόν προβάλαμο τού στρατοπέδου. Ο ίδιος συγγραφέας άπηύθυνε διαμαρτυρία γιά τó θέμα αυτό στις σοβιετικές άρχές και πολλούς Ρώσους συγγραφείς με τόν τίτλο «Τó καθήκον τής ανθρωπίνης συνειδήσεώς μας».

Δ'. Τόν περασμένο Ίούλιο ό Άμερικανός δημοσιογράφος Κόουλ έπηρε μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις σέ στρατόπεδο καταναγκαστικών έργων τής Β. Δ. Ρωσίας, τίς οποίες μετέδωσε από τó ραδιοφωνικό δίκτυο Κολούμπια με τόν τίτλο «Παράνομες φωνές από τή Ρωσία». Μεταξύ άλλων ώμίλησε και ό γνωστός συγγραφέας Άλεξάντερ Γκίνσμπουργκ, ό όποιος κατήγγειλε ότι 16 πολιτικοί κρατούμενοι πέθαναν εκεί προσφάτως και προσέθεσε: «Πολύς δεκάδες φίλων συνελήφθησαν τελευταίως στήν Μόσχαν. Στρατόπεδα, φυλακές και θάνατοι συγγενικών ή φιλικών μας προσώπων άποτελούν τó περιβάλλον στό όποιο ζούμε. Έν τούτοις έλπιζομε ότι θά κρατήσομε μέχρι τέλος». Και σέ άλλο σημείο: «Κρατιέμαι στή ζωή από τήν όργή, τίς διαμαρτυρίες και τήν άλληλεγγύη όλων τών τιμών ανθρώπων, όλων εκείνων οι όποιοι θεωρούν σαν ύψιστη άξια τήν άξιοπρέπεια, τή δημοκρατία και τήν ειρήνη. Στήν άποφασιστική αντίστασι εναντίον τής συγχρόνου βαρβαρότητας βλέπω τή μόνη πραγματική έγγύησι, ότι τά δικαιώματα τού ανθρώπου θά γίνουν σεβαστά και στή Σοβιετική Ένωσι, όπως σέ όλόκληρο τόν κόσμο».

Τό τεράστιο χρέος τών Έλλήνων διανοουμένων, τó χρέος όλων μας, είναι προφανές: Χρέος μνήμης, σεβασμού και τιμής, χρέος πνευματικής αλληλεγγύης, χρέος προσευχής και ίκεσίας. Δέν μπορούμε νά ζούμε χωρίς τήν έντονη μνήμη τών πονεμένων άδελφών μας. Δέν μπορούμε νά προχωρούμε χωρίς τήν έμπειρία τού μαρτυρίου τους.

Β. ΕΡΑΣΤΟΣ

ΔΙΚΑΙΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ

Αυτοί που θέλουν να μιλήσουν με την νεότητα πρέπει να φροντίσουν ώστε, όχι μόνο να μην είναι εμπόδιο στον δρόμο της πετυχημένης ζωής των νέων, αλλά να είναι οικοδόμοι στο έρειπια από την θυσία της απουσίας πνευματικής κληρονομιάς. Οικοδόμοι ψυχικών δυνάμεων και οδηγοί στην ανάπτυξη της νεανικής δημιουργικότητας. "Οχι κράχτες της στερείας κριτικής και κατηγορίας. Εκτός της καλλιέργειας, τότε θα άτονιση ως επακόλουθο και η άρνητική λύσι που προσφέρουν πολλοί άτιθασσοί νέοι.

Μιά βασική απαίτησι, για καρποφόρο προσέγγισι του μεγάλου και για ειλικρινή ανταπόκρισι του νέου, είναι η αντίμετώπισί του ως προσωπικότητα. Δεν έχει βέβαια ο νέος την αξίωσι, ούτε την ιδέα ότι είναι ώλοκληρωμένη προσωπικότητα. "Αν προβάλλεται αυτό από μερικούς επιπόλαιους νέους, είναι η εξαίρεσι που επιβεβαιώνει τον κανόνα. Οι νέοι είναι προσωπικότητες που βαδίζουν προς την ολοκλήρωσι. Κάθε προσωπικότητα έχει την ίδια αξία μπροστά στο Θεό. "Ο Θεός δεν επικοινωνεί ανάλογα με την ηλικία των ανθρώπων, αλλά ανάλογα με την καθαρότητα της καρδιάς. Τον καθένα μās παρακολουθεί σαν μιά ξεχωριστή προσωπικότητα. Δεν δικαιολογείται ή στάσι οδηγητικών στελεχών της κοινωνίας να συμπεριφέρονται προς τους νέους και να κυβερνούν τους νέους, σαν να πρόκειται για «προανθρώπους». "Η παραδοχή της προσωπικότητας του νέου οδηγεί στην καθαρή επικοινωνία προσώπων κατευθυνόμενη από την αγάπη. «Επικοινωνία σημαίνει προσωπική επαφή!» τονίζει ο P. Tourmier. Και άλλου γράφει: «Τό να μιλάμε με πραγματικά προσωπικό τρόπο σημαίνει να δίδωμε στους άλλους όχι μόνον οδηγίες ή γενικές επιστημονικές γνώσεις, αλλά κάτι από τη ζωή μας». "Η συμπεριφορά αυτή δεν απαιτεί από τον νέο δουλοφροσύνη, άκριτη ύπακοή και αναγκαστικό σεβασμό. "Η συμπεριφορά αυτή εκδηλώνεται με ευθύτητα, με παρησία, με άνδρισμό, με καθαρότητα. Στην ελληνική γλώσσα έχουμε πολύ ταιριαστή λέξι, η συμπεριφορά αυτή είναι λεβέντικη. "Όταν διαπιστίζεται η συμπεριφορά προς τον νέο από την αντίληψι ότι συνεργάζονται δύο προσωπικότητες εν αγάπη, τότε προκύπτει και η επιθυμητή άγωγή του νέου. "Η άγωγή της όμαλης ολοκληρώσεως της προσωπικότητός του. Χωρίς την βοήθεια των μεγάλων στην ηλικία, αυτό δεν είναι δυνατό να γίνη. «Εμεις οι μεγάλοι έχουμε τό χρέος και την ευθύνη. Εμεις οι μεγάλοι και η κοινωνία» όμολογούν αρκετοί που ενδιαφέρονται για τό μέλλον της ανθρωπότητος, τό μέλλον του ανθρώπου. Κι έχει μεγάλη σημασία αυτή η θέση της άγωγής δια της συνεργασίας. "Όταν ο νέος αντίληφθη την προσωπική του ύ-

πόστασι, τότε του αναπτύσσεται φυσιολογικώς και τό αίσθημα της ευθύνης των δυνατοτήτων του. "Η κυβέρνησι των δημιουργικών του δυνάμεων του αναπτύσσει τό αίσθημα της ευθύνης που τόσο λείπει σήμερα από την κοινωνία μας. Γιατί χωρίς αυτήν δεν είναι δυνατόν να οικοδομηθούν προσωπικότητες ικανές να κυβερνούν την ζωήν τους και να μη μαζοποιούνται στα ρεύματα του εποχιακού ανέμου. "Η ευθύνη της προσωπικότητος είναι που ικανώνει τον άνθρωπο στην πραγμάτωσι της δημιουργικής του άποστολής στον κόσμο. "Η πρώτη απαίτησι που αναφέρθηκε παρουσιάζει και τη δεύτερη σαν αναγκαίο επακόλουθμα. Να μη διατάξη ο οδηγός του νέου, ό μεγαλύτερος να αναθέτη σ' αυτόν υπεύθυνη δημιουργική άποστολή. "Η ζωτικότητα του νέου πρέπει να διχετευθη από της εμφανισσεώς της, στην δημιουργική προσφορά. Γιατί υπάρχει ό κίνδυνος να την δωρήση ευχαρίστως, ό άπειρος νέος στην ήδονή της καταστροφής, όπως συμβαίνει αρκετές φορές τον τελευταίο καιρό.

Κατά την εφηβική ηλικία γεννᾶται τό παράπονο στο νέο άνθρωπο: «μās παίρνουν για παιδιά». Πολύ δικαιολογημένα οι μεγαλύτεροι άπάντησαν, ώδηγημένοι από τους παιδαγωγούς, πως πρέπει να δείξουν στον εφηβο πως δεν τον «παίρνουν για παιδι». Φρόντισαν μάλιστα να δώσουν διάφορες άπασχολήσεις στον εφηβο, ώστε μόνος του να αντίληφθη από την καθημερινή του ζωή πως «δεν είναι παιδι» και να άποκτήση συνείδησι της προσωπικότητός του. Οι νέοι σήμερα υποφέρουν ακριβώς από την ίδια υποτιμητική συμπεριφορά των μεγαλύτερων, σε διαφορετικό πλάνο. Παρατηρώντας τον άκρο ενθουσιασμό, γνωρίζοντας τό εμετάβολο των άψεων, και άλλα παράμοια γνωρίσματα της νεανικής ηλικίας, άποκτούν οι μεγαλύτεροι μιά σταθερή υποτιμητική συμπεριφορά προς τον νέο. Δεν έχει πάντοτε την αντίληψι ό νέος πως θα τό καταφέρει όλα τέλεια. Κι, όταν την έχη, είναι γιατί μεθάει από τη χαρά της επιτυχίας. "Αλλά τό σφάλματα και οι άποτυχίες του είναι ίσως τό καλύτερα μαθήματα παρά η άπρόσκλητη «καθοδηγητική» άσισι του μεγαλύτερου. Τό πρώτο προσφέρει στον νέο την πολύτιμη πείρα. Τό δεύτερο έχει την παγίδα της άτομικής προβολής του οδηγού. «"Η άληθής άρετή της νεότητος είναι... ή συνεχής δραστηριότης της καρδιάς και του πνεύματος», έγραφε ο κ. Α. "Ασιώτης. "Αναρωτήθηκε ο οδηγός των νέων, πως θα βοηθήση οικοδομητικά τον αύριανό οδηγό της κοινωνίας στο να δαμάση την δυναμική αυτή κατάσταση;

K. T.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΙ ΤΟΥ ΠΥΡΓΟΥ

Παλιό Βενετσάνικο Κάστρο, που αιώνες τώρα αναπαύεις τὰ πανύψηλα λιθοκτιστά τείχη σου πάνω στη ράχη του λόφου, πόσες τάχα άπλές ή πολύπλοκες ανθρώπινες ιστορίες κρατάς φυλακισμένες μέσα στον πλατύ χορταριασμένο αύλογυρό σου μέσα στο σκοτάδι μιάς αιώνιας σιωπής... Ποιά ανθρώπινη φαντασία σ' έσχέδιασε και ποιά ακατάβλητη θέληση σ' έκαμε πραγματικότητα δένοντας ακατάλυτα την μοίρα της μαζί σου μέσα σ' ένα συναπάντημα δεσποτικής επιθετικότητας κι ιπποτικά άσφαλισμένης άμυνας; Ψηλαφώ με τὸ βλέμμα μου τὰ τείχη σου και θά σταθώ για λίγο σιωπηλά διακριτικά ένωπιόν σου άνάμεσα στις φτέρες και 'γώ ὅπως και σύ και δέν θά επιχειρήσω άσφαλώς νά εισχωρήσω μέσα στο αίνιγματικό ὄσολο της πολυκύμαντης ζωής σου που τούτες τις στιγμές νοιώθω νά κυριεύη την σκέψη μου έκτοπιζοντας νοσταλγικά κάθε άλλον λογισμό. Και διαβαίνοντας σέ λίγο κάτω από τις πύλες σου κι άνοιγοντας τολμηρά τ' άνάλαφρα, ὄυλα κιγκλιδωτά θυροφύλλα θ' άνεθώ άλαφροπατώντας στην σκάλα σου για νά φθάσω πάνω στού πύργου σου τις επάλξεις και ν' άντκρύσω από κει του κάμπου και της θάλασσας την άφθαρτη ὁμορφιά, τὸ ίδιο άμετάβλητη κι άθάνατη αιώνες τώρα μέσα στην βασική αναλλοίωτη έννοια που ὀρθοστάτησε ένας τὸ ίδιο αναλλοίωτος, αιώνιος, άθάνατος Νοῦς. Δέν με πειράζει κι άν σου λείψαν τὰ άετώματα κι άν οί σκάλες σου δέν έχουν μαρμάρια σκαλιά κι άν δέν έχουν άφεντάδες τώρα πολεμόχαρους κι άν κρινοδάχτυλες κυράδες δέν κεντούν αετούς και λιοντάρια πάνω σέ χρυσοποίκιλτα πετάσματα. Μην θλίβεται κι άν άπόμεινες λιθινος σκελετός μιάς περασμένης λαμπρής πραγματικότητας. Μην νοσταλγής τὰ χέρια που άποσπάστηκαν μιά μέρα από πάνω σου άνισχυρα πλέον νά κρατηθούν κάτω από της αδιάκοπης άλλαγής τις προσταγές που διαφεντεύουν προαιώνια πάνω στης ὕλης τ' άτομα και στης ένέργειας την άμειωτη δραστηριότητα. 'Εγώ θά σ' αγαπῶ ὅπως κι άν είσαι και μου φτάνει ή χθεισινή, ή σημερινή κι ή αύριανή σου πέτρινη ὁμορφιά. 'Αφού υπάρχει ὁ αναλλοίωτος κόσμος της ανθρώπινης διανοήσεως πάντα δολόκληρο τὸ περασμένο παρελθόν σου θ' άνασταίνεται άκαριαίως κι ή χαμένη (:) χρυσοποίκιλτη Βενετσάνικη ὁμορφιά σου θ' άγκαλιάζη τὸν ανθρώπινο νοῦ, ὅπως και τούτος άπαράλλαχτα παρελαίνει αιώνες τώρα πάνω στις πλατειές λεωφόρους του Σύμπαντος

άναζητώντας νά βρῆ έναν ὀριστικό κι άκλόνητο σκοπό. Φαράγγια κι ὄλοπράσινες κοιλάδες ὄλοτρόγυρα, γεμάτες φτελιές και κυπαρίσια και κισσούς π' άλληλοπλέκονται σ' ένα προστατευτικό μὰ και ὕπουλο άγκάλιασμα. Ράχες κυματιστές και θαυηπράσινες ικανές νά σου γεμίσουν την ψυχὴ μ' ένα αίσθημα άνακουφίσεως και γαλήνης έναλλασσόμενο με μιά παράξενη αίσθηση μυστηρίου, άλλαγής διαθέσεως, ψυχικής μεταβολής. Μιά καινούργια «συμφωνία» άποτέλεσμα άσφαλώς μιάς άρμονικής επιδράσεως της φυσικής θαυηπράσινης ὁμορφιάς πάνω στούς εύαισθητους δέκτες της νευροψυχικής ανθρώπινης ὄντοτητας. Μέσα σέ τούτη την πολύμορφη φυσική έναλλαγή σ' είδαν χιλιάδες μάτια νά ὕψωνεσαι, κορώνα λιθοστόλιστη πάνω στο βράχο άδιαφορώντας μπρός στην ὕπουλη, αδιάκοπη της φθοράς άπειλή. Τὸ Ξέρω, τὸ πιστεύω, τὸ αισθάνομαι: Μιάς άδυσώπητης άνάγκης γέννημα, μιάς συνεχούς άναζητήσεως σιγουριάς άποτέλεσμα, στήθηκες σύ μεγάλο άπράνταχτο, περήφανο, πιστὸ αντίγραφο μιάς άνάλογης ψυχικής καταστάσεως. 'Ετσι είμαστε εμείς οί άνθρωποι: Γεμάτοι άνησυχίες, φόβους, άναζητούμε πάντοτε μιά λύση, μιά διέξοδο στο άγχος μας, μιά στέγη στις έλπίδες μας, προκειμένου νά τις φυλάξουμε άπ' την ὀρμή της μανιασμένης ματαιώσεως που μὰς φαρμακώνει την ψυχὴ μ' έκείνο τὸ ἄδασταχο συναίσθημα της ἤτας και του μῆδενισμού. Πουλιά κυνηγημένα σέ θύελλας άνεμοδαρμό άποζητούμε την λύτρωση από ποικίλους έχθρους έσωτερικούς και έξωτερικούς, προσπαθώντας νά κρατήσωμε άκέραια την ὕπαρξή μας μέσα σ' ένα ψυχικά και βιολογικά ένάντιο περιβάλλον. Μὰ δέν μπορούμε πάντοτε νά βρούμε μίαν ίσορροπία. Κι ὁ έαυτός μας και οί άλλοι μὰς άπατοῦν και τότε προσπαθοῦμε την πικρόστηφη γεύση της πλάνης με δάκρυα του πόνου νά ξεπλύνουμε. Ποιός Ξέρει πόσα ανάλογα ανθρώπινα συναίσθημα, πόσος έξωτερικός και έσωτερικός σπαραγμός δέν έμπηξε άπράνταχτα στη γῆ τὰ θέμελά σου κι επάνω στην δική σου άγέρωχη σταθερότητα δέν κάρφωσε χιλιάδες όνειρα με την κρυφή έλπιδα νά μείνουν αναλλοίωτα, άχτύπητα άπ' τών καιρών τὸ κύλισμα; Τους θωρῶ άκόμη τούς άφέντες σου: Καβάλλα στο-άτίθασσα άτια τους με τις κατάμαυρες κοντοκομμένες γενειάδες των, με τὰ χάλκινα γυαλιστερά των κράνη, με τὰ άέτιασα πολυστόχαστα μάτια των, άγωνίζονται νά συγκαλύψουν τὰ πανάρχαια κατακτητικά των ένστικτα σέ πο-

λέμων φονικό αίματόκλιμα και στά ειρηνικά πολύμοχθα άγωνίσματα τής γκιόστρας(1)

Τό ίδιο ακατάβλητο κι άλύγιστο και κείνοι σαν έσε άγωνίζονται άκατάπαυτα ύποταγμένοι στης Ζωής τήν προαιώνια προσαγή τής διατηρήσεως του είδους και τής ανθρώπινης συνειδησης τις τροποποιητικές επιδράσεις πάνω στην πρωτόγονη βιολογική συμπεριφορά. Με συντροφιά ένα «φάντασμα» χλωμό, καχεκτικό ενός εύκαλύπτου πού, ποιός γνωρίζει ποιός άερας βιαστικός σφήνωσε τό σπόρο του μέσα στην κόχη ενός «παραθυριού», ύψώνεται περήφανος προστάτης του συμπλέγματος, φιλοξενώντας πάνω στο περήφανο παράστημά του τήν άδιάβλητη, σίγουρη ύπεροχή πώνω στις ανθρώπινες δυνάμεις κι άδυναμίες πού κάποτε φώλιαζαν στην ρίζα του. Σύμβολο άμετάβλητο τής ανθρώπινης προσπάθειας νά φθάση ίσως κάποτε, νά βρῆ Ξανά ένα χαμένο γαλανό προορισμό Ξέχωρα και πάνω από τις άνασταλτικές ανθρώπινες μικρότητες, ώρθώθηκε σαν τελευταία άποφασιστική προπέτεια τούτου ο πύργος άνίκητος άφέντης μιās άπεραντης ελεύθερης ορατότητας. Τούτα τά σκαλιά πού τώρα μόνον έρπετά κρύβουν άνάμεσα στις πέτρινες τις πλάκες τους, άνάβηξαν στις επάλξεις τής κορυφής ανθρώπινες φιλοδοξίες κι έφερναν πάνω άπ' τήν μονοτονία τής ανθρώπινης μικρότητας έλπίδες, πόθους, σχεδιάσματα, όλα μαζύ δεμένα άρμονικά σ' ένα λαμπρό κατάφωτο φάσμα εύτυχίας πού άκτινοβολούσε μέσα άπό τά ήλιοκαμένα πρόσωπα τών ιπποτών ώς κάτω βαθειά, εκεί πού τελειώνει ή άπεραντοσύνη του κάμπου και τής θάλασσας, ή πολυκύμαντη μαυρογάλανη άνταύγεια. 'Η άποστολή πού έπρεπε νά φέρη μαζύ του τούτου του πύργου ο ύπερασπιστής δέν ήταν καθόλου εύκολη. Με τό βλέμμα όμοια έτοιμο κι άλάνθαστο σαν του όπλου του τήν αίχμη έπρεπε ο φύλακας νά σκοπεύη κάθε κίνησι, κάθε λεπτομέρεια κάτω στην άβεβαιότητα του κάμπου. 'Ακούραστος τήν ήμέρα, άγρυπνος τή νύχτα. Δύσκολη άποστολή μά όπωσδήποτε πιό εύγενική άπό τής αύλης τή ράθυμη άνάπαυση. Πάνω στού πύργου τά όδοντωτά άκροτείχισματα, όταν εισαι ύποχρεωμένος νά έκτοξέυσης θάνατο και μέ τήν ίδια πιθανότητα νά τόν δεχθής, όταν τήν ψυχή σου τροφοδοτη ή αίσθηση σου καθήκοντος, τότε άσφαλώς δέν τόν φοβάσαι τόν κίνδυνο. Τόν άγκαλιάζεις και ζής μαζύ του τις πιό τίμιες, τις πιό ειλικρινείς, τις πιό όμορφες στιγμές τής Ζωής σου. 'Εμείς οι άνθρωποι είμαστε λίγο παραξένα όντα. Μιάν έσωτερική ίκανοποίηση μπορούμε νά τήν άντλούμε άπό τις πλέον διαφορετικές κατευθύν-

σεις. 'Ισως-ίσως μάλιστα θα ήταν όρθότερο νά μιλούσαμε γιά ειδη ίκανοποίησεως, γιά «ποιότητα». 'Ετσι μπορεί κανείς νά αναφέρεται στην ίκανοποίηση πού προέχεται άπό μιάν ψυχική ή σωματική καταπόνηση άπό μιάν άρκετά ύψηλή «άντικαταβολή». Μπορεί άκόμη νά αναφέρεται σέ μιάν εύθυνη καθημερινή άπόλαυση. 'Οπωσδήποτε ή έκλογή είναι θέμα ψυχικής και διανοητικής έξελιξεως του άτομου. Σήμερα όμως ολόκληρη αυτή ή ιστορία άνήκει στο παρελθόν, σ' ένα μακρινό, ίσως λησμονημένο παρελθόν. Κείνοι οι άνθρωπινοι στοχασμοί πού ζήσαν και κινήθηκαν δέ τούτες τις διαπλεκόμενες κυματιστές λοφοσειρές, πού κάλπασαν πάνω σέ φαντασίας άνεμπόδιστους κραδασμούς και σέ προσγειωμένης πραγματικότητας ρεαλιστικά πλατώματα, έσθυσαν μιā μέρα όριστικά, αφήνοντας σαν μόνιμο άποτύπωμα τό όδοντωτό περίγραμμα του Κάστρου, ένα είδος ύπογραφής στις παρυφές τής γαλανής αιωνιότητας και τής ποικιλόχρωμης επίγειας ύλικής πραγματικότητας. 'Από τότε, μιā γλυκεία νοσταλγική σιωπή άπλώθηκε άθόρυβα πάνω στο λόφο κι αιώνες τώρα σκεπάζει διακριτικά ολόκληρη τήν περιοχή: Τό Κάστρο μέ τόν Πύργο του τις φτέρες ολότρογγυρα: τά κυπαρίσια και λίγο πιό κάτω τις έλης. "Όλα μαζύ συνταιριασμένα σέ μιάν άρμονική σύνθεση, συνδυάζονται άκτινοβολούν τό μήνυμα μιās γαλγίας άδιάσπαστης συνυάρξεως και κάτω άπό του ήλιου τή γλυκειά φωταύγεια και κάτω άπό τής θύελλας τήν άδάμαστη όρμη. 'Η θύελλα! "Αν αυτή συμβολίζει εναντιότητα, όργη, άλύγιστη ύπερηφάνεια, τότε αναλογίζομαι, κυττάζοντας τούτον τόν πύργο, ποιā δύναμη τόν διατήρησε άκατάβλητον και πεισματικά άνίκητον μπρος στην έξοντωτική δύναμη τής φυσικής άπειλής.

.....

Παλιό Βενετοάνικο Κάστρο, πόσα τάχα ανθρώπινα μάτια σ' είδαν κάτω άπ' του Κάμπου τά πλατώματα νά τους κρύβης του χρυσοκόκκινο δισκο του ήλιου χαρίζοντάς τους ένα γαλήνιο έλπιδοφόρο ήλιοθασίεμα! Κι ύστερα, εκείνα τά ίδια μάτια έσθυσαν γιά πάντα γέροντας πάνω στην γήινη ματαιότητα, κάτω άπ' τήν γαλανή διαύγεια ενός αιώνιου ουρανού. Κυλήσαν οι αιώνες κι άπόμεινε ο θρύλος σου σαν γκρίζο φωτοστέφανο, λίγο πιό πάνω άπ' τών άνέμων τά περάσματα, εκεί πού δέν μπορεί τής ύλης ή δυσκίνητη ασάθεια νά φθάση, αλλά μόνον οι γλυκειές αναλαμπές διανοήσεως, καθώς έξάγονται άπό τά πολύπλοκα έκμαγεία τών ανθρώπινων νευροψυχικών συγκροτημάτων. Χωρίς τό άγχος τής φθοράς εκεί ψηλά, έξω άπ' τόν εφιάλτη μιās ένδεχόμενης καταστροφής, διαπλέκονται σταθερά σ' ένα άφθαρτο, πολύχρωμο άκτινοσύνπλεγμα πού ή μαγική λάμψη του δίνει ζωή και ακατάβλητη δύναμη στις 'Αΐεις, πού, άφθαρτες, ύψώνονται στον πλανήτη μας εις πείσμα τών ποικίλων του πολιτισμού έπινοήσεων. Πάνω λοιπόν σ' εκείνες τις δικές σου άφθαρ-

(1) Είδος Μεσαιωνικού άγωνίσματος, άλλως: κονταροχτύπημα.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μαίρης Π. Σταύρου: «Η ΠΕΜΠΤΗ ΣΦΡΑΓΙΔΑ», μυθιστόρημα.

Το έργο της Μαίρης Π. Σταύρου «Η Πέμπτη σφραγίδα» μου προκάλεσε, διαδοχικά, διάφορα συναισθήματα: στην αρχή μιὰ εὐχάριστη έκπληξη, έπειτα ένα ζωηρότατο ένδιαφέρον, κατόπιν μιὰ βαθειὰ συγκίνηση, τέλος έναν αδιστακτον θαυμασμό.

Είχα γνωρίσει τήν συγγραφέα ως φοιτήτρια τής φιλολογίας και έξέτιμησα μιάν αξιόλογη μελέτη, πού, μαζί με τόν συμφοιτητή της και μετέπειτα σύζυγό της Πάτροκλο Σταύρου, τόν ήδη ύφυπουργό παρά τῷ Προέδρῳ τής Κυπριακῆς Δημοκρατίας, έγραψαν σχετικά με τὸ δημοτικό τραγούδι. Ἡ απόσπασή από τή μελέτη αὐτή ως τήν «Πέμπτη σφραγίδα» είναι τόσο άλματική και μεγάλη, πού μου προκάλεσε τήν εὐχάριστη έκπληξη. Πότε πρόλαβε, μέσα σέ λίγα χρόνια, ἡ τώρα νεαρῶτατη κυρία, ν' αποκτήσει τέτοιαν ώριμότητα στοχασμοῦ και τέχνης, ὥστε νά δώση ένα τόσο αξίω ψυχολογικό και κοινωνιολογικό έργο;

Ἐπειτα, είναι τόσο τεχνική και ἐπιδέξιος ἡ πλοκή, τόσο καλά ὠργανωμένη ἡ έξέλιξη και ἀνάπτυξη τοῦ μύθου της, και παρουσιάζει τόσες διακυμάνσεις και έκπληξεις, πού ἀποσπᾶ και κρατᾶ ὡς τὸ τέλος τὸ πιὸ ζωηρὸ ένδιαφέρον.

Ἡ ἀγωνία ἐξ ἄλλου τοῦ κεντρικοῦ ἥρωά της, ἡ δραματική προσπάθειά του νά γνωρίση και ν' ἀντιμετωπίση τήν γύρω του ἀναταραγμένη και ἀνώμαλη κοινωνική κατάσταση, και προπάντων νά βιώση τόν δικὸ του ἐσωτερικὸ κόσμο και τή θέση του μέσα σ' αὐτὴν τήν κοινωνία, ἐμπνέει μιάν αὐθόρμητη συγκίνηση, συνδυασμένη με συμπάθεια και συμπόνια.

Ἄλλα ἐκείνο, πού προκαλεῖ πραγματικὸν θαυμασμό, είναι ἡ ἐξαιρετική ικανότητα, πού δείχνει ἡ συγγραφεὺς στήν ψυχολογική ἐμβάθυνση και ἀνάλυση τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, μεταπτώσεων και ἀναζητήσεων ὄχι μόνο τοῦ βασικοῦ ἥρωά της, ἀλλά και ὄλων τῶν προσώπων τοῦ έργου της. Είναι ὄλοι ζωντανές και δραματικές ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ὁ καθένας με τὴς ἀντιλήψεις του και τοὺς πόθους του, τὴς ἐπιδιώξεις και τὰ ἰδανικά του, πού ὄλοι μαζί συνθέτουν με τόν πιὸ χαρακτηριστικὸ

και εὐστοχο τρόπο τήν τραγική ἀναταραχὴ τῆς ἐποχῆς.

Ἡ Μαίρη Σταύρου ἀνοιξε με τὴ δύναμη ἐνός ἀγνοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τήν «Πέμπτη σφραγίδα» και εἶδε, ἐνοιωσε και ἀπεκάλυψε τὴς ψυχῆς τῶν τλαιπωρημένων και θυσιασμένων ἀνθρώπων, πού ψάχουν με ἀγωνία νά βροῦν μέσα τους τὸν ἑαυτὸ τους, γύρω τους τὴ Ζωὴ και πάνω ἀπ' ὄλα τὸν Θεό. Καί ἔδωσε αὐτὴ τήν ἀγωνία με δύναμη και τέχνη, με στοχασμὸ και αἴσθημα, με τὴς ικανότητες και τὴς ἀρετὲς ἐνός ἐξαιρετοῦ ψυχογράφου συγγραφέα.

Τῆς σφίγγω τὸ χέρι και τῆς λέω: «Μπράβο, Μαίρη!»

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

***

Γιάννη Μαιναλιώτη: «ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΚΑΙ ΘΕΙΑ», 6' έκδοση 1969.

Εἶναι μεγάλη χαρὰ νά Ἐναδιαβάζει κανεὶς αὐτὸν τὸν ἐξαιρετικὸν ποιητὴ. Στὸ πρωτοφανερώμα του, τὸ 1919—μισὸν αἰῶνα πρὶν—ἡ ἑλληνολατρική του παρουσία χαιρετίστηκε μ' ἐνθουσιασμὸ ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς τέχνης. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους πού χρησιμοποίησε τὸν ἐλεύθερο στίχο, ἐκφράζοντας τὸν φυσιολατρικὸ ἐνθουσιασμό του. Οἱ στίχοι του γεμᾶτοι μουσικότητα σκλαβώνουν με τήν ἀπροσποίητη ἀπλότητά τους. Ἡ τέχνη τοῦ ποιητῆ είναι λεπτεπίλεπτη. Ἐχει τὴ δύναμη νά ὑλοποιεῖ, νά μεταμορφῶνει τὰ φυσικά στοιχεία και νά τὰ μίγει με τὴς χαρὲς και τοὺς καῦμούς του. Ὁ στίχος του ἀπέριπτος, δωρικός, χωρὶς πολλὰ ἐπιθετα και φανταχτερές λέξεις, ἔχει τὴ δύναμη νά συνεπαίρνει τὸν ἀναγνώστη στήν ποιητική του μέθη. Πρόκειται γιὰ γνήσια ποίηση πού συγκινεῖ αἰσθητικά. Σὰν τέτοια, είναι πάντοτε νέα, πού δὲν ἔχει τήν ἰσχὺ ὁ χρόνος νά τήν σβύσει.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

***

Θ. Ξύδης: ΠΟΙΗΜΑΤΑ (1965, 1966-1968, 1969-1970).

Ὁ κ. Θεόδ. Ξύδης, γνωστός ἀπὸ τὴς τόσο ἀξιόλογες και μεστὲς φιλολογικὲς του μελέ-

τες ἀνταύγειες, αἰωροῦνται οἱ δικὲς σας ἐπιθυμίες, πόθοι και ἰδανικά, ὑποστηρίζοντας ἔτσι ένα δρόμο προαίωνιν, μακρυνό, πού καταλήγει στίς πηγές, ἐκεῖ πού σβύνει ἡ ἀσίγαστη ἀνθρώπινη δίψα τῆς αἰωνιότητας. Σέ λίγο ὁ ἥλιος θά βυθισθῆ στή Δύση του. Κι ὅταν τὰ ἀστέρια θά κεντήσουν τὸν οὐρανὸ κι ὅταν τῶν ματιῶν τῆς κουκουβάγιας οἱ σᾶιτιές θά σπιρουνίσουν τὸ μαῦρο σκοτεινὸ σου περιγράμμα, τότε ἀκριβῶς θὲ νά σκεφθοῦμε τὴς στιγμὲς τούτης τῆς ἡμέρας πού κύλησε,

ἀφήνοντας στὸ νοῦ ὠρισμένα ἀποτυπώματα, ἀναμνήσεις μιὰς περισσότερο ἢ λιγώτερο πρωτόγονης συμπεριφορᾶς. Μιὰ στιγμή πρὶν μιὰς κυκλώση ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕπνου θά Ζητήσωμε νά σέ διακρίνωμε στήν νυκτερινὴ ἀστροφεγιά, θά μετρήσωμε τότε τήν Ζωὴ σου με τήν δική μας και θά κλείσωμε τὰ μάτια περιμένοντας μιὰ καινούργια ἡμέρα. Μιὰ καινούργια Ζωή.

ΙΩ. ΚΑΝΔΥΛΑΣ

τες, γύρω στα ποιητικά εκκλησιαστικά μας κείμενα και σε προσωπικότητες της νεοελληνικής ποίησης, μάς παρουσίασε τα τελευταία χρόνια, από το 1965 κι εδώ, τρία βιβλία του με ποιήματα. Στο πρώτο μάς δίνει ολόκληρη την ποιητική του εργασία έως το 1965 (ΙΚΑΡΟΣ 1965), στο δεύτερο τα ποιήματά του της διετίας 1966-68 (ΙΩΛΚΟΣ 1968) και στο τρίτο της διετίας 1969-70 (ΙΩΛΚΟΣ 1970). Δέ μάς είχε δοθεί στο παρελθόν ή ευκαιρία ν' ασχοληθούμε με τα δύο πρώτα ποιητικά βιβλία του κ. Ξύδη. Έτσι με την ευκαιρία της τελευταίας ποιητικής του συγκομιδής, μάς δίνεται τώρα ή ευκαιρία, να μιλήσουμε μαζί και για τα τρία. Ίσως είναι καλύτερα έτσι, γιατί έχουμε πια στα χέρια μας ένα ποιητικό Corpus και τούτο μάς επιτρέπει να εκτιμήσουμε συνολικότερα, την αξία της προσφοράς του.

Ο κ. Ξύδης στην αρχή, πιστός της παραδοσιακής ποίησης, ακολουθεί στα ποιήματά του των τελευταίων χρόνων, το δρόμο που οδηγεί σε μίαν ανανέωση των εκφραστικών του μέσων και διαθέσεων. Σε όλα τα ποιήματά του, βλέπουμε τον προσωπικό του τόνο, διάχυτο, χωρίς να λείπουν εδώ κι εκεί κάποιες επιδράσεις απ' το Σικελιανό ή τον Παλαμά, που όμως τις αναχωνεύει δημιουργικά, ενώ παράλληλα οι επιδράσεις που δέχτηκε απ' τη μοντέρνα ποίηση, του ανάνεωσαν το στίχο και τη γενικότερη ποιητικήν έκφραση, έτσι ώστε στα ποιήματά του των τελευταίων ετών, να βλέπουμε μίαν έντελως ανανεωμένη ποιητική διάθεση κι έναν ποιητή που μάς επιβάλλεται με τη δική του προσωπικότητα, μ' ένα δικό του έντελως ποιητικό ύφος και ήθος.

Ο τύπος του μεγάλου ποιήματος, με τον ευρυθμό, πολύχυμο και μακρόσυρτο στίχο του (σάν του Κλωντέλ), δεσπόζει στις δυο τελευταίες ποιητικές του συλλογές. Έτσι τα ποιήματα του κ. Ξύδη, πρότυπα λυρικής εξαρσης και εκφραστικής διαφάνειας, αλλά και πνευματικής άλκης, αποτελούν μιά πολύ σημαντική προσφορά στη νεοελληνική ποίηση, που χάνεται και πελαγοδρομεί, πολλές φορές, μέσα σε ήθικες νοσηρότητες και σε εκφραστικές οσκασιές.

Τα ποιήματά του, από την πρώτη του συλλογή, με τους τίτλους «Διοτίμα», «Προμήνυμα», «Εγκώμιο», μάς κερδίζουν εύθις άμεσα για τη στοχαστικότητα τους και την νουή τους. Άκόμη περισσότερο, όμως, μάς κερδίζουν τα δέκα ποιήματα, του δευτέρου μέρους της αυτής συλλογής, κάτω απ' τον ενιαίο τίτλο «Γαλήνη» («Υμνογράφος», «Εσπερινός», «Άσμα Άσμάτων», «Όπτασία», «Σμαρτεϊτίσα», «Η δέηση του τυφλού», «Ιερουσαλήμ», «Συντριβή», «Μυροφόρος», «Αναστάσιμος»), για τη γνήσια λυρική τους ουσία, με την οποίαν αποκρυσταλλώνονται, ανόθευτα θρησκευτικά βιώματα του ποιητή, ξεχειλίσματα βαθιάς χριστιανικότητας και πλούσιου πνευματικού κόσμου. Στόν «Εσπερινό» του, δέεται κατανοητικά ο ποιητής: «Κύριε την ώρα αυτή τη δει-

«**AKTINES**». Μηνιαίον περιοδικόν.
Κυκλοφορεί την 1ην εκάστου μηνός.

Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Άκτινες», δδός Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι (135). Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξιος: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Δημητρεσκοπούλου 13, Ἀθήναι (403).

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Σταματοπούλος, Ἰπποκράτους 189, Ἀθήναι (708). Τιμὴ τεύχους δεχ. 7.

Ἐτησία συνδρομῆ, ἔσωτερικὸν δρ. 70, ἔξωτερικὸν δολλ. 5. Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθήναι, Ἰανουάριος 1971. Χειρογράφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

λινή—σου ἀνήκω, ἀγάπησέ με, εἶμαι παιδί σου—Ἐσὺ μιά μυγδαλιά παντοτεινή—κι ὡς ἦταν νάμι ἀπέριττο κλαδί σου»). Ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη συλλογῆ του, μάς ἐπιβάλλεται τὸ «Χρονικὸ τῆς Κατοχῆς».

Στὰ «Ποιήματα» (1968) δεσπόζουν τὰ ἐξαισια λυρικά συνθέματα «Μάνα τῶν ἀνθρώπων», «Μητέρα τῶν Θεῶν», «Ἰθάκη» καὶ ὁ «Ἕγνος στὸν Παντοκράτορα», πού εἶναι ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν Παντοκράτορα τοῦ τρούλου τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνιοῦ, με τοὺς ἐξαισιους λυρικούς τόνους του καὶ τὴν πλοῦσια στοχαστικότητα του, πού παίρνουν τὴν ἐκφραση μιάς μυστικῆς προσευχῆς στὸν Κύριο τοῦ Παντός. («Ἐσὺ δίνεις βαθὺ νόημα στὸ λαβύρινθο τῆς ἀνθρώπινης σιωπῆς—Μὰς δείχνεις πῶς με τὸν πολὺ τὸ θάνατο—κερδίζεται ἡ ζωή»), «Ὡδή στὴν Παναγία» κ.ἄ. Ἀπὸ τῆς δευτέρης τούτης συλλογῆς θὰ μνημονεύαμε ἀκόμη ὅλα τὰ ποιήματα πού στεγάζονται κάτω ἀπ' τὸν τίτλο «Ἀναδρομῆ» (Ζάκυνθος 1823. Κρήτη 66, Θεσσαλονίκη 1912, Σμύρνη 1922, Ἀργυρόκαстро 1940), πού τ' ἀγαποῦμε, εὐθὺς ἀμέσως, γιατί θίγουν μιά πολὺ εὐαίσθητη χορδή μέσα μας, καθὼς ἀναφέρονται ὅλα, σὲ κάποιο, μεγάλο ἢ μικρό, ἱστορικὸ γεγονὸς τοῦ τόπου μας.

Στὴν τρίτη συλλογῆ («Ποιήματα» 1970), ὁ κ. Ξύδης συνεχίζει τὴν πρὸς τὰ ἐπάνω ποιητικὴ του πορεία. Ἐκεῖνος ὁ ἔξοχος «Μικρὸς ἀρματοδρόμος» (ἐνα νεογέννητο βρέφος), ἐκεῖνα τὰ ποιήματά του πού ἀναφέρονται στὸν «τόπο τῶν προγόνων του», ἐκεῖνη ἡ ρεμβαστικὴ τῆς ἀγαθῆς συζυγίας «Δόξα τῆς ἡμέρας», ἡ «Δικαιοσύνη» του κι ἀκόμη ὁ θιβλικὸς «θάνατος τοῦ Ἰακώβ», μάς κάνουν ν' ἀγαπήσουμε τὴν ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ κ. Ξύδη καὶ νὰ τὴ θεωροῦμε, ὡς πιά πολὺτιμη προσφορὰ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση.

E. N. ΜΟΣΧΟΣ